
Rahvusarhiiv 2007–2008

Rahvusarhiivi tegevuse ülevaade 2007–2008
Kümme aastat rahvusarhiivi

National Archives of Estonia 2007–2008
Ten Years of the National Archives

Koostanud Tõnu Tannberg
Toimetanud Helina Tamman
Tõlge inglise keelde: Martin Jaigma

ISBN 978-9985-858-68-4

Rahvusarhiivi tegevuse ülevaade 2007–2008

Kümme aastat rahvusarhiivi

National Archives of Estonia 2007–2008

Ten Years of the National Archives

Sisukord

Kümme mõtet kümnest aastast Priit Pirsko	6
Arhiivikasutuse aastakümme — igapäevaselt ühiskonna teenistuses, teel virtuaalse uurimis- saali poole Indrek Kuuben	10
Säilitusvaldkonna olulisemad tegevussuunad 1999–2008 Ruth Tiidor	16
Digitaalarhiivindus rahvusarhiivis 1999–2008 Lauri Leht	24
Kümme aastat koostööd asutustega Hanno Vares, Pille Noodopera	32
Kogumine Marge Tiidus	36
Rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimistegevuse kümmeaastaku piirjooni Tõnu Tannberg	44
Audiovisuaalne arhiivindus 1999–2008 Ivi Tomingas	52
Koostööst Euroopa Liidu suunal Toivo Jullinen	60
Isikuandmed <i>versus</i> avalik huvi. Juurdepääsupiirangute arengust arhiivis ja väljaspool Birgit Kibal	66
Arhiivipedagoogika kujunemisaastad Edith Seegel	72
Eesmärk, mitte unenägu. Kuidas kasutatakse arhiivimaterjale 20 aasta pärast?	76
Eesti rahvusarhiivi kümme aastat Kari Tarkiainen	80
Läti arhiivide koostöö Eestiga 1999–2009 Valdis Štāls	84
Arhiivi kasutajate ja arhiivi koostöö Fred Puss	88
Statistika 2007–2008	92
Kronoloogia 2007–2008	94
Chronology 2007–2008	104
Struktuur 1.01.2009	116
Publikatsioonid 2007–2008	118
Autorid	119
Arhiivide kontaktandmed	120

Priit Pirsko

Kümme mõtet kümnest aastast

Eesti riiklik arhiivindus sai alguse 3. märtsil 1920, mil Tartu Ülikooli raamatukogu ruumes kogunes esimesele koosolekule ajutine arhiivikomisjon eesotsas professor Arno Rafael Cederbergiga. Komisjoni töö tulemusena loodi õiguslikud alused siinse riikliku arhiivinduse tekkeks ning asutati keskarhiivid Tallinnasse ja Tartusse.

Tänane rahvusarhiiv on ajaloolises ja riiklikus mõttes jätk Teise maailmasõja eelsele arhiivikorraldusele. Rahvusarhiiv loodi 1998. aasta arhiiviseadusega ning alustas tegevust alates 1. jaanuarist 1999. Käesolev väljaanne on niisiis markeerimas kümne aasta möödumist arhiivi sünnist, mõõtes selle aja vältel toimunud muutusi ja osundades saavutusi. Ühest küljest on tegemist analüüsiga arhiivitöö põhivaldkondade lõikes, teisest küljest katsega jäädvustada mälestusväärset.

Ühe igavikulise nähtuse — aga seda rahvusarhiiv tööpoolest on — jaoks ei saa aastakümne olla pikk ajavahemik. Arhiivinduse spetsiifikast johtuvalt on muutused meie valdkonnas enamasti pigem harvad kui sagedased, otsuste mõjud reeglina kestvad ja mitte hetkelised, arhiiv organisatsioonina loomuldasa stabiilne ja turvaline.

Aastate 1999–2008 tegelik sisu oli aga sootuks teine. Seda perioodi saab kõhkluseta pidada muutuste ajaks kodumaises arhiivinduses. Uue arhiivisüsteemi rajamine Eestis sattus 21. sajandi algusaastail kokku infoühiskonna võidukäiguga ning sellest tuleneva põhimõttelise pöördega arhiiviteabe vahendamisel. Seetõttu võib eelnevaid aastaid tõsimeeli nimetada eelkõige innovatsiooni ja muutuste, sedakaudu aga ka eneseleidmise ja -kehtestamise ajaks.

Õeldu tõestuseks ja selgituseks reastan järgnevalt kümme esmalt meenuvat saavutust, mis rahvusarhiivi lähiajalugu kaunistavad. Arvan, et need sündmused on tänast seisuga kõige enam kujundanud ning arhiivikasutajaid ja ühiskonda suurimal määral puudutanud.

Esiteks.

Rahvusarhiivi kasutajaskond on viimaste aastate jooksul pidevalt kasvanud, alates 2005. aastast, mil avati veebipõhine juurdepääs arhiivinimistutele ja genealoogilistele põhiallikatele, hinnanguliselt vähemalt kümme korda. Eesti on uuenduslik, sest vähe on riike, kus pea kogu teadmestiku on vaid mõne hiireklõpsu kaugusel kasutajast ja kõige nõutavam arhiivivahend tasuta ligipääsetav igapäevase koduarvutist. AIS, Saaga, FIS ja teised veebipõhise arhiiviteenuse märksõnad on kinnistunud nii arhivaaride kui uurijate teadvusse ning muutnud siinse arhiivikasutuse Interneti-põhiseks. Igal ajahetkel viibib arhiivi virtuaalses uurimissaalis sadakond inimest, nädalavahetustel poolteistsada. Kõik see on muutnud arhiivi tähendust eesti kultuuriruumis, muutnud arhivaalide lehitsemise vähest eelisõigusest tuhandete hobiks ja andnud inimestele nende põlvnemisloo. Tegemist on ühiskonna põhiväärtusi kindlustava sooritusega.

Teiseks.

Arhiividokumentide säilitustingimused on oluliselt paranenud. Arhiivihoonete ehitamine Tartusse (1999), Valka (2000), Tallinnasse (2002) ja Rakverre (2004) tõi rahvusarhiivi välja kauasest kriisist — ruumipuudusest. Ühtlasi oli nüüdsest võimalik täita erakorraline vahearhiivinduslik ülesanne — kokku koguda tegevuse lõpetanud nõukogudeaegsete asutuste dokumendid ja tagada seeläbi kodanike õiguste ja kohustuste kestmine. Uute hoidlate ehitamine lõi aluse ka mitmeks organisatsiooniliseks muutuseks ja kulude kokkuhoiuks.

Kolmandaks.

1990. aastail Eesti riigisektoris paljuski hajunud asjaajamise head tavad õnnestus arhiivijärelevalve ja nõustamisega 21. sajandi algusaastail taas luua. Rahvusarhiiv on publitseerinud paarkümmend mahukamat soovituslikku juhist dokumendi- ja arhiivihalduse eriküsimustest: dokumentide väärtuse hindamisest ja nende üleandmisest avalikku arhiivi, isikuarhiivide ja mittetulundusarhiivide korrastamisest, kirjelduselementidest, audiovisuaalsete arhivaalide ja digitaalse info säilitamisest, ohuplaani koostamisest, veekehjustustega arhivaalide käsitlemisest, arhivaalide eksponeerimise nõuetest jm. Süsteemse arhiivijärelevalve käigus on keskendutud rahvusarhiivi kogumisallikatest asutustele, digitaalse dokumendihalduse nõustamisel kaasatud digitaalarhiivinduse spetsialiste. Nõuetekohane ja kvaliteetne dokumendihaldus on nähtus, mille olemasolu vajalikkust tihti ei aduta, kuid mille puudumisel on haldusprobleemid kohesed ja vältimatud, ohustades nii demokraatliku ühiskonna läbipaistvust kui ka ajaloo uurimist tulevikus.

Neljandaks.

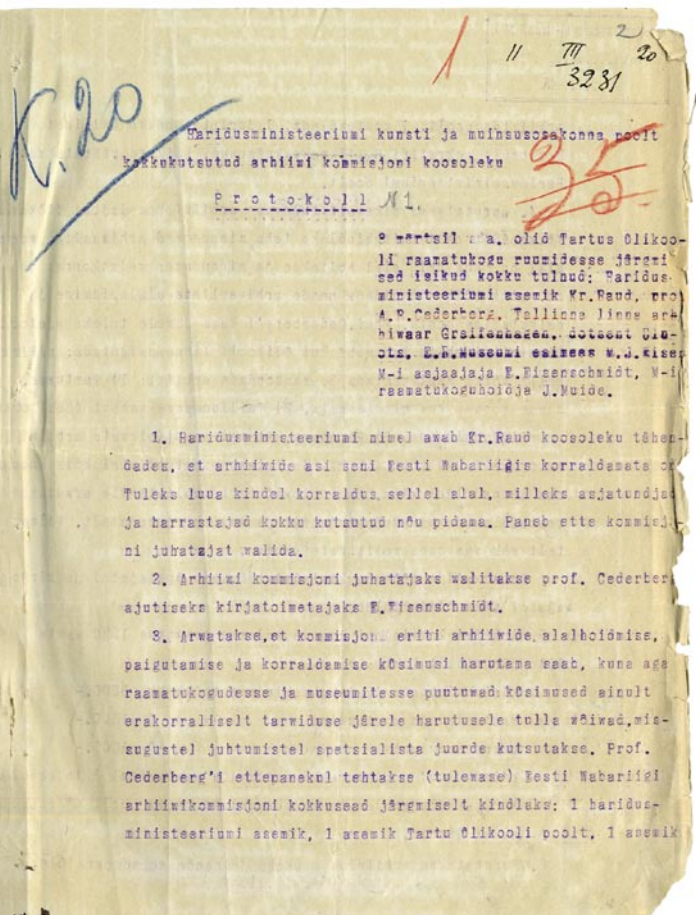
Rahvusarhiivi viimaste aastate tegevusprioriteet on olnud realselt toimiva digitaalarhiivi rajamine. 2005. aastal koostati vastav strateegia. Edasi järgnes DiANA programm, mille siht oli digitaalarhiivi projektdokumentatsiooni koostamine ja ettevalmistustööd eraldi üksuse moodustamiseks arhiivis. 2008. aasta algusest tegutsevas digitaalarhiivibüroos on täna tosikond spetsialisti, kelle pingutuste tulemusena ja Euroopa Liidu struktuurifondide vahendite toel on aastaks 2012 rahvusarhiiv suuteline vastu võtma arhiiviväärtusega digitaalset teavet ning tagama selle autentsel kujul säilitamise ja kasutamise.

Viiendaks.

Mitte kunagi varem eesti arhiivinduse ajaloos ei ole arhiivide teadus- ja publitseerimistöö olnud nii laiaulatuslik ja kõrgetasemeline kui eelnevatel aastatel. Uurimis- ja publitseerimisprojektid vastavad senisest palju paremini ühiskonna ootustele, nende realiseerimiseks kasutatakse aina enam muidki vahendeid peale rahvusarhiivi eelarve. Kõnealusel perioodil on aastas keskmiselt ilmunud kaheksa rahvusarhiivi poolt kirjastatud väljaannet: allikapublikatsioone, teadusmonograafiaid, toimetisi. Ajakiri Tuna on muutunud kõige olulisemaks regulaarselt ilmuvaks ajaloosalaseks väljaandeks, mis lisaks arhiivinduslikele teemaasetustele käsitleb kultuurilugu laiemaltki.

Kuuendaks.

21. sajandi algust võib lugeda filmide taassünni alguseks. 1914. aastal Johannes Pääsukese poolt ülesvõetud esimene Eesti mängufilm «Karujaht Pärnumaal» oli esimene digitaalse restaureerimise projekt filmiarhiivis. Edaspidi on uude ja parandatud kuube rüütatud mitmeid teisigi vanu jäädvustusi, näiteks Eesti Vabariigi 20. aastapäevaks vändatud dokumentalistika, sõjaeelsete laulupidude

filmid jm. Arhiiv on oluline partner filmiala teistele asutustele ja erinevates projektides, mille ühine eesmärk on rahvusliku filmitoodangu digiteerimine ja restaureerimine ning rahvusfilmograafia koostamine.

Seitsmendaks.

1990. aastad olid eesti arhivaaridele õppimise ja järgitegemise aastad — mitmed koolitusprogrammid, eriti Rootsi ja Soome arhiivide juures, aitasid edendada eestlaste teadmisi ja oskusi arhiivitöö vallas. 21. sajandil on Eesti Rahvusarhiiv muutunud võrdväärseks partneriks paljudes rahvusvahelistes projektides. Veebipõhiste arhiiviteenuste arendamisel oleme Euroopas esirinnas, väga kiiresti on suurenenud digitaalarhiivinduslik kapasiteet, säilitamise valdkonnas on eesti spetsialistid samuti end ammu piiri taga tõestanud.

Kaheksandaks.

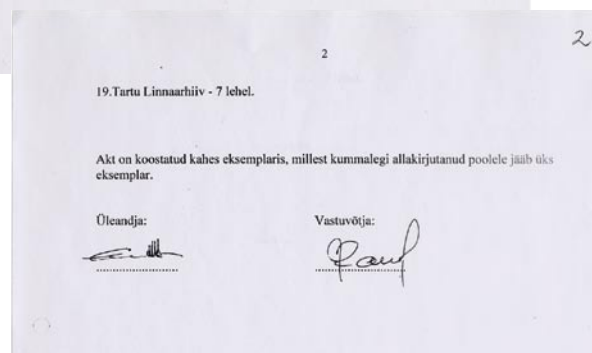
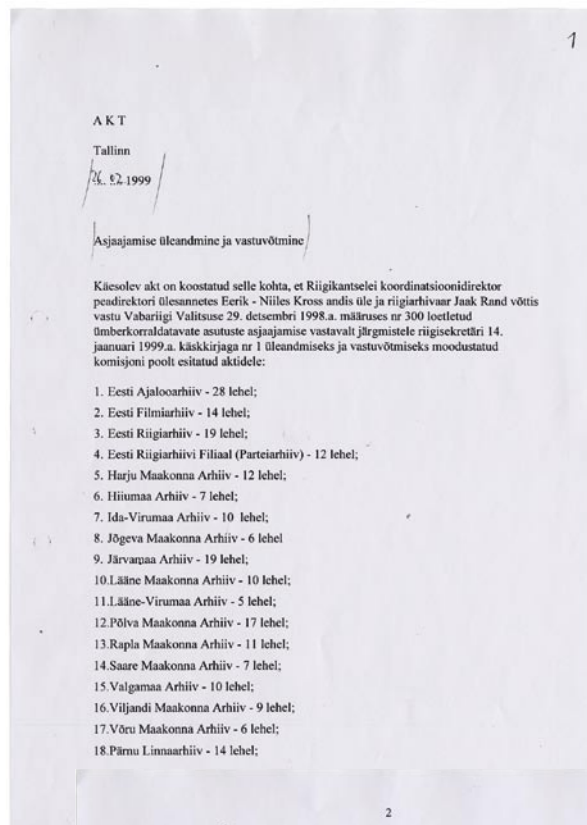
Rahvusarhiivi organisatsiooniline areng on läbi teinud suuri muutusi, sellega kaasnenud efektiivsuse tõus on enam kui märkimisväärne. 1999. aastal kuulus rahvusarhiivi koosseisu 18 arhiivi ja 356 ametikohta, kümme aastat hiljem saame hakkama kümne arhiiviga, kusjuures ametikohtade arv on langenud 30% võrra ning rahvusarhiivi eelarve kasv jääb kogu detsenniumi vältel alla 20%. Tuletagem siinkohal meelde, et samaaegselt on arhiivide kasutatavus ühiskonnas kordades kasvanud, välja on arendatud mitmed uudsed teenused (Interneti-põhine juurdepääs, kauglaenus, arhiivipedagoogika) ning sihiks on seatud keerulistele digitaalarhiivinduslikele väljakutsetele vastamine.

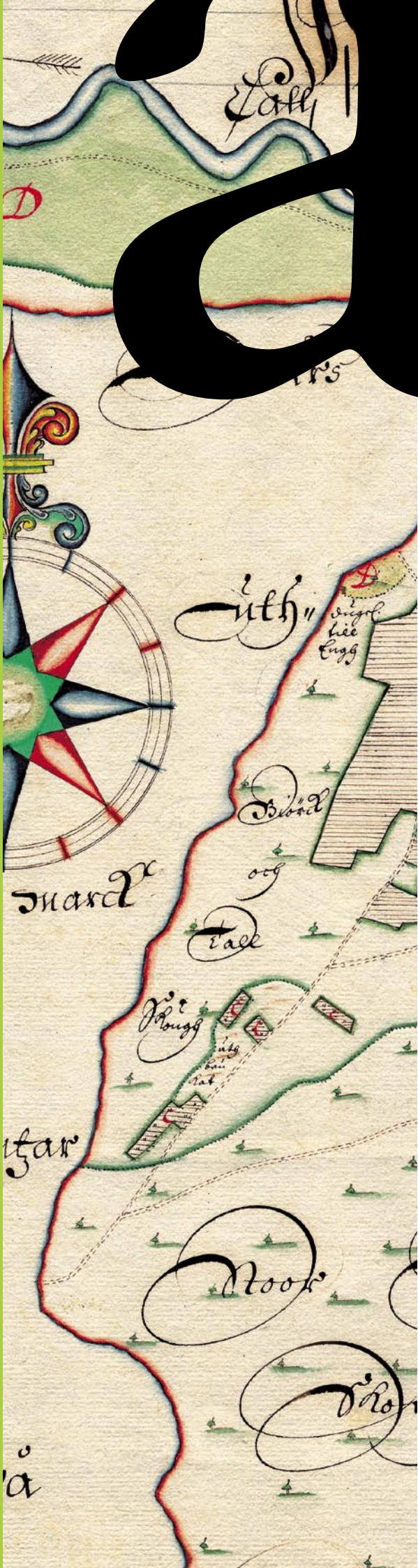
Üheksandaks.

Eelnevalt mainitu ei oleks saanud võimalikuks kui antud perioodi jooksul poleks oluliselt teisenenud eesti arhivaaride ja konservatorite kutse. Kutseksamite ja kutsetunnistuste süsteem on andnud neile elukutsetele senisest sisukama sisu, toimivad kutseühingud ning arenev erialaterminoloogia ja -kirjandus on jätkuva arhiivindusliku edasimineku tagatiseks.

Ning kümnendaks.

James M. O'Toole on teravmeelselt märkinud, et arhiivis leidub allikaid, mille sümboolne väärtus on suurem kui nende praktiline väärtus. 21. juunil 2002 andis Balti Arhiivi juhatuse esimees, riigisekretär Aino Lepik von Wirén rahvusarhiivile üle Eesti Vabariigi ja Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi vahel sõlmitud rahulepingu ning muud olulised riikluse alusdokumendid. 1940. aastal okupatsiooni eest Rootsi viidud arhivaalidest ei teatud kodumaal tervelt 63 aastat. Nüüd sai iseseisvuse taastanud riik tagasi iseseisvuse sümboli — Tartu rahulepingu originaali. Sümboolses mõttes taassündis selle 1920. aastal allkirjastatud akti vastuvõtmisega ka 1920. aastal alanud riiklik arhiivindus — rahvusarhiiv.

Indrek Kuuben

Arhiivikasutuse aastakümme — igapäevaselt
ühiskonna teenistuses, teel virtuaalse uurimissaali
poole

Rahvusarhiivi eesmärk on arhiiviteabele ajast ja kohast sõltumatu juurdepääsu laiendamine ning traditsiooniliste kasutusvõimaluste parandamine. Aastakümnet 1999–2008 on ilmestanud pidev tegevus modernse teeninduskeskkonna kujundamisel ja arhiiviaine digitaalse kasutamise võimaluste avardamisel.

Kümneni algust tähistavad arhiivide oluliselt paranenud klienditeenindustingimused. 1999 ja 2000 avati esimesed tänapäevased arhiivihooned Tartus ja Valgas, 2001 rekonstrueeriti ja remonditi ajaloo-, riigi- ja filmiarhiivi teeninduspiirkondi, 2002 avati Madara uues arhiivihoones Eesti suurim, 38-kohaline uurimissaal. Arhiivi arvukaimale sihtrühmale — sugupuu-uurijatele — huvi pakkuvatele allikatele juurdepääsu lihtsustamiseks komplekteeriti hingeloendite kasutuskoopte ja mikrofilmilugeritega riigiarhiiv ning rida maa-arhiive. Samuti pikendati uurimissaalide lahtiolekuaegu (suuremates arhiivides lahti ka laupäeviti), mis ületasid kaugelt EL soovitusliku näitaja, 40 tundi nädalas.

Juurdepääsuvõimaluste avardamiseks on aastate jooksul loodud arhiivide veebilehed, tekitatud andmebaasidele veebipõhine juurdepääs, juurutatud säilikute kauglaenus Tallinna ja Tartu uurimissaalide vahel, võimaldatud kasutajaile distantstellimuste esitamist ja uurimissaalides isepildistamist. Aasta-aastalt on kasvanud uurijate juhendamine arvutirakenduste kasutamisel ning arhiiviteabe vahendamine e-põhiselt.

Tänaseks on mikrofilmide kasutamine arhiivides ajalugu ning üks suur etapp valdkonna arengus on läbitud.

Pöördumatut üleminekut e-kasutusele ilmestab ka uurijakohtade arvu dünaamika. Suurenenud kasutajahuvist ajendatuna kasvas arhiivides kümneni algul sajani küündinud uurijakohtade arv kiiresti 181 kohani (2002), kuid 2008. aasta lõpuks on see taandunud 142ni ja langus pole veel peatunud. Tänase arhiivikasutuse nurgakivi pole enam mitte füüsiline, vaid virtuaalne juurdepääs.

Klienditeeninduse põhinäitajate suurenemine on olnud seotud nii rahvusarhiivi kliendipoliitika

Ajalooarhiivi mikrofilmilugerid 2001. aastal

sihipärase arendamise kui ka arhiivikasutamise populaarsuse üldise tõusuga Euroopas tervikuna. Nii on registreeritud uurijate arv 1999–2008 pea neljakordistunud, ulatudes 2008. aastaks 10 000ni; külastuste arv saavutas maksimumi 2004. aastal (ca 21 000).

2004. aasta lõpus ja 2005. aasta esimesel poolel juurutatud e-teenused löid aluse arhiivi klienditeeninduse sisulisele muutusele. Arhiivi kohale tulnud klientide üldarv on vähenenud, samas on mugavad, elektroonilised otsivõimalused lisanud hulgaliselt uusi kliente, mida tõendab esmakülastajate arvu teatud tõus. Avaliku arhiiviteenuse traditsiooniline mudel on praeguseks asendumas uue, veebipõhise kasutusmudeliga. Piltlikult öeldes viibib arhiivis ööpäevaringselt 100–200 klienti — ilma arhiivi jõudmata.

Teed täisdigitaalse arhiivikasutuse ni on perioodi alguses enim sillutanud arhiivikirjeldustele veebipõhist juurdepääsu tagava arhiivi infosüsteemi AIS (<http://ais.ra.ee/>) loomine ja juurutamine. 2000. aastal rahvusarhiivi suurprojektina alguse saanud AISi töölerakendamine puudutas suuremal või vähemal määral pea kõiki struktuuriüksusi. Arhiivikirjelduste digitaliseerimise kui uue taseme arhiiviteatmestu loomisega kaasnes ulatuslik töö kirjelduste kohandamiseks rahvusvahelise arhiivikirjeldusstandardiga ISAD(G), selle käigus tuli ümber hinnata mitmed senikehtinud töed ja arusaamad. Rahvusarhiivi arengukavas püstitatud eesmärk sisestada kõikide alalise säilitustähtajaga säilike andmed 2009. aasta lõpuks on tänaseks käeulatuses. Ajalooarhiivis jõudsid kümme aastat väldanud sisestustööd lõpule novembris 2008. Rahvusarhiivis tervikuna oli arhiiviväärtusega säilike koguarvust (ca 7,7 miljonit) 2008. aasta lõpu seisuga sisestada veel ca 660 000 säilikut ehk 8,5%. Oleme lähenemas arhivaalide kirjelduste sajaprotsendilisele veebi kaudu kättesaadavusele, mis seni on jõukohane olnud vähestele arhiividele maailmas.

AISI-töodesse ajalooarhiivis on palju panustanud arhivaarid Kalev Jaago, Anne Maasikas (vasakpoolsel pildil) ja Lea Teedema.

Kui AISile veebipõhise otsivõimaluse loomisega 2004. aasta lõpus võimaldati uurijaile ligipääs pea kolme miljoni enamkasutatava säiliku kirjeldusandmetele ja e-teenus tõi arhiividesse uusi pöördumisi ja lisas hulgaliselt kliente, siis sootuks uue ajajärgu arhiivikasutuses avas juunis 2005 avalikkusele tutvustatud Saaga portaali (<http://www.ra.ee/saaga>). Algsest ajalooarhiivi digiteeritud perekonnaloallikate kogust on tänaseks kujunenud populaarne ja hinnatud veebivärv, mille kasutajaskond on kasvanud ca 35 000 liikmeni ja mis on kujunenud universaalseks, kõiki rahvusarhiivi poolt digiteeritud arhivaale avavaks portaaliks. Praegu hõlmab Saaga lisaks genealoogilistele allikmaterjalidele ka Eesti Vabariigi (1918–1940) sise- ja välispoliitikat kajastavaid arhivaale riigiarhiivist, Tallinna Linnaarhiivi allikaid, valikut Eesti-ainelisi materjale välisriikide arhiividest, samuti viiteid allikate digikujutisi sisaldavatele eraldiseisvatele andmebaasidele.

2008. aastal kogutud detailsem kasutusstatistika annab hea ülevaate enam kui poole aasta (1. juunist 9. detsembrini 2008) arengutest. Vaatlusaluse perioodi vältel on Saagat külastanud ca 13 000 eri kasutajat kokku ca 53 000 korral, ligikaudu neljandik neist on olnud Saaga esmakordsed külastajad. Keskmiselt on päevas toimunud 273 külastust. Kasutajad on Saagas vaadanud 3,1 miljonit lehekülge arhiiviallkaid, keskmiselt on üks uurija viibinud Saaga keskkonnas korraga 40 minutit ja vaadanud selle aja jooksul 60 lehekülge. Saagat on külastatud 53 eri riigist. Populaarseim allikarühm on endiselt kirikuraamatud (40% kõigist külastustest), hingeloendid ja vakuraamatud. Digiteeritud kaarte on vaadatud ligi 16 000 korral.

Tasuta, 24/7 juurdepääsetavat ja kiiresti kasvavat (2008. aasta lõpuks 3,2 miljonit kaadrit mahuga 3,1 terabaiti) arhiivianest veebis on liialdamata peetud Eesti arhiivisüsteemi üheks suurimaks tugevuseks, mida hindavad kasutajad kõrgelt. Eesti lahendusest on eeskuju võetud ka lõunanaabrite juures, portaali Raduraksti loomisel.

Viimastel aastatel jõudsalt laienenud tegevus arhiiviteatmestu ja arhivaalide digiteerimisel ning andmebaaside loomisel on kujundanud eeldused rahvusarhiivi veebipõhise kliendikeskkonna, virtuaalse uurimissaali VAU loomiseks (<http://www.ra.ee/vau/>).

VAU tugineb arhiivi klientide vajaduste analüüsil, hõlmates nii e-teenindust, e-teatmestut, e-sisu kui ka e-suhtlust. 2007–2008 toimus VAU funktsionaalsuste analüüs ja kirjeldamine ning valmis veebirakendus, VAU juurutamine ja kasutuselevõtt on klienditeeninduse 2009. aasta peamine ülesanne. VAU ellukutsumine võimaldab olulisel määral ümber korraldada rahvusarhiivi veebipõhiste teenuste osutamist, koondades kõik need ühtsesse portaali ning lisades neile kvalitatiivselt uusi võimalusi (personaalsed andmebaasid ja lingimärkmikud, integreeritud foorum, veebipood rahvusarhiivi väljaannete levitamiseks jms). Samuti saab senisest korrastatuma kuju kasutajate tagasiside haldamine.

Arhiivipäringud

Olulise osa avalike arhiivide igapäevatööst moodustab oma õiguste ja tehingute tõendamiseks arhiivi poole pöördunud kodanikele arhiiviteatiste ning infokirjade väljastamine, samuti teiste riigiasutuste varustamine neile vajaliku teabega.

Rahvusarhiivi eri struktuuriüksustes lahendatud arhiivipäringute koguarv püsis kümnendi algul vahemikus 8000–10 000 päringut aastas. Aktiivse kogumistegevuse tulemusena ületas päringute aastane maht 2006. aastaks 14 300 piiri, kuid 2008. aastal lahendatud 10 274 päringut annab märku teatud rahunemisest.

Mõjutatuna nii riigi sotsiaalsüsteemi nõudlusest kui ka rahvusarhiivi vahearhiivinduslikust tegevusest nõukogudeaegsete personalidokumentide kogumisel on valdavaks kerkinud sotsiaalõiguslike päringute lahendamine, need moodustavad poole arhiivide väljastatavatest arhiiviteatistest. Samuti on oma osa Venemaa sotsiaalkorralduse sagedastel muutustel, mis sunnib Eesti arhiividesse pöörduma rohkesti naaberriigi kodanikke.

Töötamise, pensioniõigusliku tööstaaži, keskmise töötasu ning mitmesuguste hüvitiste ja sooduspensionite taotlemiseks vajaliku teabe väljastamisele eelneb sageli mahukas ning mitme struktuuriüksuse koostöös tehtav uurimistöö.

Eraldi tasub mainida päringuid, mis puudutavad eri riikide organisatsioonidelt kompensatsioonide taotlemiseks vajaminevaid arhiiviteatise (nt Saksa sõjaväes teenimine, vangi- ja töölaagrites viibimine 1941–1944 jms).

Omandiõiguslike päringute arv suurenes hüppeliselt pärast hooneregistri arhiivide vastuvõtmist maa-arhiividesse (2003). Hooneregistri toimikutest väljastatakse peamiselt kinnitatud ja kinnitamata koopiaid omandiõigust tõendavatest dokumentidest ja inventariseerimisplaanidest, mis tihti on vältimatuks eelduseks kinnisvaraga seotud tehingute läbiviimisel. Tulenevalt nii toimikuis sisalduvate andmete vananemisest kui ka langusest kinnisvaraturul on paaril viimasel aastal vastavate päringute arv vähenemas.

Olulise osa päringutest esitavad notarid notariaaltehinguid tõestavate dokumentide, ostu-müügi- ja pandilepingute tellimiseks notarite arhiividest. Samuti on suurenenud kodakondsust käsitlevate päringute arv, eriti välisministeeriumi konsulaarosakonna kaudu laekunud päringute osas. Samuti soovivad kliendid järjest rohkem arhiiviandmeid isiklikuks otstarbeks, nii perekonnavaloo koostamiseks kui ka koduloolistel eesmärkidel. Jätkub huvi ka muude biograafiliste ehk põlvnemist, sünnikellaega, elamist ja õppimist käsitlevate andmete vastu.

Jõudsalt tõuseb e-posti või faksi teel saabuvate arhiivipäringute arv, mis annab tunnistust nii avalike arhiivide kui ilmselt ka kogu avaliku sektori usaldusvärsuse kasvust. Aina vähem kodanikke eeldab, et kvaliteetse avaliku teenuse tagab vaid isiklik kohaleilmumine ja ametniku vahetu mõjutamine. Lisaks arhiiviteatistele vahendavad arhiivid igapäevaselt klientidele hulgaliselt teavet ka lühivastustena, meili ja telefoni teel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi päringute lahendamise kõrgajad jäävad 1990ndatesse, mil vabariik asus reformide teele, jäävad ühiskonnas toimuvad protsessid ja ümberkorraldused ühelt poolt ja aktiivne kogumistegevus teiselt poolt alatiseks mõjutama arhiivide vastavat tööloiku.

- 1999** Avati esimesed kaasaegsed arhiivihooned Tartus ja Valgas.
- 2000** Ajalooarhiivis ja riigiarhiivis käivitati laupäevane uurijateenindus. Valmis arhiivi infosüsteemi (AIS) kasutajaliides, alustati arhiivinimistute sisestamist.
- 2001** Kolmes suuremas arhiivis remonditi ja avardati teeninduspiirkondi. Ajalooarhiivis avati kaasaegsete lugeritega sisustatud mikrofilmide lugemise saal. Riigiarhiivis ja mitmes maa-arhiivis avanes võimalus kasutada hingerevisjonide mikrofilmide kasutuskoopeid.
- 2002** Tallinnas Madara tänava uues arhiivihoones avati Eesti suurim, 38-kohaline uurimissaal. Ajalooarhiivis käivitati digitaalkopeerimise teenus. Rahvusarhiivi raamatukogudes võeti kasutusele veebipõhine tarkvara URRAM.
- 2003** Ajalooarhiivis, riigiarhiivis ning Harju, Viljandi, Saare, Tartu ja Valga maa-arhiivis käivitus AISi sisestusprojekt. Algas koostöö EELK Konsistooriumiga praostkondades ja kogudustes asuvate arhivaalide kirjeldamiseks.
- 2004** Rakendati AISi veebipõhine kasutajaliides ja otsisüsteem. Ajalooarhiivi uurimissaalis lubati uurijatel ise pildistada.
- 2005** Avati kesksete perekonnavalikate veebiportaal Saaga. Koostöös Eesti Genealoogia Seltsiga loodi esimene kasutajate sisestatud andmebaas: EELK koguduste personaalraamatute nimeregister. Loodi filmiarhiivi teatmestu veebipõhine infosüsteem. Avati esimene geoinfopõhine veebirakendus, ajaloolise haldusjaotuse kaardiserver Kupits.
- 2006** Tallinna Linnaarhiivi andmete lisamisega AISi võimaldati neile veebipõhine juurdepääs. Alustati rahvusarhiivi veebipõhise kliendikeskkonna ehk virtuaalse uurimissaali loomisega.
- 2007** Fikseeriti rahvusarhiivi klienditeeninduse ühtsed põhimõtted. Avati riigiarhiivi Maneeži tänava uurimissaal uues asukohas.
- 2008** Koostöös eri asutuste ja partneritega tähistati Eesti Vabariigi 90. aastapäeva: «Eesti aja lood» ETVs; dokumendinäitus «Estonia — riik ja rahvas», restaureeriti filmid «Noored Kotkad» ja «Võitluses sündinud, rahus kasvanud». Saaga laiendati universaalseks, kõiki rahvusarhiivi poolt digiteeritud arhivaale sisaldavaks portaaliks. Avati filmiarhiivi infosüsteem FIS. Valmis rahvusarhiivi virtuaalse uurimissaali (VAU) veebirakenduse tarkvara.

Ruth Tiidor

Säilitusvaldkonna olulisemad tegevussuunad
1999–2008

Säilituskorraldus

Rahvusarhiivi loomisel 1999. aastal moodustati säilitusosakond seni Tallinnas riigiarhiivis ning Tartus ajalooarhiivis samasisulist tööd teinud personali baasil. Osakonna põhiülesandeks sai rahvusarhiivi säilitusstrateegia väljatöötamine, kasutus- ja tagatisfondi loomine, arhivaalide konserveerimise korraldamine ning maa-arhiivide ja arhiivimoodustajate nõustamine säilitusküsimustes. Osakonna struktuuri kuulusid konserveerimis- ja tagatisfonditalitus.

Kuna osakonna ja talituste tegevuse koordineerimine toimus Tartust, siis oli Tallinnas paikneva personali igapäevase töö korraldamine üsnagi komplitseeritud. 2001. aastal toimunud struktuurimuudatuste käigus loodi eraldi säilitusosakond nii ajaloo- kui ka riigiarhiivi struktuuri. Ajalooarhiivi säilitusosakonna koosseisus jätkasid konserveerimistalitus ja tagatisfonditalitus, riigiarhiivi säilitusosakonnas sai nii arhivaalide konserveerimine kui ka kopeerimine konserveerimistalituse ülesandeks. Ajalooarhiivi säilitusosakonna ülesandeks jäi lisaks vastavate kohustuste täitmisele ajalooarhiivis ka säilitusvaldkonna ülerahvusarhiiviline koordineerimine. Hoidlate ja arhivaalide hoolduse paremaks tagamiseks loodi 2006. aastal ajalooarhiivi ja 2007. aastal riigiarhiivi säilitusosakonna koosseisu hoiutalitus.

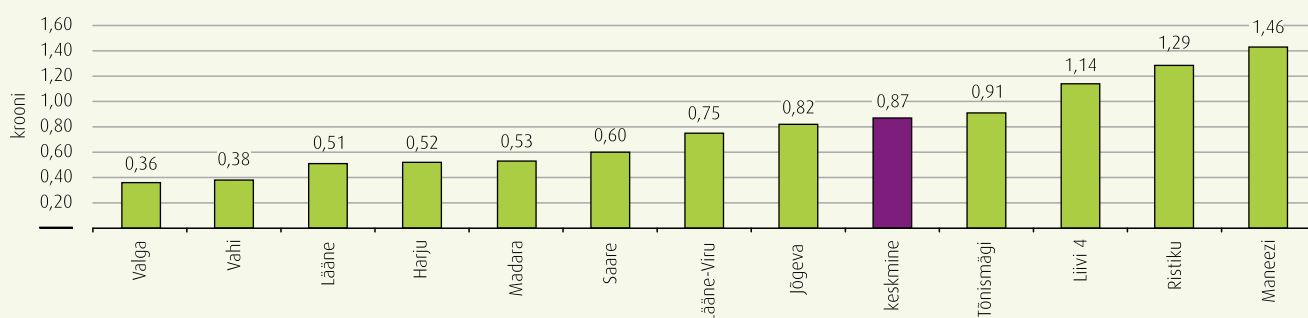
Filmiarhiivis on rahvusarhiivi loomisest alates säilitustegevusi korraldanud ja teostanud säilitustalitus, mille ülesanne on tagada audiovisuaalsete arhivaalide säilimine, nende füüsilise seisukorra kontrollimine ning vajadusel kopeerimine ja konserveerimine.

Maa-arhiivides eraldiseisvat struktuuriüksust arhivaalide hooldamiseks ja säilitamiseks loodud ei ole – tavapäraselt on maa-arhiivides töötavate fondihoidjate üks töövaldkond arhivaalide ja hoidlate hooldamine, topograafia koostamine, hoidlate keskkonnatingimuste jälgimine, olemikontrolli teostamine ja arhivaalide füüsiline korrastamine.

Arhivaalide hoiutingimused

Rahvusarhiivi loomise hetkel oli 18 arhiivil hoidlaid 21 erinevas hoones või selle osas, paljud neist olid rendipinnad või hoidlateks kohandatud ruumid ja üheski hoones ei vastanud tingimused arhiivieskirjas kehtestatud nõuetele, mistõttu üritati esimestel aastatel panna rõhk ennetavatele säilitustegevustele, eelkõige arhivaalide hoiutingimuste parandamisele. Järgemööda valmisid mitu uut arhiiviehitist (hoidlate kogupindalaga 6700 m²): ajalooarhiivi lisahoone Tartus Vahi tänaval 1999. aastal, Valga

Ühe säiliku säilitamise kulu (kommunaalkulud) 2008. aastal

maa-arhiiv 2000. aastal, riigiarhiivi hoidlakompleks Tallinnas Madara tänaval 2002. aastal ja Lääne-Viru maa-arhiivi hoone Rakveres 2003. aastal.

Uute hoonete kasutuselevõtt võimaldas arhiivikogude suuremahulisi ümberpaigutamisi ja vähendas oluliselt arhivaalide säilitamiseks ebasobivate hoidlapindade osakaalu. 2008. aasta lõpuks oli rahvusarhiivil õnnestunud loobuda kõigist renditud hoidlapindadest ning koondada arhivaalid hoiule 12 arhiivihoonesse. Arhiivieeskirja nõuetele vastavates hoiutingimustes säilitati 2008. aasta lõpu seisuga ca 48,5% rahvusarhiivi kogudest.

Lisaks keskkonnatingimuste stabiilsuse tagamisele ja hoiutingimuste avardamisele on rahvusarhiiv suutnud rendipindadest loobumise ja nelja uue hoone valmimisega oluliselt vähendada ka arhivaalide säilitamisele tehtavaid kulutusi.

Arhiivipüsivad materjalid

1999. aastal sai alguse arhiivipüsivate materjalide soovitusliku loetelu koostamine eesmärgiga pakkuda asutustele teavet arhiivipüsivusnõuetele vastavate pabermaterjalide, kirjutusvahendite, templivärvide ja kontoriseadmete kohta ning seeläbi tagada dokumentide nõuetekohane loomine ja pikaajaline säilimine. 1999. aastal kinnitatud esimene loetelu sisaldas Eestis turustatavaid EVS-ISO 9706:2001 standardile vastavaid pabermaterjale. 2001. aastast alates on pabermaterjalidele lisandunud ka ISO 11798:1999 standardi nõuetele vastavad kontoriseadmed ja kirjutusvahendid. Loetelu vaadatakse läbi ja vajadusel täiendatakse regulaarsusega üks kord aastas.

Ohuplaneering

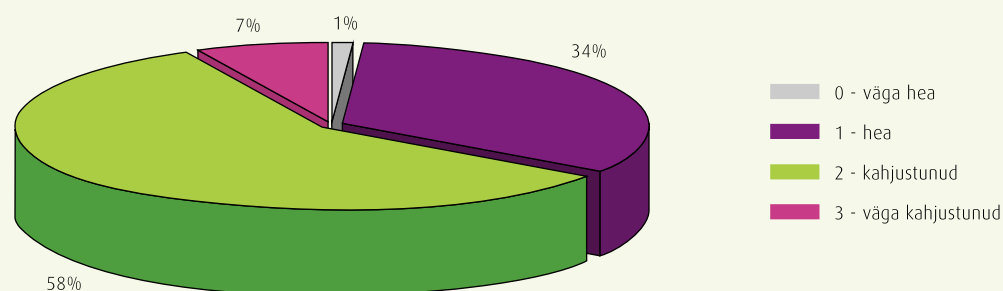
Arhiivieeskirjast tulenevalt muutus 2000. aastal arhiivide ja arhiivimoodustajate jaoks päevakohaseks ohuplaneering, seda eelkõige arhivaalide kaitset, päästmist ja taastamist silmas pidades. Ohuplaneeringu teostajate abistamiseks ohuplaani koostamisel kirjutati päästeameti samasisulist metoodilist materjali aluseks võttes vastav juhend. Rahvusarhiivi kõikidele arhiivihoonetele nõuetekohase ohuplaani koostamisega jõuti valmis viie aastaga. Võimalike riskide maandamiseks ning ohuolukorras tegutsemise treenimiseks on eesmärgiks seatud korraldada arhiivide personalile regulaarselt riskianalüüsi- ja ohuplaneeringualaseid koolitusi ning praktilisi õppusi, kaasates ka kohalike päästeteenistuste spetsialiste.

Seisundiuringud

Arhiivide peamistest säilitusprobleemidest ja arhivaalide kahjustustest ülevaate saamiseks ning edasise tegevuskava koostamiseks korraldati aastatel 2002–2004 rahvusarhiivi 15 arhiivis (kogude eripärast lähtudes jäi uuringust välja filmiarhiiv) Hollandi rahvusarhiivi poolt välja töötatud metoodikat kasutades statistilisel valikul põhinev arhivaalide füüsilise seisundi uuring.

Füüsilist seisundit hinnati ainult nn tavapärasel paberalusel arhivaalidel, metoodika ei võimaldanud hinnata suuremõõtmelisi arhivaale, fotosid ja pärgamente. Vastavalt metoodikale mõõdeti igas arhiivis säilivate lineaarmetrite arv ja, olenemata konkreetse arhiivi riulimeetrite arvust, valiti statistilisel meetodil hindamiseks ligikaudu 300 objekti. Hindamisvormis eristati kuut kahjustuste kategooriat: köitekahjustused, keemilised ja mehaanilised kahjustused, bioloogilised ja niiskuskahjustused, raskestiloetavad ehk nn kustuvad tekstid. Kahjustuskategooriate koondhinnangu tulemuste põhjal anti arhiivile üldhinnang 4-astmelisel skaalal lähtudes arhivaalide kasutatavuse aspektist.

Arhivaalide seisundi koondhinnang (2004. a. andmed, RA tervikuna)

Valdavalt on rahvusarhiivis säilitatavate arhivaalide seisund hea või mõõdukalt kahjustunud. Väga halvas seisundis on ja konserveerimist vajaks 7% arhivaalidest. Kõige enam kahjustunud on ajalooarhiivi kogud, kus aktiivset säilitusalast sekkumist vajaks 30% arhivaalidest, järgneb riigiarhiiv (9%), teistes arhiivides jäi tulemus 3–7% vahemikku.

Kuna 2004. aastal lõppenud statistiline seisundiuring andis üksnes üldise ülevaate peamistest pabermaterjalide kahjustuste liikidest arhiivide võrdluses, siis järgnevatel aastatel rakendati juba materjalide eripärast lähtuvaid uuringumetoodikaid ajalooarhiivi kaardikogu, tindikorrosioonikahjustusega käsikirjade ning filmiarhiivi heli-, foto- ja filmikogude seisukorrast ülevaate saamiseks.

Säilituspoliitika ja säilitusstrateegia 2007–2010

Rahvusarhiivi vajadused ja võimalused teha suuremahulisi investeeringuid arhivaalide säilitustingimuste parandamiseks ning spetsiifiliste seadmete soetamiseks olid aasta-aastalt kasvanud. 2006. aastal moodustati säilituspoliitika ja -strateegia koostamise töögrupp eesmärgiga kavandada säilitusvaldkonna arengut detailsemalt ja pikemas ajalisel perspektiivis.

Rahvusarhiivi põhimõtete ja taotluste määratlemiseks kultuuripärandi võimalikult pikaajalisel säilitamisel ja kasutamisel võeti säilituspoliitika koostamisel (valmis märtsis 2006) aluseks arhiiviseaduses ja -eeskirjas, arhiivide põhimäärustes, rahvusarhiivi arengukavas (2006–2009) ja digitaalarhiivinduse strateegias kirjapandu. Säilitusstrateegia koostamisel aastateks 2007–2010 arvestati lisaks säilituspoliitika seisukohtadele ka kogude füüsilise seisundi uuringu (2004) tulemusi ning säilitustegevuste korralduse auditi (2005) soovitusi. Strateegia jaotati alapeatükkideks lähtudes mäluasutuste säilitusvaldkonnale iseloomulikest tegevustest: ennetava säilitamise korraldus, ohuplaneering, arhivaalide seisundiuringud, konserveerimine, tagatis- ja kasutuskoopteate valmistamine, arhivaalide kasutamise korraldus, koostöö arhiivimoodustajatega, kutsealane areng ja koostöö teiste mäluasutustega. Dokument esitab ülevaate kõikide arhiivide hetkeolukorrast, saavutustest ja probleemidest, määratleb edasised eesmärgid ja nende saavutamiseks vajalikud tegevused. Strateegia lisadena kinnitati strateegia rakenduskava ning tagatis- ja kasutuskoopteate loomise prioriteetide nimekirjad.

Kollektsioonipõhised konserveerimisprojektid

Säilike seisundist ning väärtusest lähtudes alustati ajalooarhiivis 2000. aastal pärgamendiprojektiga, mis hõlmas 1581 pärgamentalusel ning 2594 eritüübilise säiliku (pitserid, paberalusel säilikud, fotoalbumid jms) konserveerimist. Esimesel aastal

Pärgamendihoidla aastal 1999 (Liivi tn)[^] ja 2006 (Vahi tn)^v

tegeldi olemikontrolli, andmebaasi koostamise ja seisundiuringuga. Järgmistel aastatel (2001–2006) pärgamendid konserveeriti, ümbristati ja mikrofilmiti. Pitserid konserveeriti ja ümbristati, albumid ja esemelised säilikud puhastati, korrastati, ümbristati. Kõik konserveeritud säilikud viidi hoiule stabiilsetesse keskkonnatingimustesse Tartus Vahi tänaval asuvasse arhiivihoonesse.

Säilikute halvast seisundist ajendatult teostati ajalooarhiivis viie aasta vältel (1999–2004) kaardiprojekt, mille raames konserveeriti ja ümbristati ligemale 3000 mõisa- ja talumaa kaarti. Järgnes kinnistusregistrite projekt (2004–2005) ca 60 suureformaadilise ja kaaluka köite konserveerimiseks. Need olid olnud intensiivses kasutuses 1990ndatel aastatel omandireformialaste päringute lahendamisel ning seetõttu tugevasti kahjustunud.

Tagatis- ja kasutuskopeerimine

Tagatis- ja kasutuskoopeiaid oma kogudele valmistavad rahvusarhiivis kolm arhiivi — ajaloo-, riigi- ja filmiarhiiv. Koopeiaid valmistatakse nii analoog- kui ka digitaalvormingus vastavalt arhiivide poolt määratud prioriteetide järjekorrale ning arvestades arhivaalide kasutusintensiivsust, seisundit ja prognoositavat uurijahuvi. Digitaalsete tagatis- ja kasutuskoopeiate tehnilise kvaliteedi tagamiseks kehtestati 2008. aastal ülerahvusarhiivilised digiteerimise põhimõtted. Vastavalt rahvusarhiivi võimalustele ja vajadustele on märkimisväärselt suudetud täiendada kopeerimisega tegelevate talituste spetsiifilist tehnilist sisseseadet — muretsetud on mikrofilmi- ja kaardiskanner, mikrofilmide ilmutamise ja kopeerimise seadmed, mitmed digifotokaamerad, raamatuskannerid jpm.

Ajalooarhiivi peamine mikrofilmimise prioriteet on aastaid olnud genealoogilist informatsiooni sisaldavad materjalid. Alates 1992. aastast toimunud filmimise tulemusel oli 2008. aasta lõpuks valminud 3872 rulli mikrofilmi, millest enamik on kasutamise eesmärgil juba ka digiteeritud ning saagastatud. Lisaks genealoogiliste allikate

mikrofilmimisele ja digiteerimisele asuti 2006. aastal digitaalset kasutusfondi looma ka Tartu linnavalitsuse ehitusprojektide plaanidest, 2007. aastal digitaalset tagatis- ja kasutusfondi kaardi- ning 2008. aastal pitselite kollektsioonist. Järjepidevalt on täidetud ka teiste mäluasutuste tellimustöid mikrofilmide töötlemiseks ja skannimiseks.

Riigiarhiiv on mikrofilminud ja seejärel digiteerinud peamiselt siseministeriumi politseivalitsuse, välisministeriumi ning Eesti välisteenistuste materjale. 2008. aastal tööle rakendatud raamatuskanner lõpetas riigiarhiivis mikrofilmidel tagatis- ja kasutuskooptate ajastu. Edaspidi on kavas nii tagatis- kui kasutuskooptaid luua üksnes digitaalsena.

Filmiarhiiv on lõpetanud dokumentaalsete ringvaatefilmide videokasutusfondi loomise ning viinud filmide tagatisfondi tervikuna hoiule nõuetekohastesse säilitustingimustesse Lääne-Viru maa-arhiivi külmhoidlasse. Jätkub albumifotode ümberpildistamine ja analoogkandjatel helisalvestiste digiteerimine.

Digitaalsetele kasutuskooptatele on loodud juurdepääs arhiivi virtuaalses uurimissaalis Internetis.

Erialane koostöö

Aastatel 2000–2004 osales rahvusarhiiv Rahvusvahelise Arhiivinõukogu Parasvõetme Säilituskomitee (ICA-CPTÉ) töös. 2004. aasta kevadel toimus Eestis rahvusarhiivi finantseerimisel ja korraldusel komitee kolmepäevane istung.

Neli aastat (2003–2006) osaleti Hollandi teadusuuringute organisatsiooni (TNO, *Netherlands Organisation for Applied Scientific Research*) algatatud ja Euroopa Komisjonilt finantstoetuse saanud tindikirjade korrosiooni uurivas koostööprojektis «Transitional Metals in Paper», kuhu oli kaasatud 15 riigi 21 erinevat asutust.

Aastate jooksul on toimunud mitmeid konservaatorite vahetusprojekte — London Metropolitan Archives'iga, Läti ja Leedu arhiivide konserveerimiskeskustega, Ungari rahvusarhiiviga ja Riikliku Ermitaažiga Peterburis.

Balti arhiivide mikrofilmi- ja konserveerimisspetsialistide tihedam suhtlus sai alguse 2001. aasta märtsis, mil Riias toimus esimene kohtumine eesmärgiga selgitada välja vastastikust huvi pakkuvad probleemid ning otsida neile lahendusi. Edasijärgne on kokkusaamised toimunud roteeruvalt eri Balti riikides.

Mitu rahvusarhiivi esindajat on kaasatud Eesti konservaatorite kutsestandardi koostamisse ja kutseomistamise protseduuri väljatöötamisse.

- 1999** Kehtestati esimene arhiivipüsivate materjalide soovituslik loetelu. Ajalooarhiivis algas kaartide konserveerimise projekt. Valmis ajalooarhiivi Vahi tänava hoone Tartus.
- 2000** Ajalooarhiivis algas pärgamentürikute konserveerimise projekt. Valmis juhis näpunäidetega ohuplaani koostamiseks arhiivides. Võeti kasutusele mikrofilmide monteerimisseade Ultrasonic Splicer SOLAR 16/35. Valmis Valga maa-arhiivi hoone, kuhu koondati Valga maa-arhiivi fondide kõrval ka endiste Põlva ja Võru maa-arhiivi arhivaalid.
- 2001** Toimus esimene Balti arhiivide säilitusspetsialistide töökohtumine Riias. Riigiarhiivis alustati mikrofilmide skannimist Canoni mikrofilmiskanneriga.
- 2002** Alustati rahvusarhiivi kogude füüsilise seisundi statistilise uuringuga. Teostus ajalooarhiivi ja Londoni Linnaarhiivi konservatorite vahetusprojekt. Valmis riigiarhiivi Madara tänava hoone Tallinnas, kuhu seati sisse ka arhivaalide konserveerimise ning mikrofilmimise ja skannimise tööruumid.
- 2003** Algas osalus kolm aastat kestnud rahvusvahelises projektis *Metals in Paper* (MIP). Toimusid konservatorite vahetused Ungari Rahvusarhiiviga ja Riikliku Ermitaažiga Peterburis. Valmis Lääne-Viru maa-arhiivi hoone Rakveres, kuhu paigutati Lääne-Viru maa-arhiivi kogude kõrval ka Ida-Viru maa-arhiivi arhivaalid.
- 2004** Eestis toimus Rahvusvahelise Arhiivinõukogu (ICA) säilituskomitee töökohtumine. Valmis rahvusarhiivi kogude füüsilise seisundi uuringu aruanne. Saaga projekti raames alustati mikrofilmide skannimist skanneriga Zeutschel Omniscan 1200.
- 2005** Pärnu Pensioniameti arhiivis aidati likvideerida tormi ja uputuse tagajärgi, korraldati arhivaalide evakueerimine, külmutamine ja taastamine. Teostati eksperthinnang Raja vanausuliste koguduse raamatute ja käsikirjade seisundi ja konserveerimistöde mahu hindamiseks. Rahvusarhiivi korraldusel toimus MIP-projekti raames rahvusvaheline säilitusalane konverents Riias. Ajalooarhiivis lõppes mikrofilmidel kasutusfondi valmistamine.

-
- 2006** Koostati rahvusarhiivi säilituspoliitika ja säilitusstrateegia.
Toimus esimene konservaatorite kutseksam Eestis.
Algas osalus rahvusvahelises projektis COST *Action EnviArt*.
Riigiarhiivis lõppes mikrofilmidel kasutusfondi valmistamine.
- 2007** Saaremaal toimus Balti arhiivijuhtide säilitusküsimustele pühendatud kokusaamine.
Teostati ajalooarhiivi kaardikogu ja tindikorrosioonikahjustusega arhivaalide seisundiuringud.
Ajalooarhiivi soetati kaartide skannimiseks firma Oce laiformaatskanner ning mikrofilmide töötlemiseks firma Zeutschel ilmutusmasin.
Riigiarhiivi soetati firma Zeutschel raamatuskanner ning otsustati tagatisfondi loomist jätkata vaid digitaalselt.
- 2008** Tartusse Vahi tänava arhiivihoonesse ja Valga maa-arhiivi koliti Viljandi ja Pärnu maa-arhiivi säilikud, Hiiu maa-arhiivi säilikud paigutati ümber Lääne maa-arhiivi.
Ajalooarhiivis alustati kaardikogu ja pitselite kollektsiooni skannimist.
Ajalooarhiivis seati sisse uus paberivalamismasin.
Täiustati riigiarhiivi konserveerimistalituse sisseseadet ja töömetoodikat: loodi esmased tingimused säilikute märgtöötlemiseks.

...travittast a
...riine mägoe
...eine röllä käde
...ite vorou ja
...pada hobbeuse
...olle, jett jäle v
...rii lealt i ll

Sui sinna jaade
ja teise komee ra nön
nastsee komee, ja töis
aopa murru pääl
...lehmaa omavaa

Ja kui temmal
...rinne parda ter
...on väioa suur
...suis parda rinne

Agga väioe jide
...temma näst n
...rohke, A temma
...hobbeuse väija

Rahvusarhiivi moodustamisel loodi ka otse riigiarhivaarile alluv kahe töötajaga digitaalarhiiviosakond, mis tegutses aastatel 1999–2000 Veiko Berendseni juhtimisel. Osakonna põhimääruses sätestatud peaülesanne oli digitaalkandjal olevate arhivaalide kogumine, korrastamine ja kirjeldamine, vastava metoodika väljatöötamine ning arhiivimoodustajate juhendamine töös digitaalkandjal olevate arhivaalidega. Esimese aasta ülesanded olid ülevaate loomine digitaalarhiivinduse arengust maailmas, digitaaldokumentide ja andmekogude standardite ja kirjeldamise probleemide kaardistamine ning digitaalsete dokumentide seisu uuring Eesti riigiasutustes. 1999. aastal küsitleti 230 riigiasutust, vastused saadi 27 protsendilt, nenditi, et «asutustes toimub arvutite ja digitaalsete dokumentide kasutamine erineva intensiivsusega: alates sellest, et digitaaldokumente ei kasutata üldse, arvutit kasutatakse kirjutusmasina — trükitakse, prinditakse välja ja kustutakse ära —, kuni selleni, et hakatakse rakendama dokumendihaldussüsteeme».

Rahvusarhiivi 2001. aasta struktuurireformi tulemusena moodustatud ajalooarhiivi haldusosakonna IT-talitusest sai 2002. aasta algusest ajalooarhiivi iseseisev infotehnoloogiaosakond Leeni Langebrauni juhtimisel. Osakonna põhiülesanne oli rahvusarhiivi infotehnoloogia arendamine ja tegelemine digitaalarhiivindusega. Tööle võeti digitaalarhiivinduse küsimustele spetsialiseeruvad noored IT-spetsialistid Kuldar Aas ja Lauri Eskor.

2001. aastal alustati arhiivieeskirja muudatuste ettevalmistamisega, et sätestada digitaalarhivaalide avalikku arhiivi üleandmist puudutav. See oli oluline Eesti üldiste IT-arengute kontekstis: 2000. aasta lõpus oli jõustunud digitaallkirja seadus, esimesed ID-kaardid jõudsid inimesteni 2002. aasta alguses, Tartu ja Tallinna linnaepea allkirjastasid 7. oktoobril 2002 kahe linna vahelise infotehnoloogiaalase koostöölepingu, andes esimest korda Eestis dokumendile digitaalse allkirja ning järjest enam hakkas tekkima originaali staatuses digitaalselt allkirjastatud dokumente. Valitsus kinnitas arhiivieeskirja muudatused 4. märtsil 2003 ning neis sätestatud ja üldjoontes senini kehtivad peamised põhimõtted on:

*Arhiivieeskirja kehtib ka digitaalarhivaalide kohta. Digitaalarhivaaliks loetakse neid arhiivimoodustajate asjaajamises digitaalselt loodud või saadud dokumente, millele on kehtestatud säilitustähtaeg või mida säilitatakse nende väärtuse tõttu ühiskonnale, riigile, omanikule või teisele isikule, ning automatiseeritud andmetöötusega andmekogusid andmekogude seaduse mõistes.

* Digitaalarhivaal antakse avalikku arhiivi tarkvaraplatvormist ja kindlast rakendustarkvarast sõltumatus või avatud vormingus. Vajaduse korral viiakse arhivaalid sobivasse vormingusse enne üleandmist. Vormingu ja konverteerimisprotseduuri otsustab avalik arhiiv koostöös arhiivimoodustajaga.

* Üleantav digitaalarhivaal peab olema ühes järgmistest vormingutest: 1) SGML, sealhulgas XML, 2) PDF, 3) lihttekst (Latin-1 ISO 8859-1, Latin-9 ISO 8859-15 või UTF-8 ISO 10646 märgikoodis), 4) TIFF, 5) PNG.

* Tabelarvutuse tabelid ja andmebaaside tabelid konverteeritakse andmevälja varieeruva pikkusega lihttekstiks koos andmevälja eraldajaga, milleks on etteantud sümbol. Üldjuhul salvestatakse andmebaaside tabelitevahelised seosed säilitamiseks SQL ja lihtteksti kujul. Erandid kooskõlastatakse avaliku arhiiviga.

- * Digitaalarhivaalid antakse avalikku arhiivi tihendamata ja krüpteerimata. Erandid on lubatud arhiivi nõusolekul.
- * Digitaalarhivaalide omaduste ja kasutatavuse kindlakstegemiseks võib avalik arhiiv enne arhivaalide lõplikku vastuvõtmist katseliselt vastu võtta osa üleandmisele kuuluvate digitaalarhivaalide kogumist.

Arhiivieskirjas nähti ette digitaalarhivaalide üleandmine rahvusarhiivi CDLe salvestatuna. 2002–2003 koostati ning avaldati rahvusarhiivi juhis «Digitaalse info hoidmine CD-Ril», mille autorid olid Lauri Eskor, Leeni Langebraun ja Martin Terav. Hilisematel aastatel on CDde salvestusmeediumina rõhutamisest loobutud, põhjuseks rahvusarhiivi enda praktilised kogemused CDdele salvestatud andmete kaotsimineku (peamine riskifaktor on olnud inimlik eksimus CDdele kirjutamisel, aga ka seadmete ebakvaliteetne töö ja CD-toorikute ebaühtlane kvaliteet), uute andmekandjate ilmumine (DVD, Blue-Ray Disk, mälupulk, magnetlindid), turvalistes kettamassiivides failide säilitamine, võrgukiiruste ja säilitatavate andmemahutude märgatav suurenemine.

2002. aastal alustati likvideeritud hooneregistri andmekogu arhiveerimisega. Kui paljudele maa-arhiividele andis hooneregistri pabertoimikute vastuvõtt uue hingamise ja mitmekordistas arhiivi kasutamist, siis infotehnoloogiaosakonnale oli tegemist stardipauguga digitaalsete andmekogude arhiveerimise valmisoleku saavutamiseks. Hooneregistri andmekogu arhiveerimise projekti raames koostati andmekogude arhiveerimise ja metaandmete reeglid ning hinnati andmekogu arhiivinduslikult. Arhiveerimine jõudis lõpule 2004. aastal, selle peamine teostaja Kuldar Aas kaitses tehtud uuringute põhjal ka magistritöö teemal «Digitaalsete andmebaaside ettevalmistamine pikaajaliseks säilitamiseks». Paralleelselt hooneregistri andmekoguga oli oodata ka rahandusministeeriumi mitme erastamisega seotud andmekogu üleandmist rahvusarhiivile, mistõttu oli arvata, et rahvusarhiivi digitaalarhiivinduse peamised tegevused on lähemal ajal seotud andmekogude arhiveerimisega. Paraku on hooneregistri andmekogu jäänud seniajani ainsaks arhiveeritud andmekoguks rahvusarhiivis, erastamise andmekogude valdaja ei ole senini üleandmiseni jõudnud ja ka teised algatused ei ole ses osas tegudeni jõudnud. Küll aga on rahvusarhiiv alates 2008. aastast riiklike andmekogude andmekoosseisude registreerimisel riigi infosüsteemi haldussüsteemis RIHA üks neljast asutusest, kes kooskõlastab esitatud andmeid ning jälgib neid arhiiviväärtuslike andmete sisaldumise osas.

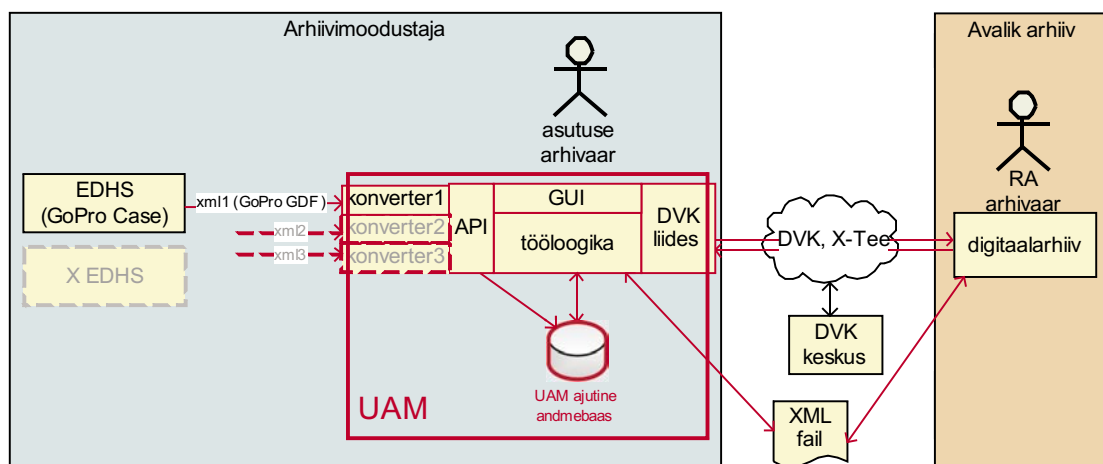
2004. aastal asuti mõtestama ja planeerima rahvusarhiivi edasisi digitaalarhiivinduslike tegevusi strageegia koostamise vormis. Rahvusarhiivi digitaalarhiivinduse strateegia aastateks 2005–2010 kinnitati riigiarhivaari käskkirjaga 7. aprillil 2005. Strateegia töötas välja töörühm riigiarhivaar Priit Pirsko juhtimisel, liikmeteks olid rahvusarhiivi töötajad Kuldar Aas, Tiit Arumäe, Lauri Eskor, Kalev Koppel, Leeni Langebraun, Pille Noodapera, Martin Terav, Ruth Tiidor, Ivi Tomingas ja Hanno Vares, Veiko Berendsen riigikantseleist ning Raivo Ruusalepp Eesti Äriarhiivist. Digitaalarhiivinduse strateegia eesmärgina sõnastati: saavutada õiguslik, intellektuaalne ja tehnoloogiline valmisolek digitaalainese hindamiseks, vastuvõtmiseks, säilitamiseks ning kasutamiseks rahvusarhiivis ning kaasa aidata asutustes digitaaldokumentide nõuetekohasele haldamisele, kirjeldamisele, arhiveerimisele ja arhiivi üleandmisele. Seatud eesmärgi täitmiseks selgitab strateegia oma 38 leheküljel rahvusarhiivi seisukohti ja põhimõtteid digitaaldokumentide loomise, kirjeldamise, hindamise, arhiveerimise, säilitamise ja kasutamise võimaluste loomise kohta ning esitab tegevussuunad nende täitmiseks. Strateegiaga laotud vundamenti on järjekindlalt kasutanud ning edasi arendanud järgnevatel aastatel tehtud tööd digitaalarhiivi arhitektuuri ja praktiliste rakenduste loomisel.

2004. aastal alustatud rahvusarhiivi digiteeritud ainese metaandmete loomine koostöös kultuuriministeeriumi digitaalse kultuuripärandi metaandmete loomise töörühmaga jõudis lõpule 2006. aastal, mil valmisid tehnilised, administratiivsed ja juurdepääsumetaandmete loendid.

Pärast digitaalarhiivinduse strateegia koostamist alustati ka arhiivijärelevalve põhimõtete täiendamist digitaalse dokumendihalduse osa üle kontrolli tõhustamiseks asutustes. IT-spetsialistid on osalenud koos järelevalveinspektoritega olulisemate ja suuremaid digitaalseid andmekogusid ja -süsteeme omavates asutustes järelevalve läbiviimisel. Samuti täiendati 2006. aastal arhiivijärelevalve juhust digitaalse dokumendihalduse ja andmekogude inspekteerimise vajadustest lähtuvalt.

2006. aasta algul moodustati digitaalarhiivinduse arendusülesannete teostamiseks spetsiaalne osakondadeülene töörühm (nn DiANA töörühm), sest digitaalarhiivinduse arendusteemad olid muutunud selgelt laiemaks infotehnoloogiaosakonna võimalustest ning digitaalarhiivindus puudutas sügavalt juba mitmeid tavapäraseid arhiivinduslikke põhiprotsesse. Töörühma juht oli Toivo Jullinen, liikmeteks Kuldar Aas, Indrek Kuuben, Leeni Langebraun (2007. aastal asendus Erik Uusiga), Pille Noodapera, Koit Saarevet ja Hanno Vares. Töörühm tegutses kuni 2008. aasta alguseni, kui selle tegevused võttis üle vastloodud digitaalarhiivibüroo.

DiANA töörühma eestvedamisel läbi viidud suurem töö oli digitaalarhiivi süsteemianalüüsi tellimine ja selle tulemusel digitaalarhiivi arhitektuuri, toimimismudeli, visiooni ja projektiplani valmimine 2006. aasta lõpuks. Teostaja oli riigihanke võitnud auditi- ja konsultatsioonifirma Ernst & Young Baltic AS, mille konsultandid on ka edaspidi olnud seotud olulisemate digitaalarhiivi arendustegevuste ja hangete nõustamisel.

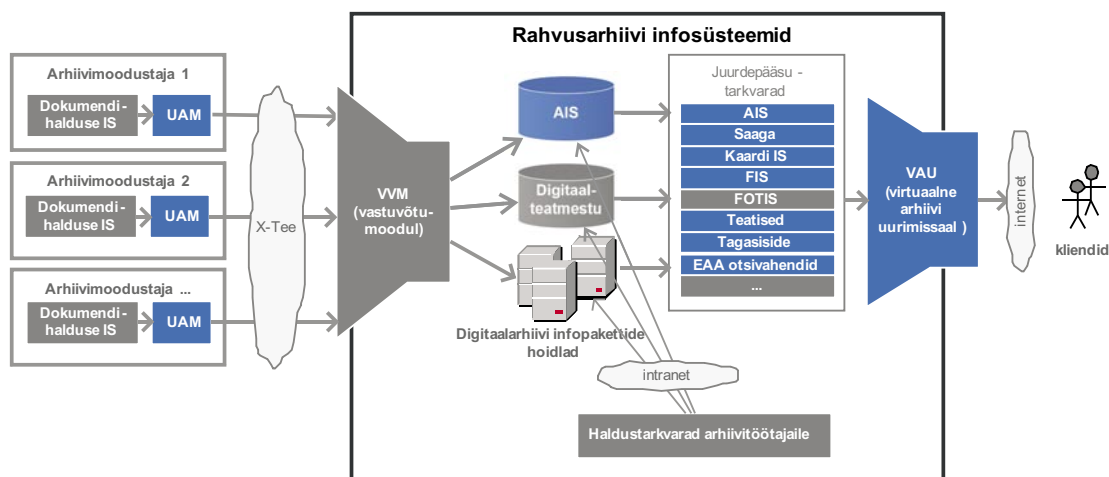
UAMi olemus detailsemalt.

2007. aastal soetati esmased digitaalarhiivi riistvarasüsteemi osad (kettamassiivid, serverid, lindiseadmed).

2007. aastal valmis rahvusarhiiv juhise «Digitaaldokumentide arhiveerimise nõuded» esimene versioon. Juhis käsitleb digitaaldokumentide ja nende metaandmete eraldamist elektroonilistest dokumendihaldussüsteemidest (EDHS) ning nende üleandmist avalikku arhiivi. Juhis võimaldab defineerida arhiiviväärtuslike dokumentide jaoks vajalikud kirjelduselemendid ja esitab suunised asutuse EDHSi arendamiseks selliselt, et selles hallatavaid dokumente ja/või nende kirjeldusi oleks võimalik ette valmistada üleandmiseks avalikku arhiivi. Juhist täiendati pärast digitaaldokumentide arhiveerimise pilootprojekti teostamist ning universaalse arhiveerimismooduli (UAM) valmimist 2008. aasta lõpus.

2007. aasta oli digitaalarhiivinduse arendamises organisatsioonilises mõttes üleminekuaasta, mil valmistati ette rahvusarhiivi koosseisus uue, digitaalarhiivindusele keskenduva struktuuriüksuse käivitamiseks vajalikud õiguslikud dokumendid, mõeldi läbi ametikohtade koosseis ning komplekteeriti ametikohad nii olemasolevate kui konkursi korras otsitud spetsialistidega. 1. jaanuaril 2008 alustas tööd Rahvusarhiivi digitaalarhiivibüroo, mis moodustati ajalooarhiivi infotehnoloogiaosakonna ja riigiarhiivi infosüsteemiosakonna reorganiseerimise ning täiendavate spetsialistide värbamise tulemusel. Põhimääruse kohaselt on digitaalarhiivibüroo neli põhilist tegevusvaldkonda arhivaalide digitaalse säilitamise planeerimine ja korraldamine rahvusarhiivis, rahvusarhiivi infotehnoloogilise arengu planeerimine ja korraldamine, arhiiviväärtusega digitaalarhivaalide kogumine ja säilitamine koostöös teiste struktuuriüksustega ning rahvusarhiivi järelevalvealuste asutuste ja isikute juhendamine ja nõustamine digitaalse asjaajamise ja arhiveerimise valdkonnas. Digitaalarhiivibüroos on 15 ametikohta, büroo juhataja on Lauri Leht ja juhataja asetäitja Kuldar Aas.

2007. aastal läbi viidud analüüsi tulemusel valmis 2008. aasta lõpuks digitaalarhiivi tarkvara esimene osa – universaalne arhiveerimismoodul (UAM). UAM on tarkvara, mis abistab asutuste arhivaare ette valmistada, täiendavalt kirjeldada ja vajadusel korrastada rahvusarhiivi üle antavaid digitaalsete dokumentide kogumeid ja kirjeldusi. UAMi kasutamise eeldus on asutuse elektroonilise dokumendihaldussüsteemi (EDHS) eelnev liidestamine UAMiga, et ühtlustada EDHSi eksportandmed UAMi XML-importformaadiga. Asutuse arhivaari poolt ette valmistatud digitaalsed dokumendid koos kirjeldusinfoga pakendatakse XML-kapslitesse ning edastatakse dokumendivahetuskeskuse (DVK) vahendusel X-Tee kaudu rahvusarhiivi serverisse. UAMi abil on võimalik edastada ka

Rahvusarhiivi (sh digitaalarhiivi) tarkvarakomponendid.

ainult dokumentide kirjeldusinfot, näiteks kui paberdokumentid on EDHSis registreeritud, see võimaldab paberdokumentide kirjeldusandmeid ilma täiendava sisestamisvajaduseta arhiivi infosüsteemis (AIS) kasutatavaks teha.

UAMi tarkvara teostamisega paralleelselt viidi läbi ka valmiva tarkvara testimine digitaaldokumentide üleandmise pilootprojekti raames Tartu linnavalitsuses EDHSi GoPro Case baasil. Pilootprojekti käigus anti rahvusarhiivile üle 660 dokumenti (Tartu linnavalitsuse 1990ndate aastate õigusaktide failid). Üleantud dokumente käsitleb rahvusarhiiv kui paberdokumentide, mille originaalid on jätkuvalt Tartu linnavalitsuses, kasutuseks emplare ning võimaldab nende kasutamist uurijatele vastavalt kehtivatele juurdepääsupiirangutele pärast paberil olevate originaalide üleandmist rahvusarhiivi.

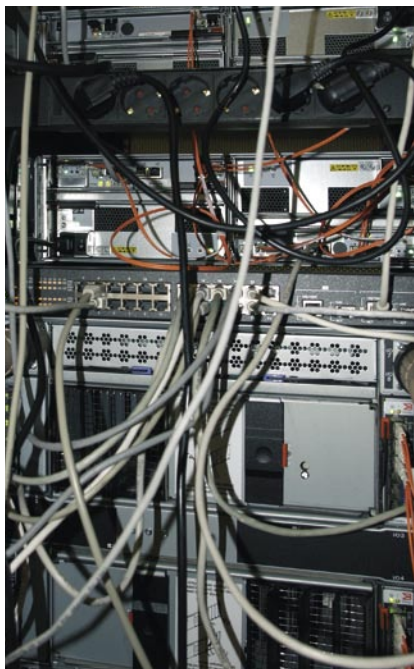
Digitaalarhiivi tarkvara hankimiseks pikaajaliste partnerite leidmiseks viidi 2008. aastal tarkvarafirmade seas läbi riigihange digitaalarhiivi tarkvaramoodulite tarnimise raamlepingu sõlmimiseks. Hanke eesmärk oli leida kolm parimat tarkvarafirmat, kes tarniksid rahvusarhiivile kolme aasta jooksul loodavad järgmised digitaalarhiivi tarkvara moodulid. 15. septembril 2008 allkirjastas riigiarhivaar raamlepingud edukaks osunud AS Webmedia, AS Helmese ja AS TietoEnator Eestiga. Seoses eelarvekärbetega ei olnud 2008. aastal raamlepingu raames võimalik digitaalarhiivi tarkvara arendusi tellida, kuid raamleping kehtib 2011. aastani ning tõenäolised on esimesed tellimused Euroopa Liidu struktuurifondide vahendite toel 2009. aastal.

23. mail 2008 sõlmisid rahvusarhiiv ja Tallinna Linnaarhiiv ühiste kavatsuste kokkuleppe koostöök digitaalarhiivi loomisel. Lepingu kohaselt osaleb linnaarhiiv rahvusarhiivi digitaalarhiivi lahenduste loomisel ning saab õiguse täies ulatuses digitaalarhiivi kasutada.

2008. aasta jooksul täienesid oluliselt digitaalarhiivi loomise aluseks olevad dokumendid. Valmisid täiendatud kujul digitaalarhiivi funktsionaalsuse kirjeldus ja arhitektuuri kirjeldus, mis on aluseks järgmiste moodulite kirjeldamisele ning digitaalarhiivi töövoogude planeerimisele. Loomisel on vastuvõtumooduli ja teatmestumooduli kirjeldus ning tehnilise taseme arhitektuuri dokument.

2008. aasta juulis koostatud struktuurifondide investeeringute vahendite taotluses nähakse rahvusarhiivi tarkvara loomise reaalsete etappidena ette:

- * digitaalarhiivi dokumentide vastuvõtmise infosüsteemi loomine (2009),
- * digitaalarhiivis säilitatava materjali pikaajalise säilitamise infosüsteemi loomine (2010),
- * digitaalarhiivis säilitatavale materjalile juurdepääsu tagamise infosüsteemi loomine (2011).

Seega on võimalik prognoosida täisfunktsionaalse digitaalarhiivi valmimist 2011. aastaks, kui on tagatud stabiilne rahastamine.

Rahvusarhiivi digitaalarhiivibüroo osaleb alates 2007. aasta lõpust Euroopa Komisjoni 7. raamprogrammi projektis PROTAGE, mille eesmärk on digitaalse säilitamise tööde juures agent-tehnoloogial põhinevate tarkvarakeskkondade kasutuselevõtu uurimine ja rakendamine. Projekti nimeks olev PROTAGE on lühend projekti pealkirjast «Agent-tehnoloogial põhineva tarkvara kasutamine digitaalsel säilitamisel» (inglise keeles «PReservation Organizations using Tools in AGent Environments»). Projekti juhtpartner on Rootsi rahvusarhiiv, teised partnerid Eesti rahvusarhiiv, Luleå tehnikaülikool Rootsis, tarkvarafirmad EASY Innova Hispaanias ja Giunti Labs Itaalias, samuti Bradfordi ülikool Suurbritannias ning Fraunhofer Gesellschaft Saksamaal. Rahvusarhiivi peamine roll projektis on loodava tarkvara testimine. Projekt kestab 2010. aastani.

Rahvusarhiivi arendusbüroo juhataja Toivo Jullinen, olles olnud mitu aastat Euroopa riikide digitaalse dokumendihalduse ja digitaalarhiivindusega tegelevaid riigiasutusi ja ettevõtteid ühendava DLM-foorumi juhatuses, valiti 2008. aasta suvel DLM-foorumi juhatuse esimeheks (presidendiks) — seetõttu on märgatavalt tõusnud Eesti Rahvusarhiivi digitaalarhiivindusealane rahvusvaheline roll ja osatähtsus. DLM-foorumi konverentsil Toulouse'is 2008. aasta detsembris oli eestlastel tervelt kolm ettekannet: Kuldar Aasal Euroopa riikide digitaalsete materjalide üleandmise praktikate võrdluse teemal, Raivo Ruusalepal PROTAGE'i projektist ning Kädi Riismaal riigikantseleist dokumendivahetuskeskuse teemal.

- 1999–2000** Rahvusarhiivi digitaalarhiiviosakonna kaks töötajat tegid esimesed ülevaated ja uuringud digitaalarhiivinduse arengute ja vajaduste kohta.
- 2001–2002** Valmistati ette digitaalarhivaalide avalikku arhiivi üleandmist puudutavad arhiivieskirja muudatused.
- 2002** Ajalooarhiivi haldusosakonna ITtalitusest sai iseseisev infotehnoloogiaosakond, mille üks põhimäärusejärgne ülesanne oli digitaalarhiivindus, tööle võeti esimesed digitaalarhiivindusele spetsialiseerunud kaks noort IT-spetsialisti.
- 2002–2003** Koostati ning publitseeriti rahvusarhiivi juhis «Digitaalse info hoidmine CD-Ril».
- 2002–2004** Koostati andmekogude arhiveerimise ja metaandmete reeglid, hinnati arhiivinduslikult, võeti vastu ja arhiveeriti likvideeritud hooneregistri digitaalne andmekogu.
- 2004** Koostati rahvusarhiivi digitaalarhiivinduse strateegia 2005–2010.
- 2004–2006** Koostati rahvusarhiivi digitaaldokumentide metaandmestik.
- 2004–2006** Arhiivijärevalve laienes digitaalse dokumendi- ja arhiivihalduse kontrollimisele, digitaalarhiivinduse spetsialist kaasati järelevalvesse, täiendati järelevalve juhust.
- 2006–2008** DiANA — digitaalarhiivinduse tegevusi koordineeriti ja viidi läbi ülerahvusarhiivilise töörühma vormis, arendustegevusi finantseeriti täiendavalt riigikantselei poolt.
- 2006** Koostöös Ernst & Young Baltic ASi konsultantidega loodi digitaalarhiivi alusdokumendid.
- 2007** Soetati digitaalarhiivi esmane baasriistvara.
Rahvusarhiivi veebilehel avati digitaalarhiivindusalane infokeskkond «Digiaken».
- 2008** Moodustati rahvusarhiivi digitaalarhiivibüroo.
- 2007–2008** Koostöös ASiga Webmedia projekteeriti ja teostati universaalse arhiveerimismoodul (UAM).
- 2008** Tartu linnavalitsuses viidi UAMi baasil läbi digitaaldokumentide arhiveerimise pilootprojekt. Koostati digitaaldokumentide arhiveerimise juhiseid.
Viidi läbi digitaalarhiivi tarkvara hankimise raamlepingu riigihanke.
Uuendati digitaalarhiivi alusdokumente.
- 2007–2010** Osaletakse digitaalarhiivinduses agenttehnoloogia rakendamise tegelevas europrojektis PROTAGE.

Pille Noodapera & Hanno Vares
Kümme aastat koostööd asutustega

Пр о ш е н и е

Представительский семь мой фот
тоциклета "Восток" за № 19
и моего "Восток" дат
право движениа приведенного
ениа имъ мною.

Давъ гербовныя марки по 1 рублю

Врѣвѣ, 18-го Апрелья 1916 г.

7 ИЮН 1916

Возвратъ Россійскі
Посланный отъ Пиле

19

1998. aastal, riigikogus arhiiviseaduse vastuvõtmise ajaks, oli Eesti taasiseseisvumisest möödunud seitse aastat. Suurustamata võib öelda, et arhiiviseadus avas arhiivinduses uue ajajärgu, sest likvideeris aastaid valdanud õigusliku vaakumi arhiivide töö korraldamisel. Uue tõuke sai ka rahvusarhiivi töö asutustega, mis eelnevatel aastatel oli seoses riigi (maa-, põllumajandus-, pensioni-) reformide läbiviimisega peaaegu katkenud. Seega tuli alustada sisuliselt nullist — värvata töötajaid, täpsustada järelevalvealuste asutuste ringi, töötada välja metoodilised alused ja töövahendid arhiivijärelevalve läbiviimiseks, arhivaalide hindamiseks, arhiiviväärtusega arhivaalide üleandmiseks arhiivi ning kirjeldamise ja korrastamise läbiviimiseks.

Nullist alustamas olid ka asutused — avaliku halduse ülesehitustöös oli dokumendi- ja arhiivihaldus sootuks tagaplaanile tõrjutud. Valdkonna korrastamise alustuseks korraldasid rahvusarhiivi struktuuriüksused arhiiviseaduse ja -eeskirja nõuete selgitamiseks teabepäevi.

Etteruttavalt võib tõdeda, et läbikäidud kümne aasta jooksul on rahvusarhiiv loonud hästi toimiva süsteemi, mis hõlmab arhiivijärelevalve metoodikat ja protseduure. Regulaarselt töötatakse välja ja kaasajastatakse soovituslikke juhiseid, pakutakse võimalust osaleda koolitustel või leida vastuseid tekkivatele küsimustele veebikeskkonna kaudu.

Hulgi nõustamine e arhiivijuhised

Rahvusarhiiv on oma loomisest alates pidanud vajalikuks suhelda asutustega muu hulgas läbi soovituslike juhiste — see on tõhus praktika, mis on laialt levinud enamikes rahvusarhiivides. Asutuste hulgi nõustamise peamine eesmärk on alati olnud asutustes tekkiva arhiiviväärtusliku teabe jõudmine avalikku arhiivi võimalikult kvaliteetsena, sellisena, et seda saaksid kasutada arhiivuurijad hetkel ja ka kaugemas tulevikus. Eesmärgi täitmiseks on juhiseid koostatud pea kõikide dokumendi- ja arhiivihalduse valdkondade ja protsesside tutvustamiseks: alates dokumendisüsteemi väljatöötamisest, dokumentide liigitamisest ja hõlmamisest kuni riskianalüüsi ja ohuplaneeringuni välja.

Rahvusarhiivi juhised tuginevad rahvusvahelistele standarditele ja normidele. Nii näiteks võib juhist «Dokumendi- ja arhiivihaldus» (esmasväljaanne 2003) pidada standardi ISO 15489 «Informatsioon ja dokumentatsioon. Dokumendihaldus» (aastast 2001, eestindatud aastal 2004) kohalikuks tõlgenduseks. Samuti on juhistega «Arhivaalide üleandmine avalikku arhiivi» (esmasväljaanne 2003) ning «Kirjelduselementide soovitusloetelu» (hetkel ülevaatamisel), mis põhinevad arhiivimaailmas üldtunnustatud ja rahvusvahelise arhiivinõukogu (ICA) poolt soovitatud standarditel ISAD(G) ja ISAAR(CPF).

Rahvusvahelistel standarditel põhinevate juhiste väljatöötamine ei ole aga kunagi tähendanud seda, et rahvusarhiiv oleks mööda vaadanud kohalikest dokumendi- ja arhiivihalduse tavadest — need võivad olla sisse seatud õigusaktiga (näiteks säilitustähtaegade määramine ja arhiivinduslik hindamine), aga võivad pärineda ka lähiminekust, ajast, mil nüüd üldtunnustatud standardid veel ei kehtinud (näiteks sarjade moodustamise põhimõtted). Rahvusarhiivi juhised püüavad seetõttu alati anda lahendusi praktilistele küsimustele.

Tänases kiiresti muutuv maailmas (ka arhiivimaailmas) pole võimalik, et ükski juhiseladne tekst kehtiks ajakohasena kauem kui mõni aasta. Elektrooniline

asjaajamine ja digitaalne dokumendihaldus, infosüsteemide areng ning arhiivikasutajate muutuvad harjumused tingivad juhiste täiendamise või käibelt eemaldamise ning üha uued valdkonnad nõuavad selgitamist ja ühiste käitumismallide tutvustamist.

Nii üllitatakse 2009. ja 2010. aastal ajakohastatud juhised «Dokumendi- ja arhiivihaldus», «Arhivaalide üleandmine avalikku arhiivi» ja «Arhivaalide hoid, säilitamine ja füüsiline korrastamine».

2008. aastal ilmunud juhis «Säilitustähtaja määramine ja arhivaalide hävitamine» teavitab soovitudest ja nõuetest, mis on muutunud seoses rahvusarhiivi hindamispoliitika põhimõtete vastuvõtmisega. Juhis «Digitaaldokumentide arhiveerimise nõuded» (2008) käsitleb digitaaldokumentide ja nende metaandmete eraldamist asutuste dokumendihaldussüsteemidest ning nende üleandmist avalikku arhiivi. «Fotode, filmi-, heli- ja videosalvestiste digiteerimine» (ilmub 2010) pakub abi audiovisuaalsete arhivaalide omanikele kogude digiteerimisel. Kindlale sihtrühmale on suunatud «Isikuarhiivide korrastamine» (2007) ja «Mittetulundusühingute arhiivide korrastamine» (2007), kitsamat valdkonda käsitlevad «Ohuplaani koostamine» (2005) ja «Veekahjustustega arhivaalide käsitlemine» (2005).

Nagu juba mainitud, vananeb juhistesse «raiutud» teave kiiresti, mõnes valdkonnas aga väga kiiresti. Seetõttu tuleb juhiste kaudu nõustades otsustada, kas soovitusi jagada traditsioonilisel kombel ehk trükisena, veebiväljaandena või mõnel muul moel. Digitaalse dokumendihalduse ja digitaalarhiivinduse alal on selge, et vahetat infovahetust ja suhtlust ei saa traditsioonilised juhised enam asendada.

Kontroll ehk arhiivijärevalve

Arhiivijärevalve korraldamise, hindamise ja kogumise seisukohalt üheks olulisemaks ülesandeks on asutuste ringi määramine. Arhiiviseaduse kohaselt teostab rahvusarhiiv järevalvet valitsusasutuste, hallatavate riigiasutuste, avalik-õiguslike juriidiliste isikute, põhiseaduslike institutsioonide, kohalike omavalitsuste ja nende hallatavate asutuste ning avalikke ülesandeid täitvate eraõiguslike juriidiliste isikute üle. Toetudes riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri andmetele täpsustatakse rahvusarhiivi koosseisu kuuluvate arhiivide poolt kogutavate ja arhiivijärevalve all olevate asutuste nimekirja igal aastal. Rahvusarhiivi hindamiskomisjoni otsusega lülitati nimekirja alates 2006. aastast ka riigi sihtasutused. Viimase viie aasta jooksul on avalikkusel võimalik olnud antud nimekirjaga tutvuda rahvusarhiivi veebilehe kaudu. Rahvusarhiivi järevalve alla kuulub veidi vähem kui 3000 asutust.

Kümne aastaga on suure arengu läbi teinud arhiivijärevalve korraldus. Kuna arhiivijärevalve rakendus arhiiviseadusega alates 1. juunist 1999, tuli esmalt aega kasutada ettevalmistuste tegemiseks — kogemus arhiivijärevalvest riikliku järevalve mõttes puudus.

Aastate jooksul on täiendatud arhiivinspektorite põhilist töövahendit — arhiivijärevalve läbiviimise korda. Tänapäevaks sisaldab see paberipõhise dokumendi- ja arhiivihalduse järevalvenõuete kõrval ka nõudeid ja protseduure digitaalse dokumendi- ja arhiivihalduse kontrollimiseks, sh erinevate dokumendihalduse protsesside toimimise, dokumendihalduse alusdokumentide olemasolu ja rakendamise, dokumentide säilivuse ja kaitse korraldamise, hoiutingimuste, arvestuse pidamise ja juurdepääsu tagamise kontrollimiseks, samuti arhiivijärevalve käigu ja tulemuste dokumenteerimiseks. Kord reguleerib ka audiovisuaalsete dokumentide säilitamise ja korraldamise järevalvet.

Arhiivijärevalve kogemus ütleb, et dokumendi- ja arhiivihalduse olukord asutustes paraneb aasta-aastalt. Kuigi iga järevalvekuulastuse käigus tehakse ettepanekuid,

puudutavad need üha enam juba olemasoleva süsteemi ajakohastamise vajadusi.

Rahvusarhiivi poolt valitud nõustav-juhendav strateegia arhiivijärelevalves on ennast õigustanud — dokumendi- ja arhiivihaldus toimib asutustes hästi ning annab eelduse täisdigitaalseks asjaajamiseks ja dokumentide haldamiseks.

Avatud koolitused

Asutustele koolituste korraldamine on uus suund rahvusarhiivi nõustamistegevuses. Eelmises aastaraamatus sai põgusalt tutvustatud rahvusarhiivi kava alustada alates 2007. aastast asutuste dokumendi- ja arhiivihalduse personali koolitamisega. Nüüd on paslik heita pilk tehtule.

Rahvusarhiiv korraldas 2007. ja 2008. aastal 19 koolitust. 2007. aastal võttis neist osa 131 valdkonna spetsialisti 84 asutusest, 2008. aastal 225 spetsialisti 127 asutusest. Koolituskavad on kokku pandud informatsiooni põhjal, mida oleme saanud arhiivijärelevalve käigus ja asutustega vahetult suheldes.

Millised teemad on olnud kõneaineks? Populaarsemateks on kujunenud säilitusalased koolitused «Arhivaalide säilitustingimused ja arhiivitarvikute valik» ja «Ohuplaneering ja kahjustatud dokumentide käsitlemine». Tegu on ainulaadsete koolitusüritustega, mida pakub ainult rahvusarhiiv. Samuti on populaarsed olnud dokumendi- ja arhiivihalduse baaskoolitused. Viimaseid on tulnud diferentseerida vastavalt sihtrühmale — osalt oma ala päris algajatele põhitõdede tutvustamiseks, teisalt aga kogunud praktikutele teadmiste värskendamiseks ja vastuste arutamiseks praktilistele küsimustele.

Pole üllatav, et asutused on soovinud ka spetsiifilisemaid digitaalse dokumendihalduse probleeme käsitlevaid koolitusi. «Riskide maandamine digitaalsel dokumendi- ja andmehaldusel» ja «Üleminek digitaalsele dokumendi- ja arhiivihaldusele» on täitnud just neid vajadusi. Viimatinimetatud koolitus on toimunud rahvusarhiivi koolitajate ja välislektorite koostöös. Käsitletud on ka audiovisuaalse teabe probleeme (säilitamine, digiteerimine), mida samuti kohalikul koolitusmaastikul mujalt leida pole.

Paari aasta praktika näitab, et rahvusarhiivi koolitustele tulevad praktikud, kes soovivad vastuseid töö käigus tekkinud küsimustele. Soovitakse kuulda konkreetseid näiteid, saada praktilist abi ja teadmisi, mis aitavad tööga paremini toime tulla täna ja praegu.

Tagasiside lubab üldistada, et enamik osalejaid on koolitusel räägitu esialgsetele ootustele kas täielikult või suures osas vastavaks pidanud — kiidetud on koolitajaid kui oma ala professionaale, mainitud häid õppematerjale ja viiteid, mis abistavad iseseisval õppimisel ning head grupi suurust (umbes 15 inimest). Üksikutel juhtudel võis täheldada ka pettumust — palju liiga üldist infot, liialt teoreetiline käsitlus, kohatine teemarohkus. Siiski oleme saanud valdavalt positiivset tagasisidet, vajakajäämisi püüame kindlasti kõrvaldada.

Vaata lisaks:
www.ra.ee, rubriik «Nõustamine»

163 29^h ptn. flhm: keht
164 29^h 21 stmo. NB. Jal
165 29^h 2 Kadri. Du
C III, 29^h A. Fuchhan. Du
Du
Du
166 2 15^h Liso. flhm: Kan
Liso
CV. 2 15^h Jaan. flhm: Weme
Liso
167 2 15^h Madde flhm: Kawu
Liso
168 2 15^h Marri flhm: Wardi
Liso
169 2 15^h Tina flhm: Kehs
Liso
169 2 15^h An. flhm: Saary
Liso

Rahvusarhiiv kogub riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste tegevuse käigus loodud või saadud arhivaale ja eraõiguslike isikute poolt avalike ülesannete täitmise käigus loodud või saadud arhivaale ning kultuuri-, ajaloolise või praktilise väärtusega eraarhivaale. Seoses arhiiviseaduse ja arhiivieeskirja rakendamisega 1999. aastal sai kogumistegevus uue organisatsioonilise korralduse: määrati kindlaks rahvusarhiivi struktuuriüksuste pädevus valdkonnas. Muutus arhiividevaheline tööjaotus. Ühelt poolt pädevuse täpsustamine ja teisalt kogumisallikate (seoses järelevalvepiirkondade määramisega) kindlaksmääramise kaudu loodi vajalikud eeldused kogumispoliitika väljatöötamiseks. Rahvusarhiiv alustas olude sunnil oma kogumistegevust põhimõttel võtta arhiivi nii palju kui vaja ja nii vähe kui võimalik, mõningate üksikute eranditega on jäänud see põhimõte kehtima rahvusarhiivi senise tegevuse jooksul.

Ühe erandi tõi 2000. aasta, kui avati ja rakendati tööle kaks uut arhiivihoonet: ajalooarhiivi vahearhiiv Tartus ja Valga maa-arhiiv. Ajalooarhiivi kogumistegevuses oli 2000. aasta pöördeline. Vahearhiivi hoone valmimine võimaldas käivitada tähtajalise säilitusväärtusega arhivaalide kogumise, see kujunes vahearhiivitalituse põhitegevuseks seni prevaleerinud likvideeritud asutuste arhiivide asukoha väljaselgitamise asemel. Aasta jooksul võeti tähtajalisi arhivaale vastu 54 fondi 24 538 säilikuga, sh pikaajalise säilitusväärtusega 22 536 säilikut.

Sügisest lisandus ajalooarhiivi kogumistegevusse uus tööloik, täna tegutsevate arhiivimoodustajate arhiiviväärtuslike fondide vastuvõtmine. Koostöös riigiarhiiviga võeti Eesti Teaduste

Akadeemialt vastu selle peamiselt Tartus tegutsenud allasutuste viis arhiivi, mis oli tunduvalt rohkem, kui ruumipuuduses vaevlev riigiarhiiv oli tegelikult planeerinud.

Riigiarhiivi eraarhiivide osakonna poolt vastu võetud eraarhivaalidest väärivad esmajoones märkimist ajalehe «Säde» toimetuse arhiiv koos teatmestuga, Hjalmar Mäe isikuarhiiv ja Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna arhiiv.

2001. aastal lisandus rahvusarhiivile valitsuse poolt ülesanne selgitada välja väljaspool Eestit asuvad ja meile

Vahi tänava arhiivihoonet avamisel lõikavad linti Tartu maavanem Jaan Õunapuu, riigisekretär Aino Lepik von Wirén, peaminister Mart Laar ja riigiarhiivaar Jaak Rand.

olulise kultuuriväärtusega arhivaalid. Rahvusarhiiv aitas kaasa Voronežis asuvate Tartu ülikooli kunstimuseumi varade kindlakstegemisel ja uuris Venemaa arhiivides asuvate Eesti-aineliste arhivaalide väljaselgitamise ja kopeerimise võimalusi.

Meie arhiivide kogumistööd iseloomustas endiselt vahearhiivinduslik rõhuasetus. Nõukogudeaegsete pikaajalise säilitusväärtusega dokumentide suures mahus vastuvõtmine ajalooarhiivis vähendas ühtlasi arhiiviväärtusega arhivaalide korrastamisele ja kogumisele suunatud inim- ja muid ressursse. Riigiarhiivis tekkis aga oht, et senised hoidlad ei pea enam koormusele vastu, nii piirduti ainult hädapärase kogumisega.

Arhiiviseaduse § 10 kohaselt on arhiiviregistrisse kantud eraarhivaali võõrandamisel müümise teel rahvusarhiivil selle ostu eesõigus. Oma kogude täiendamiseks eriti väärtuslike eraarhivaalidega sõlmis riigiarhiiv 2001. aastal ka kolm ostu-müügilepingut. Riigiarhiiv ostis Endel Sõgeli isikuarhiivi, kollektsiooni radioamatöristmist Eestis ning Arvo Ukleika (teadus- ja arendus)tegevust kajastavad dokumendid Balti Koostöö Nõukogu Komisjoni kaasesimehena.

Ajalooarhiiv võttis 2001. aasta jooksul vastu 60 uut arhiivifondi 27 422 tähtjalise säilitusväärtusega säilikuga. Rahvusarhiivi tegutsemise esimese täisaasta jooksul võeti Tartus Vahi tänava hoidlasse vastu kokku 35 570 säilikut, mis on veidi väiksem planeeritust (38 000).

Filmiarhiivi kogumistegevusest väärib eelkõige nimetamist fotograaf Gunnar Lossi fotokogu ja fotograaf Raivo Rikki fotokogu üleandmine arhiivi. Filmitootjatest andis oma produktsiooni arhiivile hoida Joonisfilm, ACUBA Film, Konimois Film. Märkimist väärib TV 3 saatesarja «Sajand valguses ja varjus» materjalide üleandmine filmiarhiivi.

Valga maa-arhiivi avamisel kõneleb maa-arhivaar Riina Virks.

Arhivaalide kogumine maa-arhiivides toimus sõltuvalt konkreetse arhiivi võimalustest. Pärnu ja Harju maa-arhiiv võtsid 2001. aastal vastu vaid arhiiviväärtusega arhivaale. Samal ajal aga näiteks Valga maa-arhiiv võttis vastu ka Eesti Riikliku Kindlustuse lühiajalise säilitusväärtusega säilikud, kuna riigiarhiivil puudus võimalus nende hoidmiseks.

2002. aasta suurim sündmus oli riigiarhiivi Madara tänava hoidla valmimine.

Aastaks koostatud kogumisplaan tuli sisse viia muudatusi, kuna kõik, kes olid arhivaalide üleandmiseks taotluse esitanud, ei viinud õigeaegselt läbi arhiivi poolt nõutud eeltöid. Kõige töömahukamad on likvideeritavate asutuste arhivaalide üleandmised, samas oli asutuste huvi ja kaasatus selles protsessis tõusnud.

Võrreldes eelmiste aastatega oli tuntav plaanivälise (st hävimisohus dokumentide) kogumise vähenemine. See tõsiasi annab tunnistust vahearhiivinduse töölerakendumisest nii Tartus kui Tallinnas. Samas tuleb rõhutada, et jätkuvalt oli kogumistegevus peatatud või minimaalne igas kolmandas riigi arhiivis vaba hoidlapinna puudumise tõttu (filmiarhiiv, Harju, Lääne-Viru, Ida-Viru, Pärnu maa-arhiiv).

Kuigi Rakvere arhiivi ametlik avamine toimus alles 2004. aastal, alustati arhivaalide vastuvõtmisega 2003. aastal, ilma riuliteta hoidlatesse koliti ka endiste Ida-Viru ja Järva maa-arhiivi arhivaalid.

Rahvusarhiivi kogud kasvasid 2003. aastal pisut rohkem kui nelja riulikilomeetri võrra ehk ligi 6%. Võrreldes eelmiste aastatega jäi juurdekasvutempo alla vaid 1999. aastale. Riulimeetrite pikkust üksi juurdekasvu hindamisel siiski usaldada ei saa, sest kolme arhiivi kogude kolimine Rakvere arhiivihoonesse, samuti riigiarhiivis jätkuvad ümberpaigutamised on toonud endaga kaasa riulimeetrite arvu statistilise kasvu. See tähendab olemasolevate arhivaalide senisest normaalsemat paigutust laudil, aga mitte nende arvu suurenemist. Rahvusarhiivis on kokku 7 955 820 säilikut 69 185 koormatud riulimeetritil.

Uus ehitusseadus (RT I 2002, 47, 297) nägi ette riikliku hooneregistri tegevuse lõpetamise 31. detsembril 2003 ja maakondlikest registritalitustest riikliku registri alusdokumentide — ca 250 000 (ca 3500 riulimeetrit) hooneregistritoimiku ja teiste arhiiviväärtusega arhivaalide üleandmise maa-arhiividele (rahvusarhiivile). Kuna eeldati arhivaalides sisalduva teabe aktiivset kasutamist, siis seati juba algselt eesmärgiks arhiivinimistute koostamine viisil, mis võimaldaks lisaks traditsioonilisele paber kandjal teadmestule ka arhiivikirjelduste ülekandmise arhiivi infosüsteemi. Koostöös majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi ning maavalitsustega jõuti aasta lõpuks seisu, mis lubas

*Madara tänava arhiivihoonet avab riigisekretär
Aino Lepik von Wiren.*

eeldada pea kõikide hooneregistratoimikute vastuvõtmist avalikesse arhiividesse 2004. aasta jaanuari keskpaigaks. Vabade hoidlapindade puudumine mitmes maakonnas tõi kaasa vajaduse paigutada Harju, Järva, Ida-Viru ja Lääne-Viru toimikud kõik vastvalminud arhiivihoonesse Rakveres.

Asjaajamise ja arhiivinduse arengukavas sätestatud korras jõudis 2003. aasta jooksul riigiarhiivi tagasi kümne Tallinna linnas tegutsenud riikliku ettevõtte arhiiv (kogumahuks 11 417 säilikut), mis olid 1970. aastatel Tallinna Linnaarhiivi üle antud.

Ajalooarhiivi kogumistegevuse tulipunktis olid siseministeeriumi valduses olevad kirikuarhivaalid. Siin toimus oluline edasimineku. Arhiivinõukogu otsuse alusel moodustas riigisekretär 2003. aasta alguses töörühma (Indrek Kuubeni juhtimisel) kirikuarhivaalide arhiivi üleandmise ajakava koostamiseks. Väljatöötatud kavast hoiti üldiselt kinni ja aasta lõpuks ülesanne täideti. Siseministeeriumist saabus arhivaale kahes jaos: aasta esimesel poolel anti üle 1071 säilikut EAÕK kirikuraamatuid ja aasta lõpul 2519 säilikut EELK kirikuraamatuid, mis olid tekkinud 1892. aastal või varem. Originaalidega koos võeti vastu ka mikrofilmide komplekt, kokku 34 karpi. Eraldi kokkuleppe alusel, arvestades ajaloolist väärtust, võeti vastu ka 71 säilikut Harju- ja osaliselt Raplamaa revisjonide materjale. Seega astuti 2003. aastal jõuline samm edasi suguvõsaurijate teenindamisel ning kodanike arhiiviteabele juurdepääsuõiguste tagamisel.

Filmiarhiiv kogus plaanipäraselt ETV helisalvestusi ning fotonegatiive päeva- ja maakonnalehtedelt.

Rahvusliku ajalooarhiivi väärtuslike osistena anti 2003. aastal üle riigiarhiivi Hjalmar Mäe kirjad Leopold Uhlbergile ajavahemikust 1949–1956 jm juurdekuuluvad

dokumendid, Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööpartei noortesektsiooni materjalid, Aleksander Warma ja Andres Küngi isikuarhiiv; ajalooarhiivi Voldemar Vaga ja Joosep Nõu isikuarhiiv. Eesti Apostliku Õigeusu Kirikuga (EAÕK) kontaktide loomise ja Eesti Evangeelse Luteriusu Kirikuga (EELK) edasise koostöö tihendamise kaudu pandi 2003. aastal toekas alus kultuuripärandi edasiseks süsteemsemaks kogumiseks kirikuasutustelt.

Lääne-Viru maa-arhiivi hoone Rakveres.

Rahvusarhiivi kogud täienesid 2004. aastal kokku 2629 riulimeetri võrra. Hooneregistrite toimikute vastuvõtmine kasvatas seekord eelkõige maa-arhiivide kogusid. Kokku oli arhiiviväärtusega ainese vastuvõtmise maht 2,3 korda suurem kui eelmisel aastal. Vahearhiivinduslikud ülesanded samal ajal vähenesid — tähtjalise säilitusväärtusega dokumentide vastuvõtmine langes 1,7 korda.

Seoses riigiarhiivi ja AS Kommunaalprojekti vahelise 1997. aastal sõlmitud hoiulepingu lõppemisega võeti 2004. aasta esimesel poolel vastu korrastamata ja puudulike otsivahenditega projektdokumentide arhiiv. Selle ettevalmistamine säilitamiseks, füüsiline korrastamine ja arhiivikasutajaid rahuldava teatmestu loomine oli aasta üks tähtsam ülesanne. Töid ligi 21 000 säilikut sisaldava fondiga õnnestus korraldada seda uurijatele kättesaadavana hoides.

Eraarhivaalide kogumisel oli pearõhk juba tegevuse lõpetanud organisatsioonide, seltside, parteide ja liikumiste dokumentide väljaselgitamisel ning vastuvõtmisel. Isikuarhiivide kogumisel lähtuti arhiivimoodustajate tegevuse ajaloolisest ja kultuuriväärtuslikust taustast.

Ootamatult tabas ajalooarhiivi EAÕK Suure-Jaani koguduse arhivaalide saabumine. Preester Keskküla lihtsalt tõi need arhiivi fuajeesse, ilma eelneva teavitusega. Väga halvas füüsilises seisukorras materjal puhastati ja sorteeriti.

Filmiarhiivile anti üle Nõmme muuseumist avastatud 19 kergestisüttival nitroalusel filmirulli 1920. aastate Nõmme ja Tallinnast. Teatri- ja Muusikamuuseum andis arhiivi hoiule Eesti esimese heliga ringvaate 1923. aastast.

Maa-arhiivides lõppes hooneregistritoimikute vastuvõtt, kõige rohkem mõjutas see Tartu, Rakvere ja Valga arhiivi igapäevast tööd.

2005. aastal täienesid rahvusarhiivi kogud ligi 150 000 arhiiviväärtusega säilikuga 212 arhiivimoodustajalt — kokku 1571 riulimeetri ulatuses. Erinevalt 2003.–2004. aastast, mil võeti vastu riikliku hooneregistri arhiiv ca 250 000 säilikuga, võib 2005. aastat pidada kogumise valdkonnas tavapäraseks. Kokku oli arhiiviväärtusega ainese vastuvõtmise maht 40% väiksem kui 2004. aastal. Tähtjalise säilitusväärtusega dokumentide vastuvõtmine jäi eelnevaga samale tasemele.

Kõige emotsionaalsem sündmus oli kahtlemata Eesti Vabariigi eksiilvalitsuse arhiivi üleandmine 13. jaanuaril 2005. Eesti Teaduste Akadeemia saalis raamatu «Töotan ustavaks jääda... Eesti Vabariigi valitsus 1940–1992» esitlusel andis Peeter Mark, viimase Eesti Vabariigi peaministri presidendi ülesannetes Heinrich Marga poeg sümboliseerivalt üle kaks toimikut vabariigi valitsuse arhiivist. Teine osa Eesti riikluse okupatsiooniaegsetest tuumdokumentidest jõudis arhiivi Eesti Vabariigi Stockholmi saatkonna abil, kolmas ja suurim osa on järk-järgult üle antud Mart Orava poolt. Viimased toimikud Eesti Vabariigi valitsuse eksiilis laialipillutatud arhiivist võeti vastu 2006. aasta jaanuari algupäevil.

Avalikkuse tähelepanu pälvis samuti Eesti NSV Riikliku Julgeolekukomitee jälitusosakonna fotoarhiivi üleandmine riigikogu liikme Jaanus Rahumägi poolt 7. oktoobril 2005. Fotokogu hõlmab salvestusi, millel on jäädvustatud taasiseseisvumisaegsed rahvakogunemised, nt Muinsuskaitse Seltsi, Rahvarinde, ERSP ja Interrinde üritused aastatest 1987–1990 KGB fotograafide silme läbi.

Olulisema lisandusena ajalooarhiivi fondidesse tuleb nimetada Tartu Tähetorni arhiivi vanema osa (18.–19. sajandist) üleandmist. Samuti jätkus koostöö siseministeeriumiga, arhiivile anti üle EAÕK koguduste pihilehed, kokku 1545 säilikut. Meeldiva üllatusena tuli ka EELK Tartu Pauluse koguduse initsiatiiv anda ajalooarhiivile üle seitse 20. sajandi alguse meetrikaraamatut.

Nn vahearhiivindusliku funktsiooni täitmine ehk nõukogudeaegsete erastatud

ja likvideeritud asutuste tähtjaliste arhivaalide kogumine on Lõuna-Eestis sisuliselt lõppenud ja valitsuse vastav 1997. aasta määrus täidetud. Vastuvõtu jätkumist on ette näha veel seoses mõne nõukogudeaegse asutuse erastamise tulemusel tekkinud ettevõtte pankrotimenetlustega.

Kui üleandmise-vastuvõtmise suhteliselt rutiinsest tööst 2006. aastal mõnda seika eraldi välja tuua, siis ehk ajamahukuse tõttu koostööd Põhja-Eesti Regionaalhaigla arhiiviväärtuslikuks hinnatud haiguslehtede üleandmisel. Samuti väärrib äramärkimist statistikaameti poolt üle antud 215 riulimeetrit 1989. aasta rahvaloenduse dokumente.

Filmiarhiivi tavapärasest kogumistegevusest erines Tallinna Helikassetitehase hävimisohus *master*-lintide arhiivi toimetamine. Kõige positiivsemaks leiuks osutus aga esimese algupärase eesti opereti «Jaaniöö» helisalvestuse väljatulek A. Ilometsa poolt annetatud heliplaadikogust.

2007. aastal kasvas rahvusarhiivi riulimeetrite maht 1445 riulimeetri võrra. Suurte arhiivide kõrval oli arhivaalide vastuvõtuga seotud töö intensiivne Tartu, Lääne-Viru ja Viljandi maa-arhiivis. Uue arhiiviainese vastuvõtmise maht jäi eelmise aastaga võrreldes samale tasemele ja ühtlasi tunduvalt väiksemaks kui aastatel 2003–2005, kui hooneregistratoimikute erakorraline üleandmine vastavaid statistilisi näitajaid kergitas.

Riigiarhiivi jõudis kaks väga halvas seisukorras peremehetut arhiivi, mis vajasis hallitusest puhastamist ja korrastamist.

Erakondade arhiivide kogumine on olnud üks riigiarhiivi prioriteete. Paraku sai see kogumissuund tagasilöögi, kui ajakirjanduses ilmus mitu arhiiviallikatele tuginevat lugu Eesti parteipoliitika algusaastaist. Selle tulemusena katkesid mitmed eellepped erakondade arhiivide üleandmiseks avalikku arhiivi.

Riigiarhivaar Priit Pirsko ja EELK peapiiskop Andres Põder arutlevad koostöövõimaluste üle.

Ajalooarhiivi suuremaks kogumistööks kujunes Eesti Põllumajanduse Akadeemia arhiivi vastuvõtmine. Samuti väärrib tähelepanu EAÕK Jõõpre koguduse dokumentide päästmine.

Filmiarhiivile andsid oma viimase aja loominguga üle kuus arvestatavat filmitootjat. Üllatuslik annetus saabus aga Hollandist: Jan van Grietuysen andis üle 100 fotot vanadest Eestimaa vaadetest, mida ta oli pika aja vältel kogunud ja ostnud Hollandi antikvariaatidest.

2008. aastal lisandus arhiiviväärtusega arhivaale suhteliselt vähe. Nõukogudeaegsete likvideeritud asutuste põhitegevust kajastavad dokumendid on valdavalt avalikku arhiivi juba jõudnud. Iseseisvuse taastanud Eesti vabariigi asutustel tekib arhiiviseadusest tulenev arhivaalide üleandmise kohustus 20 aasta möödumisel, seega mitte varem kui 2011. Teisalt on antud valdkonnas ka arhiivi poolt hoitud tagasihoidlikku joont, sest pärast riigikogu hoones olnud

riigiarhiivi fondide ümberpaigutamist vabadele hoidlapindadele ja Pärnu, Viljandi ja Hiiumaa-archiivi sulgemist 2008. aasta lõpus on rahvusarhiivi vastuvõtuvõimekus langenud kriitilise piirini.

Eelpool mainitud ruumipuudsesest tingituna võttis riigiarhiiv vastu kõigest 67 riulimeetrit arhivaale, mis on kümne aasta väikseim näitaja. Ajalooarhiivi lisandus 3526 arhiiviväärtusega säilikut (100 rm), siinkohal olgu mainitud siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonnast üle antud 292 säilikut EELK koguduste kirikuraamatuid ja 503 EAÕK või teiste konfessioonide raamatut, mis aruandeaastal kõik ka arvele võeti ja kasutusse anti. Mainimisväärne on ka õigusajaloolase August-Johannes Traadi dokumentide ja raamatute jõudmine arhiivi (17 rm).

Filmiarhiivi rikastas Tartu Ülikooli poolt üle antud filmikogu (2000 säilikut), mis vajab järgneva paari aasta jooksul korrastamist.

Rahvusarhiivi jaoks tähendab peremehetute arhiivide vastuvõtmine reeglina väga suurt ressursikulu, kuna valdavalt vajavad need mitte ainult korrastamist ja nimistute koostamist, vaid ka eelnevat puhastamist ja sageli hallituskahjustuste töötlemist. Seetõttu väärneb siinkohal esiletõstmist AS Pro Kapital Eesti, kes endise Kolhoosidevahelise Laevatehase isikkoosseisu arhiivi andis üle eeskujulikult korrastatuna.

Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon (EVEA) kaasas riigiarhiivi partnerina projekti «Eesti eraettevõtluse taassünni jäädvustamine – I etapp». Projekti toetas majandus- ja kommunikatsiooniministeerium mittetulundusühingute ja sihtasutuste projektide eraldiste alt. Projekti eesmärk oli tagada aastatel 1987–1991 toimunud Eesti eraettevõtluse taassünni ajalooväärtuslike materjalide kogumine ja säilitamine ning raamatu «Eesti eraettevõtluse taassünni» väljaandmine.

Rahvusarhiivi tegutsemise kümnendaks aastaks oleme jõudnud olukorda, kus pärast riigiarhiivi hoidlate ärakolimist riigikogu hoonest 2007. aastal ja Viljandi, Pärnu ning Hiiumaa-archiivi sulgemist on vabad riulimeetrid sisuliselt kadunud kõikjal, välja arvatud Rakvere arhiivihoones. Seega lähtub rahvusarhiivi kogumistegevus endiselt põhimõttest võtta arhiivi vastu dokumente nii palju kui vaja ja nii vähe kui võimalik.

Jaan Lehtaru tutvustab konservatorite võimalusi päästa vanu käsikirju.

R

Tõnu Tannberg

Rahvusarhiivi teadus- ja
publitseerimistegevuse kümmeaastaku
piirjooni

Eesti arhiivinduslikku traditsiooni on juba omariikluse algusaegadest enesestmõistetavalt kuulunud ka teadus- ja publitseerimistegevus, mis küll nõukogude ajal peaaegu olematuks muutus, kuid poliitiliste olude teisenedes 1980. aastate teisel poolel — esmalt ajalooarhiivis ja seejärel ka riigiarhiivis — taas ellu äratati. Arhiiviseaduse vastuvõtmisega (1998), rahvusarhiivi moodustamisega ja selle põhimääruse kinnitamisega (1999) sai teadus- ja publitseerimistegevusest arhiivide üks seadusega ettenähtud põhilisi tegevusvaldkondi. Põhiülesannetena sätestati arhivaalide publitseerimine (neile juurdepääsu kergendamise või suunamise ja kasutamise laiendamise eesmärgil), teadmest ja teaduskirjanduse avaldamine, uurimistegevuse korraldamine, erialakirjanduse kogumine ja kättesaadavaks tegemine. Nende ülesannete täitmisel sai rahvusarhiiv tugineda korralikule vundamendile, mis varasematel aastatel ajalooarhiivis ja riigiarhiivis laotud oli.

Institutsionaalne raamistik

Rahvusarhiivi loomisega kaasnesid organisatsioonilised ümberkorraldused, need puudutasid mõistagi ka teadus- ja publitseerimistegevust arhiivides. Üldiseks koordineerimiseks nägi rahvusarhiivi põhimäärus ette riigiarhivaari juures tegutseva nõuandva kogu – Rahvusarhiivi teadusnõukogu – moodustamise. Teadusnõukogu alustas tegevust 1999. aasta mais Tõnu Tannbergi eestvedamisel.

Teadusnõukogu peamine ülesanne on algusest peale olnud rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimispoliitika kujundamine ja koordineerimine. Igapäevaselt tähendab see uurimisprojektide ja publitseerimiskavade läbiarutamist ning kinnitamist, perioodiliste väljaannete toimetuskolleegiumide komplekteerimist, teadus- ja publitseerimistööd puudutavate avalike ürituste korraldamist, teadustegevuse populariseerimist ühiskonnas ja muude sarnaste ülesannete täitmist. Teadusnõukogu koosseisu kuuluvad rahvusarhiivi töötajate kõrval ka tunnustatud teadlased teistest asutustest. Nii on eri aegadel teadusnõukogu liikmed olnud Helmut Piirimäe, Aadu Must ja Ago Pajur Tartu ülikooli ajaloo- ja arheoloogia instituudist, Priit Raudkivi ja Toomas Karjahärm Tallinna ülikooli ajaloo instituudist, Krista Aru Eesti Kirjandusmuuseumist (hiljem Eesti Rahva Muuseumist) ning Enn Tarvel Stockholm ülikooli emeriitprofessorina. Kõigi nende abi ja toetus rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimistegevuse edendamisel on olnud märkimisväärne.

Rahvusarhiivi tekkega ühendati Tartu ja Tallinna arhiivide uurimis- ja publitseerimistegevus ühte funktsionaalsesse teadus- ja publitseerimisosakonda, juhatajaks Enn Küng. Osakonna sisuline loomine tähendas eelkõige kahe keskuse – ajalooarhiivi ja riigiarhiivi – ühistegevuse väljakujundamist.

Kuid rahvusarhiivi uue põhimääruse vastuvõtmine 2000. aastal tõi endaga kaasa olulisi muudatusi: üleriiklike osakondade kaotamisega ja arhiivide osalise «taasiseseisvumisega» anti teadus- ja publitseerimistegevuse korraldamise funktsioonid tsentraliseeritud osakonnalt tagasi arhiivide pädevusse. Ajalooarhiivis koondus teadus- ja publitseerimistegevus publitseerimisosakonda (juhataja Enn Küng), riigiarhiivis samanimelisse talitusse (juhataja Indrek Jürjo) kasutusosakonna koosseisus. 2006. aastal korrastati ajalooarhiivi struktuuri, senine publitseerimisosakond reorganiseeriti kasutusosakonna publitseerimistalituseks (juhataja Helina Tamman).

Allikate ja uurimuste publitseerimine

Arhiivide teadus- ja publitseerimistegevuses on prioriteetsel kohal olnud allikate publitseerimine ja kõrgetasemeliste uurimuste avaldamine.

Juba enne rahvusarhiivi loomist ellu kutsutud sarjad, riigiarhiivis AD FONTES ja ajalooarhiivis EX FONTIBUS ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE on vastavalt spetsialiseerunud uuema (20. sajandi) ja vanema (kuni 20. sajandi alguseni) perioodi allikate publitseerimisele. Eriti tulemuslikult on toiminud AD FONTES.

Teaduskäsitluste avaldamise lipulaev on ajalooarhiivi monograafiate sari – SCRIPTA ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE, kus ilmunud seitsmest raamatust kuus on kaitstud doktoriväitekirjana ning viimati ilmunud Arvo Teringu uurimus pärjati koguni Eesti vabariigi kõrgeima teaduspreemiaga, samuti tunnistati see parimaks 2008. aastal ilmunud eestikeelseks ajalooraamatuks. Sõjaajaloolisi uurimusi ja allikaid on avaldatud sarjas «Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost».

Lisaks on tuumakaid allikakogumikke ja uurimusi ilmunud üksikväljaannetena. Esiletõstmist vääriavad Margus Maiste ja Veiko Berendseni, Jaak Valge, Indrek Jürjo ja Ea Janseni monograafiad ning allikapublikatsioonidest Ivar Leimuse tõlgitud ja lugejate menukiks saanud Christian Kelchi «Liivimaa ajalugu». Mööda ei saa kuidagi vaadata ka avaldatud teatmestust – eelkõige on siinkohal silmas peetud riigiarhiivi ja ajalooarhiivi arhiivijuhtide üllitamist.

Rahvusarhiivi publitseerimistulemused on kümmeaastakul muljetavaldavad: ajalooarhiivi monograafiate sajas on ilmunud 7 raamatut, lisaks 14 dokumentide kogumikku sariväljaannetes ning 19 üksikpublikatsiooni. Kahtluseta kuulub enamik neist raamatuist Eestis sel perioodil ilmunud ajalooraamatute paremikku.

Teadusperioodika

Avalikkuse poolt vaadatuna on rahvusarhiivi olulised kaubamärgid ajalookultuuri ajakiri Tuna ja Eesti Ajalooarhiivi toimetised (ACTA ET COMMENTATIONES ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE). Mõlemad väljaanded on kahtlematult jätnud märkimisväärse jälje Eesti ajalookirjanduse edendamisse viimastel aastakümnetel.

Eesti vanima, juba 1920. aastatel ilmuma hakanud arhiivindusliku perioodilise väljaande taasüllitamist alustati Eesti Ajalooarhiivis 1990. aastatel ning 1999. aastaks jõudis ilmuda kolm numbrit. Toimetiste sarjas on avaldamist leidnud nii monograafilised käsitlused kui ka

Konverentsi «Kaks algust: 15 aastat iseseisvat Eesti Vabariiki» sissejuhatava ettekande pidas president Toomas Hendrik Ilves.

kommenteeritud allikapublikatsioonid, kõige rohkem siiski artiklite kogumikud. Rahvusarhiivi ajal — seega aastatel 1999–2008 — on ilmunud 12 numbrit. Iseloomulikuks arengujooneks on olnud varasemate eripalgeliste artiklite kogumike asemel panustamine teemanumbrite avaldamisele. Teemanumbrite (viimastel aastatel on koostajad olnud Enn Küng ja Tõnu Tannberg) sisuline tase on kõrge ja erialaringkondades positiivse vastukajaga. Tänapäevaks on loobutud toimetiste sarjas monograafiliste uurimuste avaldamisest. Sisuliselt on ka toimetiste puhul tegemist vähemalt kord aastas ilmuva kõrgetasemelise teadusajakirjaga.

Ajakirja Tuna idee sündis 1990. aastate teisel poolel riigiarhiivis, esimese numbrit avaldamiseni jõuti 1998. aasta lõpus. Seega oli ajakiri enne rahvusarhiivi loomist olemas ning hakkas otsima oma kohta. Kuigi tegemist oli keerulise ja muutusterohke ajaga, sobitus Tuna tagantjärele hinnates väga kiiresti ja üsnagi valutult uude struktuuri ja leidis peatoimetaja Ott Rauna tegusalt eestvedamisel, rahvusarhiivi ja teiste kaasväljaandjate — Tallinna Linnaarhiivi ja Eesti Arhivaaride Ühingu — toetusel kiiresti koha ajalookirjandusmaastikul.

Eesmärgipärane tegevus ajakirja arendamisel viis selleni, et Tunast sai ühtaegu loetav ja samas kõrgetasemeline ning rahvusvaheliselt aktsepteeritav teadusajakiri. Ajakirja sisulise taseme eest on hoolitsenud hästi töötav kolleegium, kuhu on kaasatud väljaandjate asutuste esindajate kõrval teadlasi teistest mäluasutustest ning välisriikidest. 2008. aasta lõpuks oli ilmunud 37 numbrit, lisaks veel 2006. aastal ilmunud venekeelne eriväljaanne (koostanud Ott Raun ja Tõnu Tannberg).

Nii nimetatud venekeelne eriväljaanne kui ka ajakirja varasemad numbrid on täistekstina kättesaadavad rahvusarhiivi kodulehel.

Projektipõhine teadus

Rahvusarhiivi teadustegevus on põhiosas arenenud projektipõhiselt nii nagu Eesti teadustegevus tervikuna.

Ühelt poolt on teadustegevus üles ehitatud arhiivide sisemistest vajadustest või väljakujunenud uurimistemaatikast lähtunud, teadusnõukogu kinnitatud projektidele. Esialgu oli taoliste projektide väljundiks kas trükis (dokumentide publikatsioon või uurimus) või elektrooniline rakendusliku iseloomuga andmebaas(id), hiljem ka ulatuslikumad teemakohased uurimused.

Nimetagem siinkohal näiteks alates 1999. aastast teostatud piiblikonverentside (1686, 1687) materjalide publitseerimist ja kommenteerimist Leino Pahtma eestvedamisel, mis päädis neli aastat hiljem teemakohase allikapublikatsiooniga. Mitme projekti eestvedaja on olnud Kersti Lust, kes koostas 17. sajandi trükiste annoteeritud kataloogi (avaldati CD-publikatsioonina 2002. aastal) ja andmebaasi «*Estica* — Eesti-ainelised materjalid välisarhiivides». Selle teatmestu (ka praegu täiendatava) eesmärk on teiste riikide arhiivides paiknevate Eesti kohta käivate arhivaalide info koondamine ühtsesse ja avalikult kättesaadavasse andmebaasi. 2008. aasta lõpuks oli asjahuviliste kasutada juba ligi 30 000 kirjet Riia, Peterburi ja Moskva arhiivides säilitatavate Eestit puudutavate arhivaalide kohta.

2005. aastal käivitati ajalooarhiivis projekt (juht Kersti Lust) «18. sajandi adramaarevisjonid», mille esimese tulemusena on valminud andmebaas «Eestimaa 1732. aasta adramaarevisjon» (<http://www.eha.ee/adramaad/>). Andmebaasi abil on võimalik senisest hõlpsamini kasutada 1732. aasta revisjoni materjalidest vakuraamatuid, võõraste ja puudunute nimekirju ja inkvisitsiooni- e. küsitlusprotokolle. Projekti kaugem eesmärk on kõikide 18. sajandi adramaarevisjonide elektrooniline publitseerimine.

2006. aastal käivitati ulatuslikum teadusprojekt «Eesti Vabariigi sisepoliitika 1930. aastatel» (2006–2009, projektijuht Jaak Valge), mis tugineb eri riikide (Venemaa, Saksamaa, Inglismaa ja Soome) arhiividokumentidele ja mille väljundiks on ette nähtud kahe dokumendikogumiku ning teemakohase monograafia üllitamine. Riigiarhiivis teostasid erinevaid projekte Tiit Noormets ja Indrek Jürjo.

Arhiivi poolt ellu kutsutud projektide kõrval on rahvusarhiivi teadustegevuses olulisel kohal osalemine Eesti Teadusfondi (ETF) poolt rahastatavates grantides. Tõsi, selles vallas on rahvusarhiivi roll Eesti teadusmaastikul muutunud tagasihoidlikumaks: kui aastatel 1999–2000 finantseeris ETF 13 rahvusarhiivi egiidi all teostatud granti, siis 2008. aastal oli neid kõigest kolm. Selline areng on aga igati loogiline. Rahvusarhiivi egiidi all teostatud grantide suur arv oli alguses tingitud eelkõige tõsiasjast, et arhiiv piirdus võrreldes teiste teadusasutustega oluliselt väiksema üldkululõivuga (5% maksimaalse 20% asemel). Olukord hakkas muutuma, kui muudeti grantide rahastamispõhimõtteid ning üldkululõiv kõikides asutustes ühtlustati, mistõttu on grantide teostamine koondunud evalveeritud teadusasutustesse, kellega rahvusarhiivil on mõistetavalt raske konkureerida.

Teaduskonverentside korraldamine

Rahvusarhiiv on korraldanud või osalenud oluliste nii kodumaiste kui rahvusvaheliste teadusürituste korraldamises. Rahvusarhiivi töötajad on pidanud ettekandeid paljudel teaduskonverentsidel.

Suurimaks rahvusarhiivi eestvedamisel läbi viidud rahvusvaheliseks teadussündmuseks olid kindlasti Rootsi Ajaloo Päevad (*De Svenska Historiedagarna*) Tartus 2002. aasta septembris. Liikumine ühendab endas professionaalseid ajaloolasi, ajalooõpetajaid, arhivaare, muuseumitöötajaid, ajakirjanikke, kirjastajaid ja kõiki teis ajaloo huvilisi. Mastaapsel üritusel osales kokku üle 300 inimese. Lisaks rahvusarhiivile kuulusid korraldustoimkonda esindajad Tartu ülikoolist, Eesti vabariigi välisministeeriumist, Eesti Ajaloomuuseumist ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu Eesti esindusest. 27. ja 28. septembril Tartu ülikooli peahoones toimunud konverentsil peeti kahel plenaaristungil ja kaheteistkümnes sektsioonis kokku peaaegu nelikümmend ettekannet, lisaks tutvusid delegaadid Pärnu, Narva ja Tallinna vaatamisväärsustega. Kuulajaid kõige enam kokku toonud täiskoguistung oli pealkirjastatud Eesti jaoks sel ajal oluliste märksõnadega «Venemaa», «Euroopa Liit» ja «NATO» ning esindatud nimekate külalistega. Istungit juhatas Soome suursaadik Rootsis Heikki Talvitie ja sõnavõttudega esinesid Rootsi endine peaminister Carl Bildt, Soome diplomaat Jakko Blomberg ja Eesti Vabariigi endine välisminister Toomas Hendrik Ilves.

Eestisestest ettevõtmistest väärib enim esiletõstmist osalus Eesti Vabariigi 75. ja 80. aastapäevadele pühendatud teaduskonverentside läbiviimisel.

Eriti kordaläinuks võib pidada 23. novembril 2007. aastal Eesti Teaduste Akadeemia saalis korraldatud võrdlev-analüütilist teaduskonverentsi, millega tähistati Eesti

Rootsi Ajaloo Päevad 2002. aastal Tartus.

Vabariigi lähenevat 90. aastapäeva. Tegemist oli kümme aastat varem riigiarhiivi poolt korraldatud konverentsi «Kaks algust. Eesti Vabariik. 1920. ja 1990. aastad» jätkuga, seekord üldpealkirjaga «Kaks algust: 15 aastat iseseisvat Eesti Vabariiki». Kümne aasta eest käsitleti samuti iseseisvuse saavutamist ja selle taastamist, tookord küll esimeste iseseisvusaastate kontekstis. Seekordne konverents andis võimaluse Eesti omariikluse kujunemist ja arengut analüüsida pikemas ajalõigus ning uue teadmise valguses üle kontrollida 1997. aasta konverentsil arvatu paikapidavust. Lähema vaatluse all olid sisepoliitika ja majandus ning julgeoleku- ja välispoliitika, kusjuures iga teema puhul lahkas üks ettekandja perioodi 1918–1934 ja teine perioodi 1991–2007. Konverentsi sissejuhatava ettekande pidas president Toomas Hendrik Ilves. Konverentsi ettekanded publitseeriti ajakirjas Tuna. Filmiarhiivis valmis konverentsi jaoks DVD 45-minutilise filmiprogrammiga 1930. ja 1990. aastatest (koostaja Lea Tegelman).

Rahvusvaheline koostöö

Rahvusarhiiv on jõudu mööda edendanud rahvusvahelist teadusala koostööd nii institutsionaalsel kui isikutevahelisel tasandil. Nimetagem siin esmajoones ajalooarhiivi koostöösidemeid Rootsi, Saksamaa ja teiste riikidega, mille väljundina on realiseerunud mitmed koostööprojektid.

Rahvusvahelise teadusala koostöö vallas oli märkimisväärne 2003. aastal sõlmitud ajalooarhiivi koostööleping Rostocki ülikooliga, millega osaleti projektis «Städtesystem und Urbanisierung im Ostseeraum in der Neuzeit. Demographie, Wirtschaft und Baukultur im 17. und 18. Jahrhundert». Projekti raames tehti laiematele teadusringkondadele kättesaadavaks Pärnu 18. sajandi sadamaraamatud. 2006. aastal

Projekt «Baltic Connections» päädis kokkusaamisega Kopenhaagenis.

valmis (koostaja Katre Kaju) elektrooniline publikatsioon «Pärnu linnatolliraamatud Ajalooarhiivis (1764–1782)» (<http://www.eha.ee/raamatud/sadamaraamat/parnu.htm>). Ajalooarhiiv on seotud ka Rootsi riigiarhiivi Axel Oxenstierna projektiga, et välja selgitada teemakohane allikmaterjal ajalooarhiivis.

Eduka rahvusvahelise koostöö näide on Läänemere-äärsete maade arhiivide ühisprojekt «Baltic Connections» (2005–2007). Projekti käigus kaardistati ja kirjeldati Läänemeremaade ja Hollandi kaubandussidemeid puudutavad allikad, et lõpptulemusena koostada elektrooniline arhiivijuht. Projekti üldjuht oli Hollandi Rahvusarhiiv, Eesti-poolne partner Ajalooarhiiv (Kersti Lust, Enn Küng). 2007. aastal ilmus Lennart Besi, Edda Frankoti ja Hanno Brandi toimetatud kolmeköiteline arhiivijuht «Baltic Connections. Archival Guide to the Maritime Relations of the Countries around the Baltic Sea (including the Netherlands, 1450–1800)» (Leiden, Boston, 2007). Edukalt toimib ka projekti kodulehekülg <http://www.balticconnections.net>.

Parima eestikeelse ajalooaamatu preemia

Rahvusarhiiv on olulisel määral panustanud eestikeelse teaduskirjanduse väärtustamisele ühiskonnas ning on keskset rolli etendanud ajalookirjanduse aastapreemia väljaandmisel. Preemiakonkursi algatajad olid 1995. aastal tollased Eesti Ajalooarhiiv ja Ajaloo Instituut. Tänapäevaks on ajalooaamatu väljaandjate seas enamik Eesti mäluasutusi: algatajale lisaks riigiarhiiv, Tartu ülikooli ajaloo- ja arheoloogia instituut, Tallinna Linnaarhiiv, Akadeemiline Ajalooselts, Pärnu Muuseum ja Eesti Ajaloomuuseum.

Rahvusarhiivi initsiatiivil on preemia statuuti ja väljaandjate koostöölepingut uuendatud. Ajalooarhiiv ja riigiarhiiv on ka korduvalt preemiakonkursi korraldanud.

Igal aastal on konkursil nominentidena esindatud ajalooarhiivi ja riigiarhiivi publikatsioonid, paljud neist on ka sõltumatu ekspertkomisjoni poolt aasta parimaks ajalooaamatuks tunnustatud. Seni on preemia välja antud 14 korral ning koguni üheksal juhul on laureaadiks kuulutatud kas ajalooarhiivi või riigiarhiivi väljaanne. Rahvusarhiivi eksisteerimise ajal on arhiivi töötajatest preemiaga pärjatud Enn Küng, Jaak Valge, Indrek Jürjo ja Tõnu Tannberg.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et rahvusarhiivi jälg Eesti teadusmaastikul ja erialase kirjanduse avaldamisel on piisavalt sügav, et seda märgata.

*Ajalookirjanduse aastapreemia laureaadid
Tõnu Tannberg (1996), Margus Laidre (1999),
Enn Küng (2001).*

Ivi Tomingas

Audiovisuaalne arhiivindus
1999–2008

4. *ynjabulic* ○ 1

Alustuseks pilguheit 1998. aastasse

Eesti Filmiarhiivis oli 37 ametikohta ja 5 osakonda: arvestus- ja kasutusosakond, filmiosakond, fotoosakond, audio- ja videeosakond ja majandusosakond. Direktor oli Harald Raudi, kes oli seda ametit pidanud 1979. aastast alates.

2009. aasta alguseks on arhiivis 23 ametikohta ja 3 talitust: audiovisuaalsete arhiivide talitus, säilitustalitus ning teabe- ja kasutustalitus.

1994. aastal sai filmiarhiiv enda kasutusse Tallinna garnisoni peavahi hoone Ristiku 84. Hoone renoveerimistöödega alustati 1995. ja lõpetati 2000. aastal.

Arvestuslikult oli korrastatud filme 1998. aasta seisuga 4200 nimetust (praegu 6300), korrastamist ootab veel hinnanguliselt üle 1000 nimetuse filme. Fotosid oli kirjeldatud 244 000, praeguseks 460 000, teist samapalju ootab järge; helisalvestisi oli 7100, praeguseks 14 000 nimetust.

Rahvusarhiivi loomisega sai Eesti Filmiarhiivist rahvusarhiivi struktuuriüksus, mis allub riigiarhiivile.

Rahvusarhiivi moodustamine tähendas asutuse töö põhimõttelist ümberkujundamist. Töökorralduslikult tuli üle minna funktsionaalsetele osakondadele seniste liigipõhiste asemel. See põhjustas palju probleeme nii töövoogudes kui ka personali osas. Tuleb küll tunnistada, et mõlema süsteemi puhul esineb probleeme, kuid funktsioonipõhisus on siiski kokkuvõttes otstarbekam.

Filmiarhiiv on rahvusvahelise heliarhiivide liidu ja oli aastatel 2000–2007 rahvusvahelise tele- ja audiovisuaalarhiivide liidu (FIAT) liige. 2008. aastal ühines filmiarhiiv rahvusvahelise filmiarhiivide föderatsiooniga (FIAF). 2004 loodi *Baltic Audiovisual Archival Council* (BAAC).

Arhiivile on oluline osavõtt projekti «Eesti Film 100» tööst. Projekti raames tegeldakse nii filmipärandi restaureerimise küsimustega kui ka filmielu puudutavate laiemate probleemidega. Kultuuriministeerium, ETV, Filmiajakirjanike Ühing, Eesti Kultuurkapital, Eesti Filmi Sihtasutus, Tallinnfilm ja Filmiarhiiv kirjutasid koostööleppete alla 2005. aastal.

Asutusest arhiivi — kogumine ja kirjeldamine

Arhiiviseaduse jõustumise ajaks oli enamik audiovidsuaalseid dokumente tootvaid ettevõtteid (filmistuudiod, ajalehetoimetused jpt) kas likvideerunud või erastatud. Ühelt poolt tähendas see lühikese aja jooksul suurte dokumendikoguste jõudmist arhiivi, näiteks 1998. aastal võeti vastu Tallinnfilmi arhiiv (3111 nimetust filme, 2000 helisalvestist, 37 000 fotot) ja Eesti Teadeteagentuuri fotokogu (40 000 fotot), mille korrastamine lükkus tulevikku. Tallinnfilmi filmikogu korrastamise lõpetasime alles 2008. aastal. Teiselt poolt vähenes likvideerimis- ja erastamisprotsesside tõttu seadusega määratud kogumisallikate arv (praeguseks kahanenud 11ni).

Filmide kogumise kohta puudub tänaseni seadusandlus, alates 2003. aastast on vaid Eesti Filmi Sihtasutuse finantseeritavate filmide rahastuslepingusse sisse kirjutatud kohustus algmaterjalide üleandmise kohta filmiarhiivi. Põhilised kogumisallikad ongi viimastel aastatel eraõiguslikud isikud ja eraisikud.

Põhitähelepanu oleme pööranud oma läbi aegade traditsioonilise eelistuse poole — sündmusvõtted, pressifotod maakonna- ja ülevabariigilistelt lehtedelt ning fotograafidelt. Olgu siinkohal nimetatud vaid üksikud kogud, mis viimastel aastatel lisandunud.

Filmid:

Tallinnfilm, F-seitse, Joonisfilm, Nukufilm, Tartu Ülikooli filmid, E. Nõu filmi- ja helikogu

Fotod:

I. Prooso, G. Loss, H. Leppikson, K. Laane, L. Soonpere, A. Mut, ajalehed Sakala, Pärnu Postimees, Lääne Elu

Helisalvestised:

V. Nairise kogu, raadio Vaba Euroopa, šellak- ja atsetaatplaate erinevatelt eraisikutelt
Rahvusarhiivieelsel perioodil puudus filmiarhiivis arhiivi-/fondipõhine jaotus, arhivaale kirjeldati liigipõhiselt ja arhiivi üleandmise kronoloogiast lähtuvalt. Päritolu e arhiivimoodustaja järgi hakkasime olemasolevaid kogusid intellektuaalselt korrastama 1999. ja lõpetasime 2001. aastal. Suur töö selles vallas oli tollase talitusejuhataja Mare Purde õlgadel.

Filmiarhiivis kirjeldatakse kogusid arhivaali, s.o foto-, filmi- ja helidokumendi tasandil, seega on kirjeldamise jõudlus paratamatult väike (aastas jõutakse kirjeldada umbes 7000 fotot). Kirjeldamise tavatempos jätkumisel võtaks olemasoleva kogu kirjeldamine aega üle 20 aasta. Filmide ja helisalvestiste puhul tuleb veel arvestada ka vastavate seadmete olemasoluga.

Filmiarhiivi infosüsteem on arenemisjärgus, filmide ja helisalvestiste kirjelduste andmebaasi kasutajaliides on valmis, fotode oma valmimisel.

Säilitamine

Audiovisuaalne aines on eriti tundlik keskkonnatingimuste suhtes. Paraku just hoiutingimuste osas on filmiarhiivi olukord kõige nukram. Filmide originaalid asuvad küll

hoiul Rakveres ja Tartus Äriarhiivis, kuid väga palju filme tuleb hoida oma maja esimese korruse tolmuse tsementpõrandaga ajutises hoidlas. Muret teeb, et isesüttiva olemusega nitrofilme tuleb hoida teiste kogudega samas majas. Fotode originaalid ja tagatisfond on samuti ühes majas ja mittenõuetekohastes tingimustes, samuti helisalvestised.

Kompenseerimaks kehvaid säilitustingimusi on keskkonna ebasoovitava mõju vähendamiseks rõhku pandud pakendamisele. Klaasnegatiivide kirjeldatud ja korrastatud kogu on nõuetekohaselt puhastatud ja pakendatud. Fotokogust eraldatakse nitroalusel negatiivid ja pakendatakse, alustatud on albumite ja heliplaatide karbistamist.

Filmist «Viimne reliikvia» tuttavat Agnese kihluspeo kleiti näitab Ivi Tomingas.

Kõige olulisemaks tuleb aga pidada korraliku tagatis-kasutusfondi loomist. Eriti oluline on see filmide puhul, sest teadupärast iga läbivaatus vähendab filmilindi kvaliteeti. Alguses tehti filmidest videokoopiaid ETVs, kuid aastast 2002 on arhiivil oma vahenditega (CTM DEBRIE TELECINE) võimalik filme kopeerida VHSile, DVCAMile ja DVDle. Kasutuskooptate kvaliteet ei vasta filmitootjate nõuetele, küll aga rahuldab tavakasutajaid: näituste koostajaid, haridusasutusi jne. Kõige enam kasutatakse ringvaateid, käesolevaks ajaks on kõikidel ringvaadatel olemas kasutuskooptas kas BETA-I, VHSil või DVCAMil.

TELECINE võimaldab ümber salvestada 16 mm filme ja näiteks Tartu Ülikooli filmikogu puhul on seda tehtud.

Nitroalusel fotode ja albumifotode tagatisfond tehakse analoogmeetodil ja analoogkandjaile, kasutuskooptad on üldjuhul digitaalsed. Seni, kuni pole lahendatud digitaalse säilitamise probleemeid, jätkatakse sama suunda. Fotode digiteerimisega alustasime 2003. aastal.

Helisalvestiste puhul on nii tagatis- kui kasutusfond digitaalne, sest magnetlint on ebastabiilne. Helisalvestiste digiteerimisega alustasime 2002. aastal.

Aastal 2005 avastasime filmide originaalheliribade ehk magnetheliribade seast äädikhappe sündroomi. Firma Film Audio digiteerib nakatunud kandjad ning salvestab digitaalkooptas välisele kõvaketastele ja CDdele. Väljaselgitamist jätkatakse, kogude nakatunud osad paigutatakse eraldi.

Aastal 2004 restaureerisime eesti esimese mängufilmi «Karujaht Pärnumaal» Digitalö Film Finlandis (restaureerija Giuseppe di Giorgio). Filmi pidulik taaslinastus toimus Kinomajas. Digitaalne restaureerimine on kallid ja Eestis seda ei tehta, nii ei ole

Ümmargune klaasnegatiiv filmiarhiivi kogus.

eriti mahukaid töid ette võetud, seda enam, et digitaalse restaureerimise rahastamine on toimunud vaid omatulude arvelt. Siiski seoses Eesti riigi 90. aastapäevaga finantseeriti viie 1938.–1939. aasta kroonikafilmi taastamine. Nüüd on need kättesaadavad DVD-l «Võitluses sündinud, rahu kasvanud Eesti Vabariik». Filmiarhiiv osales Th. Lutsu mängufilmi «Noored Kotkad» (1927) restaureerimisel.

Säilitusvaldkonda kuulub ka juhise «Fotode, filmide, heli- ning videosalvestiste säilitamine» koostamine ja publitseerimine 2003. aastal.

Filmiarhiivi säilitamisalased prioriteedid ja põhimõtted kajastuvad rahvusarhiivi säilitusstrateegias.

Juurdepääs ja kasutamine

Kasutamine on perioodi jooksul kõige enam arenenud valdkond filmiarhiivis. Ühest küljest on paranenud tehnilised võimalused koopiade tegemiseks, teiselt poolt on avaliku arhiivi staatus laiendanud kasutajaskonda. Uurimissaali külastuste ja külastajate arv püsib keskmiselt 200 ringis, märgatav oli huvi suurenemine ja kasutusaktiivsuse tõus seoses sajandivahetusega ja Eesti Vabariigi 90. aastapäeva tähistamisega. Siinkohal tuleb tunnustada meie kauaaegse konsultandi Pearu Trambergi tööd uurimissaalis, tema pühendumus ei ole jäänud märkamata üldsusele, sest aastal 2002 pälvis ta kultuurkapitali elutööpreemia.

Traditsiooniliselt on filmiarhiivi kasutajad filmitootjad ja televisioon, tubli konkurentsi pakuvad muuseumid, seltsid, omavalitsused. Alates 2003. aastast on filmiarhiiv Kinobussi koostööpartner. Fotosid kasutavad uurimuste koostajad, kirjastused, ajalehed jne. Eriti agaralt kasutati fotokogu 2008. aastal seoses Eesti Vabariigi 90.

aastapäevaga. Veebruarikuu tellimuslehti sirvides jääb mulje, et igal päeval on ilmunud mõnes lehes või ajakirjas filmiarhiivist pärit foto. Filmiarhiivi kogudest on palju materjali leidnud ETV saatesari «Meie aja lood», telelavastus «Maapäev» ja seriaal «Tuulepealne maa», TV3 saatesari sajandivahetuse melust «Sajand valguses ja varjus», Entsüklopeediakirjastuse väljaanded XX sajandi sündmustest ning Estonia teatri lavastus «President 1939». Koostöös ajaloomuuseumiga valmis näitus «Iseolemise tahe».

Kasutajatepoolse huvi kasvu ja filmiarhiivi võimekust vajalikke koopiaid teha näitab koopiatellimuste arvu järjepidev

EFA 0-14292. Operaator Konstantin Märskä 1936. aastal «Eesti Kulturfilmi» laboratooriumis. Foto: Karl Oras.

suurenemine. Eriti märgatav on fototellimuste arvu kasv pärast skanneri kasutuselevõttu 2003. aastal. 2003 telliti 2255 fotokoopiat, 2004. aastal juba üle 3000 ja 2008. aastal juba üle 6000 digitaalse fotokoopia. Liikuvat pilti telliti 2004. aastal 39 tundi, 2008. aastal 72 tundi. Kõige stabiilsemaks on jäänud helisalvestiste kopeerimine: 21–28 tundi aastas. Pärast infosüsteemi valmimist suureneb huvi arhiivis talletatava vastu ilmselt veelgi.

Kokkuvõtteks rahvusarhiivi rüpes olemise plussidest ja miinustest

Positiivne on koolitusvõimaluste avardumine, arhivaari kutse väärtustamine, publitseerimisvõimaluste laienemine, tagatis-kasutusfondi loomiseks soetatud vajalikud seadmed, loodud on koduleht.

Miinuspoolel on kahtlemata pooleliolev maja. Ja ehkki filmide originaalid on paigutatud Rakverre ja Tartusse Äriarhiivi, on nitroalusel filmid, fotokogu, helisalvestised ikkagi nõuetele mittevastavates tingimustes. Ehkki positiivse poole pealt on märgitud digiteerimise võimalusi ja üldpildis on rahvusarhiiv vägagi eesrindlik, siis torkab silma filmiarhiivi mahajäämus nii tavalise arvutipargi kui ka andmebaasiarenduste osas. Puudust oleme tundnud sisulisest IT-toest, siinkohal tunnustus meie vapratele arhivaaridele Mairold Kausile ja Paavo Annusele, kes on sellesse keerulisse teemasse iseseisvalt süvenenud. Tuleb siiski nentida, et 2008 loodud digitaalarhiivibüroo on meie muresid lahendamas.

Siiski jäävad positiivsed toonid ülekaalu, sest ka eelpool nimetatud probleemid on kindlasti lahendatavad. Meie väike kollektiiv on arenguvestlustes hinnanud oma tööd huvitavaks, asutuse üldist töökeskkonda heaks.

Töölaud filmiarhiivis.

- 1999** Rahvusarhiivi koosseis moodustati filmiarhiivi struktuuriüksus kolme funktsionaalse talitusega.
Avati filmi- ja fotolabori kompleks Ristiku tänav 84 esimesel korrusel.
PÖFF avati filmiga «Karujaht Pärnumaal».
- 2000** Osaleti konservatorite koolitusel Kopenhaagenis ja praktiseeriti Soome Filmiarhiivis.
Fotolaboris alustati ulatuslikku albumite ja klaasnegatiivide tagatisfondi loomist.
Rahvusvahelise Televisiooniarhiivide Liidu FIAT Euroopa regionaalseminaril tutvustati Eesti filminduse ja audiovisuaalarhiivinduse ajalugu.
Filmiarhiivi poolt toodetud film eestlastest Teises maailmasõjas «Hammasrataste vahel» linastus *Eureka Audiovisuelle* raames Ateenas.
- 2001** Koostöös Soome ja Baltimaade kolleegidega toimus konverents «Filmiarhiiv kui osa filmikultuurist».
Koostöös Kinoliiduga algas Kinomajas loengusari filmiprogrammidega Eesti filmi ajaloost.
Lõppesid filmiarhiivi hoone renoveerimistööd, avati kaheksakohaline uurimissaal koos videoläbivaatusruumiga.
Filmiarhiiv sai oma kodulehekülje Internetis.
- 2002** Tähistati Eesti filmi 90. aastapäeva.
Alustati filmide videokopeerimisega.
Alustati helisalvestiste digiteerimisega.
- 2003** Koostöös Soome Instituudiga korraldati seminar «Film kui ajalooallikas».
Matsalu I loodusfilmide festival avati arhiivifilmiga «Vilsandi linnuriik».
Osaleti Rahvusvahelise Filmiarhiivide Liidu FIAF aastakongressil.
Ilmus rahvusarhiivi juhis «Filmide, fotode ja helisalvestiste säilitamine».
Alustati fotode digiteerimise ja nitroalusel fotode väljaselgitamisega.
Värvifilmid koliti nõuetekohasesse hoidlasse Tartusse, Eesti Äriarhiivi.
- 2004** Digiteeriti Eesti esimene mängufilm «Karujaht Pärnumaal».
Euroopa Liidu laiendamisele pühendatud üritusel Roomas esindas Eestit arhiivifilmide programm.
Alustati vdeosalvestiste digiteerimisega uurimissaali tarbeks.

- 2005** Allkirjastati koostöölepe «Eesti Film 100».
Mustvalgete filmide tagatisfond paigutati nõuetekohastesse tingimustesse Lääne-Virumaa arhiivihoidlasse Rakveres.
Loodi Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu BAAC, selle üks asutajaliikmeid on filmiarhiiv.
- 2006** Kinomajas toimus konverents «Eesti Kultuurfilm 75», ajakirja Teater.Muusika.Kino lisana ilmus DVD Kultuurfilmi filmidega.
Alustati äädikhappesündroomist nakatunud filmide magnethelide digiteerimisega.
- 2007** Soetati filmide läbivaatuslaud.
Kindral Laidoneri Seltsi noorteühendus asus retkele arhiivi filmiprogrammiga «Seda me peame mäletama».
Ilmus teatmik «Eesti Kultuurfilm 1931–1940».
Avalikkuse ette jõudis filmiarhiivi infosüsteem FIS.
- 2008** Koostöös riigiarhiivi ja Estonia teatriga valmis näitus «Estonia – riik ja rahvas» ning koostöös ajaloomuuseumiga näitus «Iseolemise tahe».
Kinomajas näidati restaureeritud filmide sarja «Võitluses sündinud, rahu kasvanud».
Filmiarhiiv osales filmi «Noored Kotkad» restaureerimises.
Osaleti Rahvusvahelise Heliarhiivide Liidu IASA konverentsil ja BAACi aastakonverentsil.
Rahvusvahelist audiovisuaalpärandi päeva tähistati filmiprogrammiga ja lahtiste uste päevaga filmitegijatele.

Mestikoor.

meilgesti wennad nüüd

*
Tööliste Partei.

sime rahvast, kus häda,
metu valguse nüüd.
kadus, wennalik side,
me võlluse hüüd!
ja meid raupidas peet
ja me' nügime und,
ja meid tapale weet.
druud on priiuse tunad

b. Väära
Tuke, m
Kostab
Waba

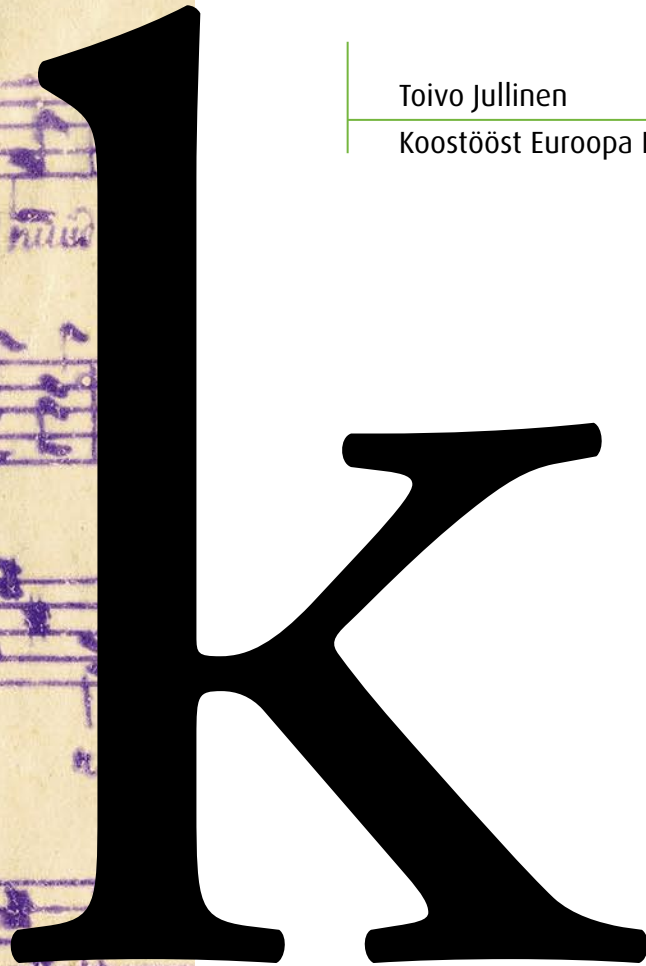
annud

Gruppe.

05.

Toivo Jullinen

Koostööst Euroopa Liidu suunal

Rahvusarhiivi piiriülene koostöö pole viimase kümnendi jooksul päris kindlasti piirdunud ainult tegevusega Euroopa Liidu suunal. Juba varasemast ajast on olemas mitmekesine ühistegevus lähinaabrite Läti ja Rootsi, aga ka Soome ja Leeduga. Traditsiooniliselt on siin esirinnas olnud konservaatorid ja teised säilitusvaldkonna aktivistid. Rahvusarhiiv on olnud osaline mitmes välispartnerite poolt kaasrahastatud koostööprojekti, mida on vedanud Hollandi ja Rootsi sõsarasutused. Koolituskontaktid on ulatunud Ühendkuningriiki, Prantsusmaale, aga ka Taani või Ungarisse. Kaasa on löödud Rahvusvahelise Arhiivinõukogu (*International Council on Archives, ICA*) alamkomiteedes ja töörühmades. Järgnevalt on siiski piirdutud nende uute võimaluste vaatlemisega, mis on olnud seotud Eesti ühinemisega Euroopa Liiduga.

Eellugu

Euroopa Liit kui iselaadne ühendus on küll juba üle poole sajandi vana, kuid kogu oma eksistentsi vältel on ta suhteliselt vähe tähelepanu pööranud arhiividele. Arhiivinduseni jõuti 1983. aastal, kui otsustati lubada avalikkuse juurdepääsu Euroopa institutsioonide dokumentidele, esialgu eelkõige Euroopa Sõe- ja Teraseühendus ja Euroopa Aatomienergiaühenduse, aga ka Euroopa Majandusühenduse enda dokumentidele. Arhiivide avamise otsust tervitasid tookord ka liikmesriikide riigiarhivaarid, kes muutunud oludes pidasid vajalikuks oma senist suhtlemist elavdada, mis omakorda viis tänaseni regulaarselt tegutseva liikmesriikide riigiarhivaaride ühenduse EBNA tekkimiseni 1989. aastal (*European Bureau/Board of National Archivists*). Riigiarhivaaride koostöö tipnes Hollandi eesistumise ajal 14. novembril 1991 EÜ Nõukogu (kultuuriministrite) poolt heakskiidetud arhiivinduslase otsusega.

Otsus pani Euroopa Komisjonile rea uusi ülesandeid, ühtlasi võimaldades ka seniseid tegevusi formaliseerida. Arhiivide tähtsust rõhutati kahest aspektist lähtudes — nii olulise toena administratsioonile kui ka osana kultuuripärandist — see lähenemine on säilinud tänaseni. Peatselt (1992) valmis ülevaade liikmesriikide avalikest arhiividest ja koostöövõimalustest valdkonnas. Trükis ilmus 1994. aastal, vahetult enne Austria, Rootsi ja Soome liitumist, seetõttu neid riike ülevaatest ei leia. Ajapikku tõlgiti ülevaade ELi ametlikesse keeltesse, oma musta kaanekujunduse tõttu sai ta arhiiviringkondades tuntuks kui *Blackbook*.

Küllap ka ülevaate mõjul, kuid ilmselgelt siiski vajadustest lähtuvalt avaldas EÜ Nõukogu 17. juunil 1994 seisukoha (arvamuse) arhiivinduslase koostöö tihendamiseks. Selles ärgitati komisjoni üles korraldama valdkondadeülest foorumi, mis tegeleks masinloetavate andmete ehk siis tänapäeva mõistes digitaaldokumentide haldamise küsimustega, kaasates valitsussektori, arhiivid, IKT sektori ja avalikkuse. Esimene selline suurüritus (*DLM Forum*) toimuski 1996. aastal Brüsselis. Hetkel on neid toimunud viis, viimati 2008. a detsembris Prantsusmaal Toulouse'is. Suurürituste korraldamine viis 2004. a pidevalt tegutseva ühenduse DLM-foorumi tekkimiseni, mille liige on algusest peale olnud ka Eesti Rahvusarhiiv.

Arusaadavatel põhjustel oli Eestil võimalik arhiivinduslikus eurokoostöös hakata osalema alles 1990ndate teisel poolel ja sellest ajast peale on ka Eesti arhiivijuhid (Jaak Rand ja Priit Pirsko) olnud kaks korda aastas kutsututena EBNA nõupidamistelaua taga.

2003. aasta otsus

Läheneva suurlaienemise eel õnnestus jälle kord päevakorda tõsta ka arhiivindus, mis päädis Kreeka eesistumise ajal EL Nõukogu (traditsiooniliselt kultuuriministritest moodustatud koosseisus) 6. mai 2003. aasta otsusega arhiividest liikmesriikides. Eeltööd selle resolutsiooni vastuvõtmiseks olid kestnud üle kahe aasta. Paralleelselt otsuse viimistlemisega algatasid liikmesriikide riigiarhivaarid ka uue ülevaate koostamise. Kuigi algul kandidaat-, hiljem liituvate riikide riigiarhivaarid olid EBNA tegevuses osalenud juba mitu aastat, oli seni püütud hoida tajutavat vahet liikmes- ja mitteliikmesriikide vahel, seetõttu viimaseid esialgu ei kaasatud ülevaate ettevalmistustöösse. Suhtumine muutus EBNA kohtumisel Ateenas 2003. aasta juuni algul. Kohtumise järel esitasid ka liituvad riigid kiirkorras ülevaate oma arhiivsüsteemist ja valdkonna õigusaktidest.

Resolutsioonis endas nähti ette ka rahvuslike ekspertide rühma moodustamist, kes pidigi koostama ülevaate 25 riigi avalikest arhiividest ja kavandaks koostööd tulevikus, arvestades eriti uue tehnoloogia kasutuselevõtuga kaasnevaid (digitaal)dokumentide autentsust, pikaajalist säilitamist ja kasutatavust mõjutavaid arenguid, aga ka ühist tegutsemist ohtude ennetamisel ja katastroofide, näiteks üleujutuste tagajärjel tekkida võivate kahjude vältimisel.

Rahvuslike ekspertide tööühm

Liikmes- ja liituvate riikide rahvusarhiivide esindajate tööühma moodustas Euroopa Komisjon 2003. aasta septembris, Eestit esindas T. Jullinen. Tänu Euroopa Komisjoni ulatuslikule ettevalmistusele läks töö käivitamine suhteliselt ladusalt. Esialgu tajutav ebalev suhtlemine vanade ja uute liikmesriikide vahel hajus kiiresti. Tõdeti, et erinevused vanade liikmete vahel on tihtipeale suuremadki kui uute ja vanade liikmete vahel. Ka olid senised piirkondlikud kontaktid (eriti Kesk- ja Põhja-Euroopas) kujundanud uutest partneritest reaalse ettekujutuse.

Ülevaate Eestit puudutava osa koostajad olid Tiit Arumäe, Toivo Jullinen, Pille Noodapera ja Ruth Tiidor rahvusarhiivist. Juunis 2004 oli ülevaade toimetamisvalmis. Esialgu samuti kavas olnud saksa- ja prantsuskeelse versioonini ei jõutudki.

Uus ülevaade ja uued sihid

Uues ülevaates — nii teda isekeskis kutsuma hakatigi: *New Report*, ametlik pealkiri kujunes muidugi pikemaks: «Report on Archives in the Enlarged European Union: Increased archival cooperation in Europe (actions and resources)» — määratleti ühistegevuse võimalikud valdkonnad tulevikus:

- * säilitusalane koostöö (sh katastroofikahjude ennetamine ja tagajärgede likvideerimine);
- * koostöö digitaaldokumendi ja -arhiivinduse vallas dokumentide usaldatavuse ja kasutatavuse kindlustamiseks;
- * Euroopa Interneti-portaali loomine, mis hõlbustaks juurdepääsu arhiivindusega seonduvale infole;
- * liikmesriikide dokumendi- ja arhiivihalduse ning juurdepääsualse seadusandluse jälgimine ja ühtlustamine;
- * arhivaalide varguste vältimine ja info vahetamine varastatud arhivaalide kohta.

Lisaks osundatakse veel võimalustele tihendada ühistegevust koolituse, informatsiooni vahetamise ja eraarhiividega koostöö alal.

Uus ülevaade viis EL Nõukogu 14. novembri 2005. aasta soovituseni prioriteetsete meetmete kohta koostöö tõhustamiseks arhiivinduse valdkonnas Euroopas. Soovitus

kutsutakse üles looma liikmesriikide ja liidu institutsioonide nimetatud ekspertidest koosnevat Euroopa arhiivirühma (*European Archive Group, EAG*), et tagada koostöö ja koordineeritus üldistes arhiiviküsimustes. Muuhulgas seati sihiks, et hiljemalt kolme aasta möödumisel esitaks Euroopa arhiivirühm eduaruande oma tegevusest prioriteetsetel suundadel.

EAG ja eduaruanne

Euroopa arhiivirühm alustas 2006. aasta alguses tegevust ja sinna kuuluvad esindajd 27 liikmesriigist (Eestist T. Jullinen) ning viiest Euroopa institutsioonist. Reeglina on kohtunud kord poole aasta jooksul kas Brüsselis või EL eesistujariigi pakutud kohas, et arutada tehtut ning kavandada tulevasi ettevõtmisi.

Euroopa arhiivirühm teeb koostööd teiste asjaomaste võrgustike ja institutsioonidega, sealhulgas näiteks DLM-foorumiga ja ICA Euroopa haruga (EURBICA). Arhiivindussektor on EAG kaudu ka Euroopa Digiraamatukogu Sihtasutuse aktiivne osaline. Seoses arhiivivarguste vältimise tegevussuunaga on EAG teinud koostööd muuseumide ja raamatukogudega.

Kuigi Eesti arhiivide võimalused on kindlasti piiratumad kui suurematel partneritel on siiski jõudumööda kaasa löödud mitmes prioriteetsel suunal tegutsenud töörühmas. Eesti oli esindatud arhiivivarguste vältimise töörühmas (Lauri Leht), mida vedas Rootsi, ning Eesti ettepanekud ja märkused on kajastatud ka koostatud ülevaates ning soovitusel arhiividele ja teistele mäluasutustele varguste ja salakaubanduse vähendamiseks ja vältimiseks.

Eesti on aktiivselt kaasa löönud ka digitaalse dokumendihalduse alasel koostöösunaal. Siin on EAG kasutanud väljundina DLM-foorumi võimalusi. Vaadeldaval perioodil koostas DLM-foorum Euroopa Komisjoni tellimusel elektroonilise dokumendihalduse näidismuute (MoReq 2001) uuenduste lähteülesande ning kindlustas hanke tulemusena koostatud MoReq2 (2008) retsenseerimise ja toimetamise. Eestit on DLM-foorumil esindanud T. Jullinen, alates 2005. aastast juhatuses, aastatel 2008–2010 on olnud ta ka selle juhataja. Rahvusarhiivi esindajatena on DLM-foorumi korraldatud konverentsidel esinenud ettekannetega lisaks veel Leeni Langebraun, Kuldar Aas ja Lauri Leht, aga ka Kädi Riismaa riigikantseleist ning koostööpartnerina Raivo Ruusalepp Eesti Äriarhiivist.

Eialgu ei olnud Eestil kavas aktiivselt osaleda tegevussunaal, mille eesmärk oli koondada liikmesriikide arhiivinduslikud õigusaktid ühtsesse andmebaasi ja teha see veebi kaudu kättesaadavaks. Seda projekti vedas Prantsusmaa koostöös EURBICA, ICA ja Euroopa Komisjoniga. Prantsuse rahvusarhiivi vastutuleku tõttu osales Eesti (T. Jullinen) 2008. a teisel poolel ka selle töörühma tegevuses.

EAG moodustas nõukogu poolt soovitud eduaruande koostamiseks alamtöörühma, mida juhtisid Portugal ja Prantsusmaa ning milles osales ka Eesti. Aruanne valmis 2008. juunis ning seda tutvustati liikmesriikide kultuuriministritele 2008. novembris. Euroopa arhiivirühm asus seisukohale, et aruanne ei peaks sisaldama mitte üksnes ülevaadet seniste soovitusel rakendamiseks, vaid määratlema ka mõned uued arhiivide ees seisvad ülesanded. Seda toetas ka EL Nõukogu.

DLM-FORUM
Electronic Records

DLM-foorum vastutab MoReq2 haldamise eest. Täiendavat teavet saab otseselt DLM-foorumilt (www.dlm-network.org).

Täiendav teave, MoReq2 allalaadimise võimalus ja testide materjalid on järgmistel veebilehtedel:

- <http://www.DLM-Network.org/moreq2>
- http://ec.europa.eu/transparency/archival_policy/moreq

MoReq2 töötas Euroopa Komisjoni jaoks välja Serco Consulting, kelle tegevust rahastati Euroopa Liidu programmist IDABC.

MoReq2

Elektronilise dokumendihalduse näidismuute ajakohastamine ja laiendamine

MoReq2

Väljannete talitus
PubliCation Europe

Tehnoloogia levik ja areng on oluliselt mõjutanud elektrooniliste dokumentide loomist, registreerimist ja haldamist. Välja on töötatud uusi standardeid ja parimad tavad on edasi arenenud. Hoidmaks MoReq'i staatust, on vaja näidismuuteid ajakohastada ja laiendada, et need hõlmaksid uusi, viimaste aastate jooksul otuliselt muutunud valdkondi.

Paindlikkus

MoReq2 on mõeldud kasutamiseks kogu Euroopas. See peab olema piisavalt paindlik ning võtma arvesse mitmesuguseid dokumentide haldamise esitatavaid õiguslikke nõudeid ning dokumendihalduse eri tavasid ja vajadusi. Selleks töötati MoReq2 välja moodul-spetsi-

fikatsioonina, mida saab kohendada eri keskkondadega. Selles on põhimuudlid, mis sisaldavad põhinuudeid, mis on vajalikud usaldusväärse elektroonilise dokumendihalduse tagamiseks, ning valikmuudlid, mida saab lisada täiendavate funktsioonide saamiseks.

MoReq2 sisaldab ka nn null-muudlit. Selle abil saavad liikmesriigid standardisse lisada neile ainuomased riiklikud nõuded, et võtta arvesse oma riigi keelt, õigus- ja haldusnorme ning dokumendihalduse traditsioone.

Vastavustest

MoReq2 võimaldab esmakordselt testida tarkvara. MoReq2 on teadlikult koostatud nii, et see toetaks sõltumatu vastavustesti tegemist. Seejärel töötati vastavustesti muudulid välja samaaegselt näidismuutetega.

DLM-foorum

MoReq2 töötas DLM-foorumi palvel välja Euroopa Komisjon. DLM-foorum on Euroopa sõltumatu organisatsioon, kes koondab arhiive ning teisi avaliku ja erasektori organisatsioone, kes on huvitatud arhiivindusest ning dokumendi- ja teabehaldusest.

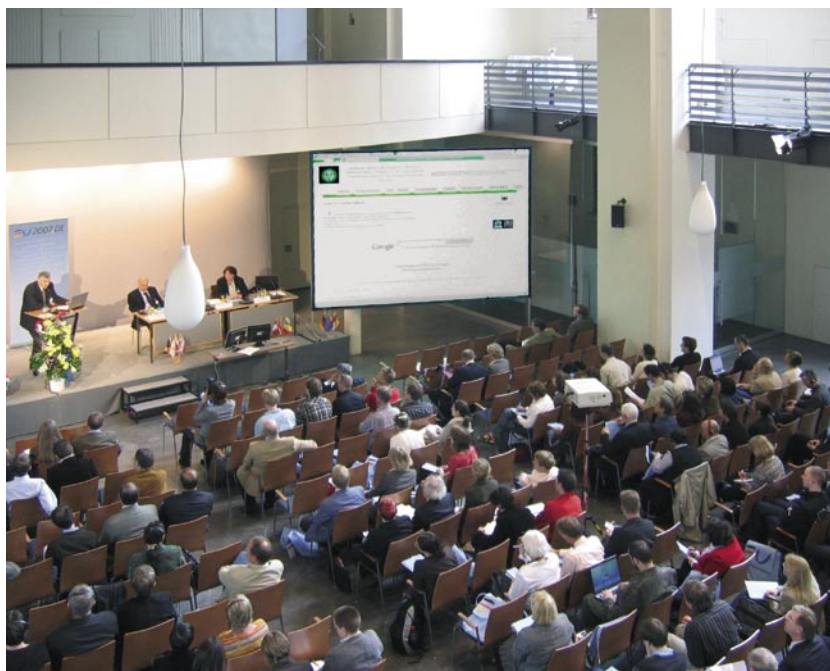
Uued tuuled

Järgnevateks aastateks kavandas EAG algatada mitu uut tegevussuunda:

- * täpsemalt uurida, kuidas arhiivide sisu paremini kasutada ja laiemalt levitada, kasutades võimalusi, mida pakub eurodirektiiv avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamise kohta;
- * kohapealse ja võrgujuurdepääsu suhe arhiivides sisalduvale infole;
- * digitaalne dokumendihaldus: mõju haldusele ja ühiskonnale ning arhiivide muutuv roll;
- * Euroopa arhiiviekspertide võrgustiku loomine;
- * Euroopa tippasemekeskuse loomine tulevaste arhiiviekspertide ja -juhtide koolitamiseks.

Arvestades oma reaalsete võimalustega on Eesti näidanud üles esialgset huvi liituda ja lüüa kaasa nendes töösuundades, mis on seotud juurdepääsuga arhiiviinfole, olgu siis kohapeal uurimissaalis või *on-line* ja koduarvuti taga. Seda tööühma on lubanud vedada Rootsi Rahvusarhiiv. Samuti on Eesti seisukohalt huvipakkuv (vähemalt esialgses staadiumis) töösuund, mis püüab kaardistada digitaalse dokumendihalduse mõju administratsioonile ja arhiividele Euroopas ning selle alusel sõnastada ühisjooni ehk ka soovitusi. Siin on jämeda otsa enda kätte küsinud Hollandi Rahvusarhiiv.

Kindlasti on senine osalemine eurokoostöös olnud Eestile kasulik mitmel moel. See on võimaldanud harjuda töötama rahvusvahelises mitmekultuurilises keskkonnas, saada uusi kogemusi ja kontakte aga samuti ei ole põhjust alahinnata võimalusi Eesti enda tegemiste tutvustamiseks ja teistega võrdlemiseks. Kindlasti jätkub aktiivsus ELi suunal ka järgmisel kümnendil.

DLM-foorum 2007. aastal Berliinis.

Birgit Kibal

Isikuandmed *versus* avalik huvi.
Juurdepääsupiirangute arengust arhiivis ja
väljaspool

Tõenäoliselt ei leidu arhiivis ega üheski teises Eesti ametkonnas inimest, kes poleks kuulnud ligipääsu- või kasutuspiirangutest teatud liiki andmetele, eriti isikuandmetele. Sama ebatõenäoline on kohata ametnikku, kes poleks kuulnud Andmekaitse inspeksioonist. Kõigest kümme ja isegi viis aastat tagasi oli olukord sootuks teine, nii arhiivis kui ka väljaspool, ühiskonna teadvuses. Lähiajalooline tagasivaade andmekaitse ja ühes sellega juurdepääsupiirangute arengule võib seetõttu pakkuda üksjagu huvitavaid momente arhivaalide kasutamise hetkeseisu ja edasist käekäiku silmas pidades.

Jättes kõrvale arhiivide olemusliku suletuse nõukogude perioodil, kinnistusi arhivaalide juurdepääsupiirangud tänapäevases tähenduses 1999. aastast kehtima hakanud arhiiviseaduse ja arhiivieeskirjaga. Lääneriikide aastakümnetepikkuse praktika toel jõuti ka meie õigusruumis seisukohani, et arhiivid võivad dokumentidele ligipääsu piirata reeglina neljal põhjusel ehk kaitsmaks 1) isikuandmeid, 2) riigi julgeolekut, 3) äri- ja majandushuviseid ja 4) autoriõigust. Suurima tõenäosusega tuleb arhiivitöös kokku puutuda kaitset vajavate isikuandmetega, mis väärivadki arhiiviseaduse piirangute paragrahvis kõige detailsemat lahtikirjutust. Tänni kehtiva põhimõtte järgi saab eraelulise sisuga arhivaale kasutada kas 30 aastat pärast isiku surma, 110 aastat pärast isiku sündi või, kui kumbagi eeltoodust ei ole teada, 75 aastat pärast dokumendi teket.

Enne isikuandmete kaitse seaduse jõustumist 2003. aastal ei tõusnud andmekaitse küsimus arhiivide igapäevatoos esiplaanile. Rahvusarhiivi riskide hindamisel 2003. aasta lõpul osutus aga võimalus, et arhiivis ei järgita isikuandmetega seonduvaid juurdepääsupiiranguid, üheks suurima koefitsiendiga riskidest. Niisiis tuli kiiresti asuda valdkonna regulatsiooni välja töötama ja praktikad andmekaitse seaduses esitatuga kooskõlastama. Eelkõige oli vaja välja selgitada delikaatsete ja eraeluliste isikuandmetega arhivaalid ning kindlaks määrata neile nii füüsilise kui ka elektroonilise ligipääsu kord.

2004. aasta kevadsuvel viidi läbi audit «Juurdepääsupiirangud Rahvusarhiivi kogudele» (Lauri Leht), kus kinnitati ligipääsupiirangute korra kiire väljatöötamise vajadust põhjusel, et arhiivi sisemised õigusaktid ei reguleerinud juurdepääsupiirangute rakendamise seonduvaid küsimusi, praktika arhiivides oli kujunenud iseregulatsiooni põhimõttel ja asetask tegeliku vastutuse säiliku väljastanud arhivaarile.

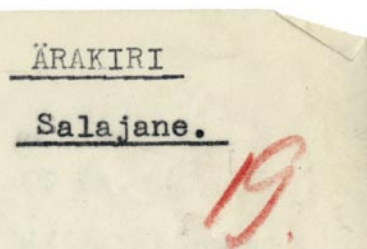
Auditis esitati tundliku teabega arhivaalide (meditsiini-, kohtu- ja juurdlustoimikud, s.h isikutoimikud, perekonnaseisudokumendid, testamendid, notarite ametitegevuse käigus tekkinud dokumendid) loend arhiiviti, ühtlasi lihtisikuandmetega ehk kõige minimaalsema riskitasemega arhivaale ära näidates. Auditis anti ka rida soovitusi delikaatse ja eraelulise iseloomuga arhiiviainese kasutamise võimaldamiseks uurijateeninduses. Soovitused pälvitsid kolleegide seas asjakohast arutelu ning viisid igapäevatoos tarvitavate võtete ühtlustamisele. Näiteks hakati tasapisi harjuma suunisega, et delikaatsete või eraeluliste isikuandmete kasutada andmiseks peab uurijal olema tõestatud põhjendatud huvi ja vajadus. Auditi üks punkte käsitles riigikohtu lahendit perekonnaregistris sisalduvate andmete vaba kasutusõiguse kohta suguvõsauringu eesmärgil. Kohtuotsus kohustas teabevaldajat kaaluma erinevaid huve ning väitis, et isiku huvi oma päritolu, esivanemate, sugulaste ja hõimlaste kindlakstegemiseks on sotsiaalselt põhjendatud huvi, mis on kooskõlas ühiskonnas levinud arusaamade ja väärtushinnangutega. Riigikohtu seisukohale tuginedes saab rahvusarhiiv

oma praktikas käsitleda põlvnemislöö tundmise soovi kui inimese üht põhiõigust ning rahuldada genealoogide taotlusi mittedelikaatsete andmete osas.

2004. aasta lõpul ja järgnenud aasta algul koos käinud piirangute haldamise korra väljatöötamise töörühm (Tiit Arumäe, Hanna Kaal, Birgit Kibal, Mare Olde, Hanno Vares) tegutses teadmises, et loodav baasdokument peab olema rakendatav uurijateeninduses, arhiiviteabe vahendamisel ning ühtlasi pakkuma lahendusi arhivaalide kogumisel tekkivatele juurdepääsupiirangutega seotud küsimustele. 2005. aasta aprillis rakendatud korra ehk täpse nimega «Rahvusarhiivis säilitatava juurdepääsupiiranguga teabe kindlakstegemise ning piiranguga arhivaalidele juurdepääsu võimaldamise eeskirja» praktiline külg tähendas järgmist: igas arhiivis määrati isikud, kes on volitatud vajadusel läbi viima kaalutlemist (saadava avaliku hüve kaalumise isikuandmete kaitsega võrreldes), töötati välja lahendused piiranguga teabe kasutamise ja kaalutlemise dokumenteerimiseks (vastav taotluse plank, kaalutusotsustuse vormistamine), valmisid valdkonna kordumakippuvad küsimused probleemiga kokkupuutuvatele ametnikele, kirjeldati enamik kõrge riskitasemega arhivaalide juurdepääsupiiranguid ning viidi läbi arhiivide infotund. Piirangute haldamise eeskirjale vastavaks tuli kohandada ka arhiivi infosüsteem AIS, mille veebiliides täieneski detailsete piirangukirjetega 2005. aasta jooksul.

Nimetatud sammude astumisele eelnes rida teemasse juhatavaid ettevõtmisi. Märkida tasub juurdepääsüküsimusi vaagitud suvekooli Budapestis 2000. aasta suvel ja Briti arhiivikoolitajate Margaret Crocketti ja Janet Fosteri koolitustsükli 2000–2002, mille jooksul käsitleti kõiki arhiivinduse alusteemasid, mitte üksnes juurdepääsu ja kasutamist. Juurdepääsupiirangute põhjalikuma teoreetilise käsitlusena sündis 2003.–2004. aastal Eesti Teadusfondi toel rahastatud uurimisprojekt «Juurdepääsupiirangud arhivaalidele Euroopas ja Venemaal. Ajalooline kujunemine ja tüpologia» (grandihoidjad Tõnu Tannberg ja Jaak Valge, kaastöötajad Priit Pirsko ja Birgit Kibal). 2004. aasta detsembris asutusesisesel ümarlaul tutvustatud ja 2005. aasta kevadel kaante vahele jõudnud uurimistöõ järeldustes tõdeti, et juurdepääsupiiranguid ümbritsev õigusruum nii piiratud teabe defineerimisel kui ka piiranguaegade kestuses on Euroopas riigiti üldjoontes sarnane ning piiranguga arhivaalile juurdepääsuloa andmisel viiakse reeglina läbi kaalutlemist, võttes arvesse ligipääsuvajaduse põhjendatust ja huvide riivet. Veelgi tähenduslikumalt kõlas tulem, et eelolevate aastate juurdepääsupiirangute raskuspunkt koondub isiku privaatsuse kaitsele, suundumusega eraeluliseks peetava sfääri mõiste laienemisele. Uurimuse tulemusel sai samuti kinnitust seisukoht, et piirangute iseloom on seotud eelkõige ühiskonna hoiakutega, s.h poliitilise režiimi olemusega, ideede ja kultuuri ning vähem arhiivinduse arenguga. Projekti lõppemise ajal veel vaevuhoomatavaks, kuid tänaseks tuliseid debatte läbinud teemaks oli ka järeldus ajakirjaniku ja ajaloo-uurija eripärast. Isikuandmete väärkasutamist ei esine Euroopa kogemuse põhjal teadlaste, s.h ajaloolaste poolt, küll aga on teada kuritarvituste juhtumeid ajakirjanike seas. Teisalt on mõistetav, et üldise teabesulu kehtestumine tooks kahju kogu ühiskonnale.

Pöördudes tagasi ligipääsu lubamise või piiramise juurde arhiivide igapäevatoos, tasub järgmise versta postina nimetada 2005. aasta suvel kerkinud piirangute haldamise probleemi seoses tundliku sisuga arhivaalide (alimendid, vallasasjad) pealkirjade sisestamisega arhiivi infosüsteemi. Probleemile otsiti tuge õiguskantsleri vahendusel. Järelepärimisele isikunimesid sisaldavate arhivaalide pealkirjadega kohtu- ja hooneregistri dokumentide avaldamisele infosüsteemis vastas õiguskantsler põhimõttega, et seni varjatud olnud pealkirjad, näiteks alimentide ja tapmistele kaasused seostatuna inimeste nimedega, peavad varjatuks jääma, lugedes reegliski 75aastase piirangu alates

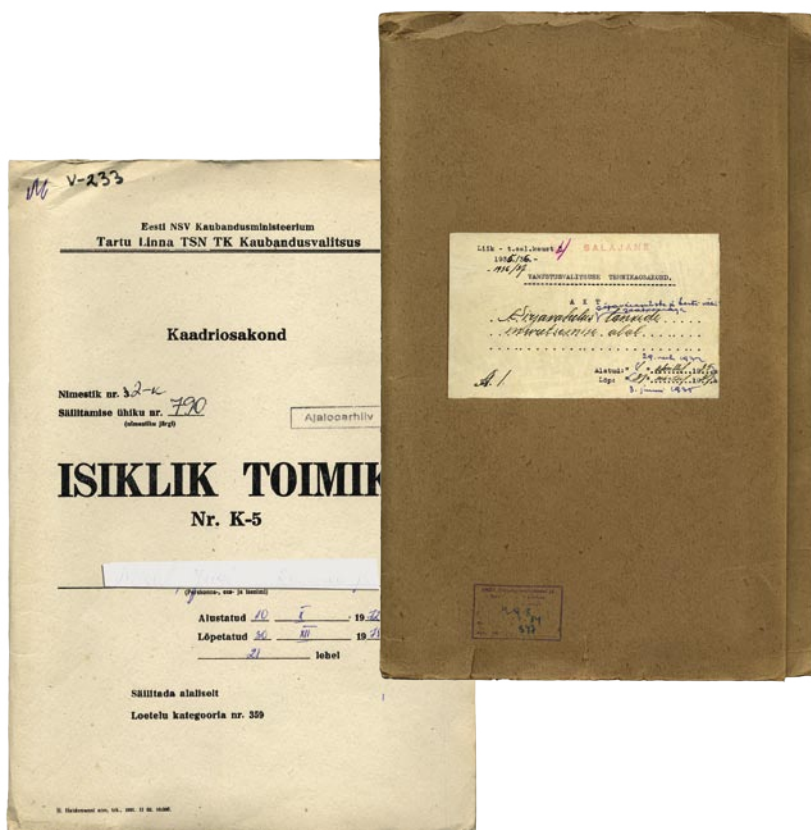

dokumendi tekkest. Füüsilise ligipääsu osas kinnitas õiguskantsleri vastus, et kaalutlemine uurimissaalide töös on ja jääb arhiivide võtmeülesandeks.

2006.–2007. aastal oli piiratud ainesele ligipääsu dokumenteerimine üpris tavapärase tegevus, eriti riigiarhiivi praktikas. Kui veel 2006. aastal ei toimunud märkimisväärselt niidet, siis 2007. aasta jooksul kasvas juurdepääsutaotluste arv piiranguga arhivaalide kasutamiseks koguni 77%. Uurijahuvi tõusu kõrval mängis kahtlemata rolli senisest sihikindlam juurdepääsupiirangute eeskirja rakendamine. Õigupoolest tuleb seda eeskirja nimetada juurdepääsu võimaldamise, mitte piiramise dokumendiks. Sest just selle eeskirja alusel saab teoks seaduse järgi piiratavaks osutuva arhivaali piiramisrõngast vabastamine. Ehedaks näiteks on 2008. aasta statistika: aasta jooksul menetleti 598 juurdepääsutaotlust (2284 säilikule) ja 96% taotlustest rahuldati. Juurdepääsu võimaldamisest keelduti täielikult 66 ja osaliselt 24 korral, seejuures mitte ühelgi juhul teadustöö puhul.

2008. aasta töi kaasa nii isikuandmete kaitse seaduse uue redaktsiooni jõustumise kui ka ühiskonnas elavat kõlapinda leidnud diskussiooni küsimuse üle, kas ajakirjanikel peaks olema eriõigus arhiiviallikatele juurdepääsuks või mitte. Isikuandmete kaitse seaduse uuenumise tõttu tehti aasta algul arhiiviseaduse vastavas paragrahvis mitmed muudatused. Kehtiva reegli järgi tuleb isikuandmeid sisaldava arhivaali kasutamiseks küsida luba andmesubjektilt endalt või tema pärijailt (30 aasta vältel). Reegilil on vaid kolm erandit: lihtisikuandmed (inimese nimi, sugu, sünni- ja surmaaeg ning surma fakt), seadusest tuleneva kohustuse täitmine ja teadusuuring. Andmesubjekti enda nõusoleku nõue ligipääsuõiguse andmiseks töi kaasa vajaduse viia arhiivi juurdepääsukord vastavusse muutunud õigusruumiga. Asjassepuutuvate kolleegide ringis toimunud arutelul tõdeti, et kaalutlemise läbiviimisel tuleb ennekõike juhinduda põhiseadusest (§ 26), arhiiviseadusest (§ 42), isikuandmete kaitse seadusest (§ 4, 10–11, 14, 16) ja avaliku teabe seadusest (§ 2, 4, 35). Nõuannete saamiseks ja mõttevahetuse pidamiseks avati rahvusarhiivisene meililist, mille vahendusel on juurdepääsuküsimusi aktiivselt arutatud ja lahendatud.

Aasta jooksul pöörasid ajakirjanikud korduvalt tähelepanu isikuandmeid sisaldavate nõukogude perioodi arhivaalide kasutamise põhimõtetele. Selles väitluses ajas aga osa ajakirjanikke segamini seaduseandja ja täitevvõimu (s.h rahvusarhiivi) rolli õigusnormide kehtestamisel. Nii esines meedias väiteid, justkui piiraks rahvusarhiiv juurdepääsu arhivaalidele ülemääraselt ja takistaks ajaloouurimist. Küsigem

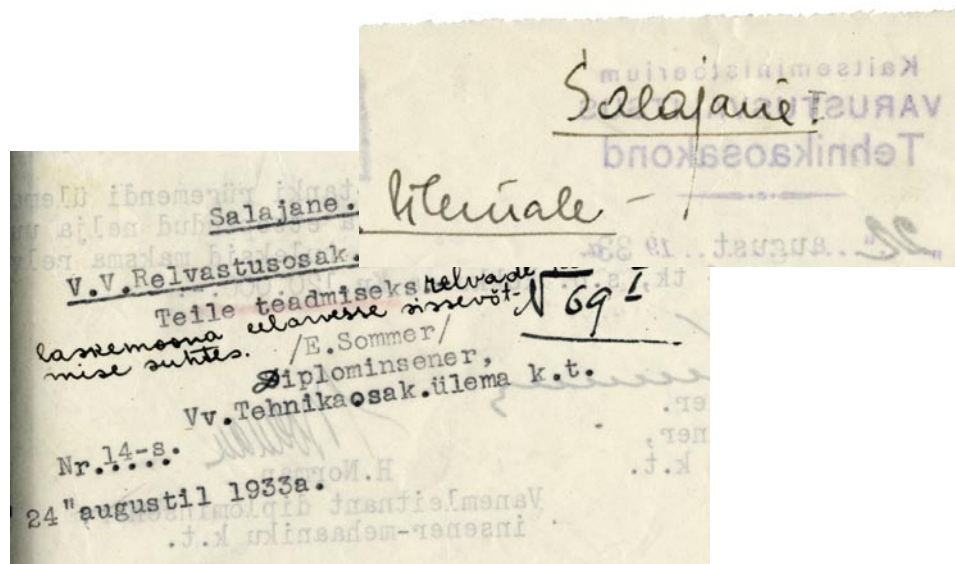
aga end ajakirjaniku või arhivaari rolli sättides, kuidas talitada olukorras, kus avalik huvi põrkub isikuandmetega ning kaalub üles isiku eraelu kaitse? Sellisel juhul soovitab hea euroopalik traditsioon uurijal põhjendada avalikku huvi, et infot haldav asutus saaks ligipääsu üle paremini otsustada. Teine võimalus on kasutada otseteed ja küsida uuritaval isikult endalt või tema pärijatelt nõusolekut andmete avalikustamiseks. Kui kokkulepe olemas, pääseb andmetele tõrgeteta ligi. Kahtlemata on avalik huvi avaliku elu tegelase vastu suurem kui ülejäänud ühiskonna liikmete suhtes, kuid avalik huvi ei võrdu kunagi kõikvõimaliku huvi või uudishimuga, nagu ei saa keegi võtta üheltki inimeselt põhiseaduslikku õigust kaitsta ja vajadusel varjul hoida iseenda andmeid.

Pikaaegset arhiivinduse traditsiooni, kõrgetasemelist praktikat ja tugevat teooriat kandvad Euroopa riigid nagu Holland, Rootsi või Ühendkuningriik ei ole meediale eriõigusi ette näinud. Sealsete ühiskondade ajakirjandusvabadus ega demokraatlikud väärtused ei ole seeläbi kannatada saanud. Eestis on aga 2008. aasta sügisest menetlemisel arhiiviseaduse parandus, mis võrdsustab isikuandmete teemas ajakirjanduse õigused teadusuuringutega. Riigiarhivaar tõdes avalikkusele suunatud arvamuskirjanduses, et meedia võib saada õiguse arhiivis leiduvate isikuandmete avalikustamiseks, kui on täidetud kolm tingimust: leidub ülekaalukas avalik huvi, huvi on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega ning inimese privaatsfääri riive ei saa olema ülemäärane. Nimetatud sätete jõustumisel tekib aga rida kaheldava lahendiga küsimusi. Näiteks, kuidas määrata kindlaks ülekaalukat avalikku huvi, millist näitajat aluseks võttes mõõdab ajakirjanik inimese eraelu sfääri või kuidas olla kindel ajakirjaniku eetikas isikuandmete avaldamisel?

Kahtlemata on mistahes mõttevahetus võimalikult laialt ühiskondlikul kõlapinnal värskendav, nõnda ka arutelu seaduste tõlgendamise ümber. Ei ole ühtegi seadust, mida ei saaks mitmeti tõlgendada, ning kindlasti ei tehta ühtegi seadust, kus oleks iga eluline juhtum lahti kirjutatud. Euroopa arhiivide heast tavast on Eesti üle võtnud peamise: esiteks, avalikes arhiivides ei hoita andmeid, millele keegi mitte mingil tingimusel ligi ei pääse — iga piirangul on kindel lõpptähtaeg, piirangu seaduslik alus ning protseduur, kuidas teatud juhtudel ka piiranguperioodil piiratud teavet kasutada; ja teiseks, uurijat tuleb usaldada, sidudes teda isikliku vastutusega — piiranguga ainese kasutamist tuleb dokumenteerida ja kasutaja vastutab andmete edasise kasutamise eest. Nimetatud põhimõtted kuuluvad ka Euroopa avatuma arhiivi, Hollandi Rahvusarhiivi praktikasse.

Tõmmakem vaadeldud dekaadi arengutele joon alla teadmise, et kuigi arhiivide igapäevatoos tuleb riskitasemega arhivaalide kasutusse andmisel jätkuvalt ja varasemast veelgi terasemalt juhendada seaduste puutepunktidest ja uurijakasutusse antavat teavet dokumenteerida, on meil ometi tänaseks juurdunud euroopalik töökorraldus — teabe avalikustamisest saadava tulu ja kahju üle kaalutlemise teel on sõltuvalt dokumendi sisust, piirangu iseloomust või ligipääsuvajaduse põhjendamisest võimalik keelu all asuvat kasutada, tagades samas isikute privaatsuse seadusega ettenähtud piirides. Niivõrd, kui see äsja kümnendat sünnipäeva tähistanud Google'i taktikepi all tormlevas infoajas ülepea võimalik on.

- 2000** Rahvusarhiivi esindajad osalesid juurdepääsule pühendatud suvekoolis Kesk-Euroopa ülikoolis Budapestis.
- 2003** Jõustus isikuandmete kaitse seadus, vastavad muudatused tehti arhiiviseaduses. Eesti Teadusfondi toel käivitus 2005. aastal kaante vahele jõudnud uurimisprojekt «Juurdepääsupiirangud arhivaalidele Euroopas ja Venemaal. Ajalooline kujunemine ja tüpoloogia».
- 2004** Viidi läbi rahvusarhiivi kogude juurdepääsupiiranguid käsitlev audit. Kolleegide ringis toimus juurdepääsupiiranguid Eestis, Euroopas ja Venemaal võrdlev seminar.
- 2005** Koostati rahvusarhiivi arhivaalide juurdepääsutingimusi reguleeriv kord ja arhiivides võeti kasutusele vastavad töödokumendid. Arhiivi infosüsteem AIS täienes juurdepääsupiirangu kirjetega.
- 2008** Täiendati juurdepääsu korda, võttes arvesse muudatusi isikuandmete kaitse seaduses. Kolleegide ringis toimus juurdepääsuküsimusi käsitlev seminar ning avati vastav siselist. Juurdepääsuküsimusi vaagiti Balti arhiivijuhtide kohtumisel Lätis. Riigikogu esitas arupärimise peaministrile, ajendatuna arhiivide juurdepääsupoliitikat arvustavast artiklist ajalehes Eesti Ekspress. Riigiarhivaari artikkel tondijutust arhiivide ümber päevalehes Postimees.

is - reguleerimis-
nd.
gete arvestiku
Nimede Trans-
omal istangu
jõud. Hõndlake
ab oma nime käänau
mis maksab ka kõrgi
aata Eesti Keel (1926) V
imi tähendab kindla
el on SiO_2 [vaata riin
bri rubriiki, elvii-
"liiv", kui ta tähendab
kalapüügi rüsta) kõõ-
a-tüveline, süs
objekt oma nime
lisena.
verte!

Edith Seegel

Arhiivipedagoogika kujunemisaastad

Õpilastele ning õpetajatele suunatud ettevõtmisi on arhiivisiseselt kutsutud mitmeti — arhiivipedagoogikaks, arhiiviõppeks, a-õppeks. Rahvusarhiivi kümne tegevusaasta jooksul arhiiviõppes toimunu võib jagada kolmeks perioodiks.

1999–2002

Kõneldes arhiiviõppe valdkonna tegemistest aastatel 1999–2002, on peamised märksõnad juba aastakümneid varemgi tuttavad ekskursioonid ning üliõpilaste praktikad. 1999. aastal tõdeti, et arhiivikasutajatele on tarvis tähelepanu pöörata senisest enam, jagada teavet arhiivis leiduva kohta. Sel perioodil «avastas» arhiivi üha enam kooliklasse.

Need olid arhiiviõppe võimaluste kompamise aastad. Ekskursioonide ja praktikate läbiviimise kõrval võeti ette ka üksikuid laiemale üldsusele suunatud tegemisi. 2000. aastasse jääb filmiarhiivi ja muinsuskaitse seltsi ühisprojekt, mille raames näidati maakohtades ja koolides filmiprogrammi Eesti Vabadussõjast. 2001. aasta novembris toimusid Viljandi maa-arhiivis suurejoonelised lahtiste uste päevad. 2002. aastal oli filmiarhiiv koos Eesti Filmi Sihtasutuse ja Kinoliiduga terve aasta vältel seotud kodumaise filmi 90. aastapäeva tähistamisega, peeti loenguid ja näidati filmiprogramme Kinomajas, mööda Eestit sõitis aga kinobuss filmiarhiivi kroonikafilmidega.

2003–2005

Mida aasta edasi, seda sagedamini pöördusid koolilapsed erinevate küsimustega

arhiivide poole. See aktiveeris arhiivipedagoogilise tegevuse õpilaste ja õpetajate suunal. Senisest enam pöörati tähelepanu tulevaste uurijate, eeskätt kooliõpilaste arhiiviteadmiste tõstmisele. Neil aastail kasvas arhiiviekursioonide arv ligi viiendiku võrra. Õpetajatega tihedama koostöö arendamiseks korraldasid ajalooarhiivi töötajad koostöös Eesti ajalooõpetajate seltsiga ajalooõpetajatele teabepäevi. 2003. aastal toimusid Valga maa-arhiivis arhiivitunnid 5. klassi õpilastele, arhiivis käis 261 õpilast 9 koolist.

Aastatel 2003–2005 pakkus ajalooarhiiv Hugo Treffneri Gümnaasiumi humanitaarala 11. klassi õpilastele teoreetilise-praktilist kursust arhiivindusest. Tagasiside näitas, et 30tunnise kursusega purustati õpilaste stereotüüpne nägemus arhiivist kui tolmusest, pimedast ja igavast kohast. Noored nägid arhiivi arenemisvõimelise, põneva, modernse asutusena.

2007. aastal pälvis ajalooarhiivi preemia Sven Lepa.

Mitmed neil aastail alguse saanud tegevustest toimivad edukalt siiani. Viljandi maa- arhiiv algatas 2003. aasta sügisel põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastele suunatud pärimusküsitluse, mida alates 2004. aastast korraldatakse rahvusarhiivi egiidi all. 2005. aasta kevadeni koguti üldpealkirjaga «Võim Eestis» mälestusi võimurežiimide vahetumistest ja nende tajumisest aastatel 1918–1991. Alates 2006. aasta sügisest kogutakse fotolugusid teemal «Minu pere pöördelistel aegadel (vanematest fotodest aastani 1991)». Palju põnevaid perekondlikke, ühiskondlikke ja kultuuriloolisi fotojäädvustusi koos mälestustega on tänaseks arhiivi talletatud.

Alates 2004. aastast teeb rahvusarhiiv koostööd Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemiaga. Selle koostöö raames on eri arhiivides praktiseerinud üle poolesaja infoteaduse ja dokumendihalduse tudengi. Ka ülikooli arhiivinduse õppetooli tudengite mitmed loengu- ja praktikatunnid toimuvad ajalooarhiivis.

2005. aasta jaanuaris liitus ajalooarhiiv kultuuriministeeriumi ja Eesti Mõisakoolide Ühenduse mõisakoolide programmiga. Programmi põhieesmärk on kaasa aidata kultuuripärandi väärtustamisele ja mõisakoolide kui õpikeskkonna erilisuse teadvustamisele. Mõisakooli tutvustatakse näituste, infomaterjalide, õppe- ja teabepäevade ning muude ettevõtmiste kaudu nii konkreetse kooli õpilaste seas kui ka ühiskonnas laiemalt. Praeguseks on valminud Kiltsi (2005), Mooste, Rogosi, Albu (2006), Tõstamaa, Ruila, Puurmani, Suure-Kõpu (2007), Sargvere, Illuka, Muuga ja Lasila (2008) mõisakooli näitused ja infovoldikud.

2006–2009

2006. aasta alguseks on arhiivioppes välja kujunenud mitmed traditsioonid ja rutiinne tegevus. Viiakse läbi ekskursioone, teabepäevi, toimib koostöö haridusasutustega. Tänu positiivsele tagasisidele ning saadud kogemustele loodi rahvusarhiivis spetsiaalne arhiivioppele keskendunud ametikoht — alates 1. jaanuarist 2006 töötab ajalooarhiivi arhivaar Edith Seegel arhiivipedagoogina. Arhiivioppe kogemusi omandas ta muuhulgas 2004. aastal 10nädalase praktika raames Londoni mäluasutustes.

2006. aasta algul koostatud arhiivipedagoogika koolituskava seab arhiivioppe eesmärgid ja määratleb sihtrühmadena eelkõige õpilased ja ajalooõpetajad. Koolituskava annab lühiülevaate planeeritavatest tegevustest, s.h ekskursioonidest, teematundidest, praktilistest töödest õpilastele, teabepäevadest õpetajatele ja arhiivikooli kodulehe arendamisest.

2006. aasta septembrist on avatud arhiivipedagoogika veebivärv — Arhiivikool (<http://www.eha.ee/arhiivikool/>). Käesolevaks hetkeks sisaldab koduleht teavet ajalooarhiivi õpilastele suunatud ettevõtmistest, õpilastele põnevaid ja jõukohaseid digitaliseeritud allikaid, ettevalmistatud teematunde koolitunnis kasutamiseks ning lõbusat ajaviitmist vapimängu ning paleograafia õpikeskkonna abil.

Neil aastail on ajalooarhiiv koostöös Lille Maja noortekeskusega pakkunud õpilastele võimalust koolivaheaegadel tutvuda arhiivi põhifunktsioonidega ja jõudu katsuda lihtsamate arhiivitöödega. Gümnaasiumi- ja põhikooliõpilased on arhiivi külastanud ka töövarjana.

2006. aastast alates toimub sügiseti ajalooarhiivis Tartu ülikooli ajaloo eriala üliõpilastele rebasepäev, mille raames saavad värsked tudengid ülevaate arhiivist ja säilitatavatest arhivaalidest. Rebasepäeva pidulikuma osana antakse üle ajalooarhiivi preemia eelmise aasta parimale arhiivinduslikule või arhiiviallikele tuginevale üliõpilastööle.

Nii arhiivis kui ka koolides on läbi viidud ajaloo ainekavaga haakuvaid arhiiviallike

põhjal koostatud teematunde. Esmakordselt arhiivi külastavatele õpilastele on viimastel aastatel kõikides rahvusarhiivi arhiivides läbi viidud n.ö laiendatud ekskursioone, kus lisaks tavapärasele ringkäigule antakse põhjalikum allikapõhine ülevaade huvipakkuvast teemast.

Viimase kümnendi arhiiviõppealase tegevuse kokkuvõtmiseks toimus 2008. aasta sügisel rahvusarhiivi eestvedamisel ajalooõpetajatele ja muuseumipedagoogidele suunatud konverents «Käegakatsutav ajalugu — koolide, arhiivide ja muuseumide koostöövõimalused ajaloo õpetamisel». Päevast olid osa saama tulnud ligi 70 inimest, kellest ajalooõpetajaid oli 22 eri koolist, muuseumipedagooge 16 muuseumist, lisaks valdkonnaga kokku puutuvad arhiivi-inimesed. Konverentsil tõdeti, et hariduse kui riikliku prioriteedi tagamisel ei piisa üksnes haridusministeeriumi ametnike, koolijuhtide ja õpetajate pingutusest, protsessis peab osalema kogu avalik sektor. Konverentsi avaettekande «Tunnivälise ajalooõppimise võimalusi: arhiivi ja muuseumi osatähtsus koolitunnis» pidas Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse üldhariduse õppekavade ja eksamite osakonna peaspetsialist Mare Oja. Mare Oja esitles õppekava põhinoodeid muuseumite ja arhiivide programmide kaasamise valguses. Are põhikooli ajalooõpetaja Elve Tamvere jagas oma ettekandes aastatepikkuse töö kogemusi arhiivis läbi viidud õppekäikude ja uurimistöde juhendamisel. Positiivne oli kuulda, kuidas arhiivi- ja muuseumimeelse õpetaja käe all kasvavad ajaloo huvidega õpilased. Muuseumipedagoogide esindajana sõna võtnud Eesti Rahva Muuseumi giid-metoodik Virve Tuubel tõi välja muuseumiõppe eelised tavatunniga võrreldes. Minevikust pärit asjade keskel olles on kuuldud lood ajaloo õpilastele meelde jäävad. Konverentsi lõpetas ajalooarhiivi arhiivipedagoog Edith Seegel, kes rääkis rahvusarhiivi arhiiviõppe arengutest. Kuulajatele

tutvustati arhiivikooli veebilehe värskemaid uuendusi. Pärastlõunastes töötubades käsitleti arhiivi- ja muuseumiõppe erinevaid tahke.

Konverentsi tulemusena käidi välja ideid arhiivi- ja muuseumiõppe tihedamaks sidumiseks kooliprogrammiga: ekskursioonid ja õppekäigud tuleb tugevamalt sisse kirjutada ajaloo ainekavasse, leida on vaja võimalusi külastuste rahaliseks toetamiseks. Õpetajad ootavad arhiividelt ja muuseumitelt mitte ainult õppekavaga seonduvaid arhivaale ja museaale, vaid ka metoodilisi lahendusi nende kasutamiseks.

Rahvusarhiivi kümne aasta tegevus on olnud hea pinnas tulevaste arhiivikasutajate koolitamiseks.

Elve Tamvere, Edith Seegel, Mare Oja ja Virve Tuubel arhiiviõppe konverentsil.

Eesmärk, mitte unenägu. Kuidas kasutatakse arhiivimaterjale 20 aasta pärast?

Lühiajaliselt on infotehnoloogia arenguid reeglina ülehinnatud, kuid pikaajaliselt enamasti alahinnatud. Kuidas kasutatakse arhiivimaterjale Eestis aastal 2029? Rahvusarhiivi digitaalarhiivibüroo üritab järgnevalt vaadata tulevikku.

Arvutimaailma võidukäik on Eesti arhiivides olnud lühidalt järgmine:

- * 1991 – Internet jõudis Eestisse.
- * 1992 – arhiivid said esimesed arvutid.
- * 1996 – Riigiarhiivis loodi arvutivõrk.
- * 1997 – Ajalooarhiiv sai kodulehekülje.
- * 1999 – Riigiarhiivis alustati andmete sisestamisega AISi.
- * 2004 – Ajalooarhiivis alustati mikrofilmide digiteerimisega.
- * 2004 – AIS sai kasutatavaks internetis.
- * 2005 – avati digiteeritud arhiivimaterjalide veebikeskkond Saaga.
- * 2005 – kinnitati Rahvusarhiivi digitaalarhiivinduse strateegia.
- * 2007 – alustati digitaalarhiivi tarkvara loomisega digitaalselt sündinud arhiivimaterjalide vastuvõtmiseks.
- * 2009 – avatakse virtuaalne arhiivi uurimissaal VAU.
- * 2009 – andmete sisestamine AISi jõuab lõpule.

Kahekümne aasta pärast ei ole arhiivimaterjalide kasutajatel aimugi, kus arhiivid asuvad. Arhivaale kasutatakse peaaegu ainult arvuti vahendusel. Uurimissaale ei ole siiski täielikult likvideeritud, sest on ju tarvis kohta, kus ajalootudengid ja -teadlased originaale katsumas käivad.

Kehtib reegel, et arhivaali, mida ei ole digiteeritud, ei ole olemas. Seetõttu on valdav osa paberil arhivaalidest digiteeritud ning kõigile soovijatele kättesaadavad. Käib kibe töö ka ülejäänud materjalide digiteerimisel.

Arhiivimaterjalide kasutamine on muutunud järjest populaarsemaks. Tehnoloogia areng on teinud oma juurte otsimise ja minevikus sobramise väga lihtsaks. Digiteerimise ja indekseerimise tulemusel on uurijate käsutusse antud allikaliike, mille kasutamine on seni olnud võimatu. Erinevate allikate ja tarkvararakenduste automaatse kombineerimise tulemusel tehakse arhiivimaterjalide põhjal ootamatuid avastusi ning ülimalt põnevaid järeldusi, samuti on teatud puhkudel võimalik nii taastada hävinuks peetud teavet. Toimib suhteliselt suur arhiivifännide sootsium, mis omavahel virtuaalselt intensiivselt suheldes, kogemusi vahetades ja materjale töödeldes, tõlgendades ning täiendades loob pidevalt uut väärtust kõigile. Arhiiviaines on tihedalt läbi põimunud muude avalike materjalide ja süsteemidega, rahvusarhiivi andmestu otsingutulemused sidestuvad jooksvalt vajaliku valdkonna, koha, isiku vms kontekstifoga. Populaarsed on ajaloolased virtuaalmängud, milles taastatakse arhiivimaterjalide abil möödunud sündmusi.

Asutuste digitaalarhivaalide ja andmekogude vastuvõtmine ja kasutatavaks tegemine, st intellektuaalne sidumine olemasolevate arhiivisüsteemidega on arhivaaride põhitegevus. Nooremad arhivaarid peavad vanematelt kolleegidelt nõu küsima, kuidas käsitleda ootamatult arhiivi antud eelmise sajandi lõpu korrastamata paberarhivaale. Digitaalarhiivinduslikud tehnilised tegevused on usaldatud intelligentsete IT-süsteemide kätte, mis tagavad failide püsimise ja kasutatavuse. Süsteem jälgib enda pudelikaelu, simuleerib koormuse kasvuga kaasnevaid täiendusvajadusi ja teavitab vajadustest.

Nii käsikirjalise kui trükitud tekstiga digiteeritud arhivaalid on olulises osas tekstituvastatud ning täistekstina indekseeritud ja otsitavad. Otsingusüsteemis on vähetahtsaks muutunud arhivaalide päritolupõhised kirjeldushierarhiad, sest enamuse otsinguid tehakse märksõnade järgi. Arhivaale grupeeritakse rohkem nende sisulise sarnasuse tõttu üksteisele vastavalt kasutaja seatud otsinguparameetritele, kas ta lähtub ajalisest, geograafilisest, isikupõhisest, valdkondlikust, märksõnalisest, funktsionaalsest või mõnest muust kriteeriumist.

Vabatahtlike, teadlaste ja intelligentsete süsteemide töö tulemusel on enamkasutatavate arhiivmaterjalide sisulise töötlemise ja algandmete ümberstruktureerimise tulemusel loodud väga palju uut kergesti taaskasutatavat infot. Näiteks on genealoogide töö tulemusel indekseeritud ja seostatud kirikuraamatutes, hingeloendites, vakuraamatutes ja teistes perekonnavalikates sisalduvad personaalandmed ning kõigi Eestis elanud inimeste andmed on kantud sugupuudesse, mis on kõigile vabalt kättesaadavad ja täiendatavad. Suguvõsaurijate peamine tegevus on olemasolevate sugupuude andmete rikastamine nende seostamisega muudes arhiivmaterjalides olevate isikuliste andmetega. Isikuandmete kaitse reeglitega seoses avaneb iga aasta alguses võimalus lisada uusi täiendavaid ja põnevaid andmeid vastavalt sätestatud piirangute tähtaegade aegumisele.

Arhiivmaterjalid, mis on võimalik siduda mõne konkreetse geograafilise kohaga, on seostatud kaardiga nii koordinaatide kui omaaegsete haldusüksuste kaudu. Digiteeritud on kõik arhiivis leiduvad kaardimaterjalid ning kaardilehed on otsitavad ja kasutatavad ühtsel detailsel geograafilisel kaardil. Näiteks saab paari klahvilevajutusega teostada otsingu, milles palutakse leida kõik 19. sajandi teise poole

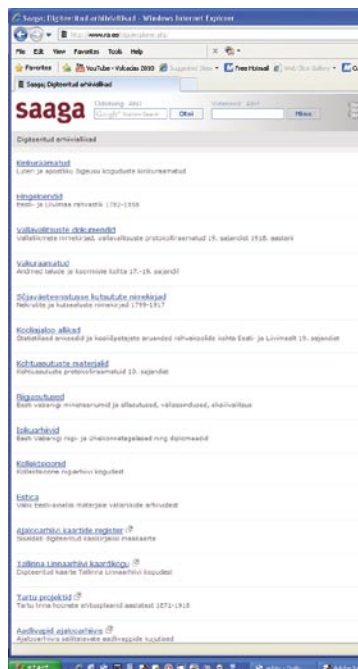
arhiivimaterjalid, milles on käsitletud hobusekasvatuse küsimusi praeguse Kambja valla territooriumil.

Arhiivis olevate fotode põhjal on loodud üle-eestiline ajalooliste fotode andmekogu, kuhu kutsutakse inimesi oma isiklikke fotosid lisama ning olemasolevate fotode kirjeldusi täiendama. Arhiiv pakub fotodel olevate tundmatute isikute tuvastamise teenust näopildi põhjal olemasoleva pildipanga andmete alusel. Arhiivil on vahendid helilõikudel ja videotel esinejate ning tekstide autorite tuvastamiseks kõnetämbri, sõnavara, lauseehituse ja muude kõnemustrite põhjal. Arhiiv teostab otsinguid arhivaalidest sarnaste pildi-teksti-heli-video mustrite alusel.

Keelel, milles arhivaalid on omal ajal kirjutatud, ei ole teksti mõistmiseks tähtsust, sest automaattõlke abil on dokumentides sisalduvat teksti võimalik lugeda suvalises keeles.

Kuigi kõik rahvusarhiivi kasutus- ja otsingusüsteemid on ühendatud vastavate rahvusvaheliste süsteemidega, omab see tähtsust eelkõige Eestit puudutavate materjalide otsimisel naaberriikide arhiividest, sest eestlaste rahvustunne on jätkuvalt kõrge ning juured seotud ju peamiselt Eestiga.

Kollektiivselt koostanud rahvusarhiivi digitaalarhiivibüroo 11. märtsil 2009

Rechtsreg... und D
Sam... n. D...

Kari Tarkiainen
Eesti Rahvusarhiivi kümme aastat

Ein blaues Schild, da
besetzt, in der weissen
rotten Rosen saltender
oder Sarrumyck zu y
in, Silber, Holz u Gold
unverfälscht müsst ein
den Rosen zeigeten ein
die Fälschung ist Silber
blau mehrerget.

Rechtsreg... und D
Sam... v. D...

Kari Tarkiainen
Eesti Rahvusarhiivi kümme aastat

Ein blaues Schild, da
besetzt, in der weissen
rotten Rosen saltender
oder Sarrumyck zu y
in, Silber, Holz u Gold
wirseln müsst ein
den Rosen zeigfen ein
die goldene ist Silber
blud mehrlegt.

Eesti arhiivinduses leidsid aastatel 1999–2001 aset põhjalikud ümberkorraldused. Sellest ajast on kulunud peaaegu kümme aastat ja seetõttu võib küsida, mida need muutused on arhiividele tähendanud. Kas tulemus vastab tegijate ootustele ja aja nõuetele või jäi see muudatuseks paberil, ilma vasteta tegelikkuses? Organisatsiooni uuendamine on keeruline, see võib viia kaosest kirgastusseisundisse, kuid ebaõnnestumise korral rikub vaid vanu traditsioone, asendamata neid millegi sisukamaga. Nii mõnigi maailmas tehtud haldusreform on pikemas perspektiivis jäänud vaid sõnadehelinaks.

Kümme aastat on arhiivide jaoks äärmiselt lühike aeg. Ka Eesti arhiivides säilitatavad dokumendid on pärit kaugest keskajast kuni tänase päevani, haarates osaliselt juba ka tuleviku käsikirju, mida täna alles kavandatakse. Sellises läbi ajaloo ulatavas aegreas ei ole aastakümme peaaegu mitte midagi. Kuid kui sellesse ajavahemikku satub uuendus, mis muudab või korrigeerib arengu suunda, võib ka lühike ajahetk kujuneda oluliseks arhiivide elus. Muutuste keerises alanud uus ajajärk võib olla eelnenust tunduvalt parem, eriti juhul, kui sel moel ületatakse seisaku või segaduste aeg.

Seda arvamust kirjutades on mu ees Rootsi endise riigiarhivaari Erik Norbergi poolt avaldatud uus Rootsi arhiiviameti ajalugu «Mellan tiden och evigheten» (Aja ja igaviku vahel, Stockholm 2007). Rootsi ja Eesti arhiiviametid ei ole täiesti võrdluskõlblikud. Rootsi süsteem tugineb selgelt hierarhilisele mudelile, mis on Eestist suuremal maal, kus halduses tasemete selge eristamine on loomulik, enesestmõistetav lahendus. Süsteem, mille kohaselt riigis on üks keskne Riigiarhiiv ja nende kõrval arvukad maakonnaarhiivid, on omane kõikidele Põhjamaadele, välja arvatud Island.

Norbergi teos osutab selgelt, et arhiiviameti struktuuri muutmised, mis Rootsi Riigiarhiivis toimusid 1878., 1921., 1966. ja 1989. aastal, ei kujutanud endast mingeid arengu verstaposte, tegemist oli pigem uute aadete sissetoomisega arhiivialale. Seevastu hindamise alustamine 1885. aastal, Emil Hildebrandi loodud provenientsi- ehk algupäraprintsiibi kasutuselevõtt 1901. aastal, 1936. aasta debatt Helge Almquisti järjestamis põhimõtete üle, 1961. aasta arhiiviseadus ja lõpuks 1991. aasta uus arhiiviseadus on Rootsi arhiivindusele olnud palju suurema tähtsusega kui muutused arhiiviameti organisatoorses ülesehituses. On selge, et muutused mõtlemises toimusid süsteemi muutmise eel. Kõige paremini ilmneb see Rootsis 1960. aastate suurtes ümberkorraldustes. Esmalt võeti 1961. aastal vastu modernne seadus ja seejärel, alles 1966. aastal uuendati selle elluviimiseks arhiiviametit.

Midagi samalaadset on toimunud ka Eestis. Pärast nõukogude aja lõppemist, 1990. aastate algupoolel alanud väitlus arhiiviameti ümberkorraldamisest ja püüded arhiiviseaduse loomiseks kandsid vilja 1999. aastal ning täpsustusid olulisel määral 2000.–2001. aastatel, mil radikaalne organisatsiooni kokkusulutamise otsus pooleteiseaastase prooviaja järel osaliselt tühistati. Kuigi tollaegne majanduslangus põhjustas eelarves suuri kärpeid, osutusid tulemused 2000. aastatel üllatavalt headeks. Mitmed suured saavutused viitavad peaaegu hämmastavale vitaalsuse kasvule Eesti arhiivinduses.

Iseseisva Eesti Vabariigi arhiivindus sündis pingelisel ajal 1921. aastal. Tulemus ei olnud nii hierarhiline kui Põhjamaades, tegemist oli eri suundadesse vedavate jõudude vahelise kompromissiga. Kujunes kaks keskust, kusjuures jagunemise aluseks oli säilitatava materjali ajaline määrang. Tallinnasse rajati *Riigiarhiiv*, mis oli keskvalitsuse

ja uusima ainese säilituspaik, Tartusse aga *Riigi Keskarhiiv*, klassikaline vana materjali ja ülikooliuuringute tugikoht. Need institutsioonid kutsuti ellu võrdseina, need pidid teineteist täiendades ellu viima teistes maades riigiarhiivi hoolde antud ülesandeid. Vähehaaval tekkis nende kõrvale muid arhiivinstitutsioone. Nõukogude ajal kujunesid välja hilisemad maa-arhiivid, poliitilist materjali säilitas parteiarhiiv ja filmi- ning fotodokumente filmiarhiiv. Selle kõige koondamine üheks tervikuks — rahvusarhiiviks — ja koostöö loomine arhiivinduse eri funktsioonide vahel oligi 1999.–2001. aastate reformide peamine mõte. Seda võiks vaadelda kui siirdumist mosaiikpildist ühtsesse süsteemi, mis on saanud kuju sama vormi abil. Seda mitte ehk kõikides detailides, kuid igatahes hingelise ühtsuse poolest.

Algselt, radikaalsest ühtesulatamisest siiski lühikese prooviaja järel loobuti. Arhiivinstitutsioonid, eriti Tallinna ja Tartu peaarhiivid, ei olnud kergesti ühendatavad, sest neil mõlemal oli kujunenud oma asjaajamise kultuur. Riigiarhiiv ja ajalooarhiiv säilitavad, koguvad ja annavad võimaluse kasutada oma varasalvi eseseisvate asutuste moel. Samas on olulised tegevusalad asutuste vahel jaotunud nii, et ei teki suuri kattuvusi, kuigi mõlemal asutusel on lai tegevusspekter. Riigiarhiiv peab riiklikku arhiiviregistrit, arendab hindamispoliitikat ja eraarhiivide kogumist. Ajalooarhiiv vastutab säilitamisstrateegia eest, tegeleb hindamise ja infotehnoloogilise arendustööga ja avaldab arhiivinduslikku ja ajaloolast kirjandust. Filmiarhiivil on omad, selgelt erilaadsed ülesanded, muuhulgas vana, mustvalge filmimaterjali säilitamine, konserveerimine, digitaliseerimine. Riigiarhiivari alluvuses olevad bürood tegelevad koolituse, avalike suhete, juriidiliste ning majandusküsimustega.

Rahvusarhiivi korraga kaht aastat katvad ülevaated annavad 1999. aastast alates hea läbilõike arhiivitöö olukorrast ja üldisest arengust. Riigiarhiiv ja ajalooarhiiv on uuendanud oma materiaalsel baasi – Tallinnas on ehitatud Madara arhiivikompleks ja Tartus uus arhiivihooned Emajõe põhjakaldal paiknevas linnaosas. Maa-arhiivide seisundit on tugevdatud Valga ja Rakvere uute arhiiviehitistega. Nii on Eesti arhiivindusse sel moel tunginud maailmas üha üldisemaks muutunud filosoofia, et arhivaale säilitatakse seal, kus on selle jaoks parimad tingimused, kuigi üldiselt on allikmaterjali hoidmisel peetud kinni varasemal ajal paikapandud printsiipidest. Uurijate arv on rahvusarhiivis aastast aastasse kasvanud: kui 1999. aastal oli see 2555, siis 2006. aastal tegi arhiivis uurimistööd ligi 8500 nii ameti poolest kui ka harrastajataustaga ajalooahvilist. Arhivaalide säilitamise, konserveerimise, arhiivide ruumivajaduse ja turvalisuse ning mäluinstitutsioonide koostöö alused pani paika 2007.–2010. aastaks mõeldud strateegia, mis selgitab arhiivi püüdlusi arhiivinduse edasises korraldamises ja arendamises.

Väga edukas on rahvusarhiiv olnud digitaalarhiivinduse alal. Oluline verstepost Eesti arhiivinduses oli rahvusarhiivi kogusid kirjeldava infosüsteemi AIS kasutuselevõtt 2004. aastal, see on märgatava tähtsusega sündmus ka maailma arhiivinduse mastaabis. Aluse selleks on loonud arhivaaride pikaajaline hea töö, mistõttu detailseid ja kõrgel tasemel koostatud nimistuid oli võimalik suhteliselt väikese vaevaga sisestada elektroonilisse süsteemi. 2005. aasta kesksaaku avati veebis arhivaalide kogu nimega Saaga, mis algselt sisaldas peamiselt genealoogilist materjali, kuid mille sisu on pidevalt laienenud. Saaga kasutuselevõtt on andnud Eesti suguvõsaajaloo uurijatele täiesti ainulaadse võimaluse siirduda arhiivi väikesest mikrofilmide lugemissaalist koduarvuti taha. Huvi Saaga vastu näitab registreeritud kasutajate suur arv, lisaks pereajaloo uurimisele avab see uusi võimalusi ka professionaalsete ajaloolaste jaoks nii Eestis kui ka väljaspool Eesti piire.

Dokumendihalduses keske tähtsusega arhiivijärelevalve ja dokumentide hindamine on 2000. aastatel muutunud ja uuenenud silmnähtavalt. Psühholoogiline

valupunkt on olnud suhtumises dokumentide hävitamisse, see on palju hävitamisi ja poliitilistel põhjustel toimunud salastamisi kogenud maal mõisteta. Siiski on kaasaegse arhiivihindamise mõtlemisviis, mis avaldub alles tekkeprotsessis olevate dokumentide liigitamises säilitatavateks ja hävitatavateks, olude sunnil juurdumas ka Eestis. See ongi ainuke tee, et arhiivist kujuneks tõeline «mineviku planeerimise amet», mis, tarvitamata vägivalda ajaloolise objektiivse tegelikkuse kallal, säilitab sellest uurimistöö jaoks vaid võimaluse piiresse jääva vajaliku osa.

Erist rõõmu põhjustab allakirjutanule rahvusarhiivi publitseerimistegevus, mis on palju ulatuslikum kui Eestist suuremategi maade arhiivides. Ajalooarhiivi väitekirjasarjad ja riigiarhiivi poolt avaldatav ajakiri Tuna on selle tegevuse parimad näited. Eriti suur au on Eesti arhiivindusele selliste suurtööde nagu Indrek Jürjo «Liivimaa valgustaja August Wilhelm Hupel 1737–1819» (2004), Mart Siilivase «Tartu arhitektuur 1830–1918» (2006) ja Arvo Teringu «Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides 1561–1798» (2008) avaldamine. Nendes teostes kajastub arhiivi kultuurisõbralikkus kõige paremal moel, nii nagu ka kümnetes dokumendinäitustes, mille üle on hea põhjus uhkust tunda.

Viimasel ajal üllataval moel ilmnunud majanduse madalseis toob rahvusarhiivile uut moodi väljakutseid. Arhiivinduses, mis on töömahukas ja mitmekesisuse suunas liikuv ala, on igasugused kokkutõmbamised alati ohtlikud. Loodetavasti ei ole rahvusarhiivis vaja siiski sel teel minna kuigi kaugemale, vähemalt mitte kesketel tegevusaladel. Tuleb loota, et senine vägagi röömustav areng ei ole mitte mingil moel ohustatud. Majanduse langusaastad võivad vastupidiselt üldisele arvamusele olla omal moel ka viljakad, kuna nad sunnivad otsima ja läbi mõtlema ka vähemkonventsionaalseid lahendusi probleemidele. Eesti Rahvusarhiiv on seni oma ülesannetega, milles hulgas on kesksel kohal dokumentaalse kultuuripärandi hoidmine ja informaatikaala loov arendamine, suurepäraselt hakkama saanud.

2002. aastal viisid Tartu ja Tallinna arhivaarid Helsingisse Eveline von Maydelli käärilõigete näituse. Väljapanekuga tutvub Soome toonane riigiarhivaar Kari Tarkiainen.

Läti riigiarhivaar Valdis Štāls

Läti arhiivide koostöö Eestiga 1999–2009

Läti Rahvusarhiivi loomise kontseptsiooni esitasid arhivaarid riigi valitsusele 1997. aastal. Kava nägi ette teiste arhiivide liitmise riigiarhiiviga, mitte arhiivide kui võrdväärsete üksuste koondamist ühtse juhtimise alla. Selline lähenemine toetust ei leidnud, põhjuseks peamiselt regionaalarhiivide kartus sattuda ilma piisava rahastamiseta kohalike omavalitsuste alluvusse. Kaks aastat hiljem loodi Eesti Rahvusarhiiv, mis ühendas arhiivid võrdväärsetel alustel. Lätis on rahvusarhiivi moodustamine aga endiselt päevakorral, seda näeb ette uus arhiiviseadus. Eesti Rahvusarhiivi kümne tegevusaasta vältel oleme selle toimimist hoolega jälginud ning loodame, et Läti Rahvusarhiivi loomisel saame naabrite kogemusest palju õppida.

Siiski ei ole ainult Eesti Rahvusarhiivi tegevusmudel see, mis on Läti arhivaaridele huvi pakkunud. Ennekoike on kahe riigi arhiivid olnud partnereiks rahvusvahelistes organisatsioonides ja projektides, intensiivsed on olnud ka kahepoolsed kontaktid ja koostööprojektid.

Koos teiste riikide arhiividega oleme partnerid rahvusvahelise arhiivinõukogu Euroopa osakonnas (EURBICA), DLM-foorumis, Euroopa Liidu arhiiviekspertide töörühmas jm. Eesti on nii korraldaja kui ka osalejana seotud Baltimaade arhiiviteenistuste korraliste üritustega. Baltikumi arhiivijuhtide kohtumised ja restauraatorite seminarid toimuvad kord aastas vaheldumisi Eestis, Lätis ja Leedus. Iga kolme aasta järel korraldatakse ühes Balti riikidest Baltimaade restauraatorite triennaal — rahvusvaheline konverents, mis koondab mitte ainult nende kolme riigi, vaid ka Saksamaa, Soome jt riikide kolleege.

Balti arhiivijuhid 2007. aastal Saaremaal.

Koos oleme osalenud mitmesugustes rahvusvahelistes ettevõtmistes, näiteks projektis «Baltic Connections». Selle eesmärk oli koostada ja publitseerida nii veebis kui ka trükisena arhiivijuht nende fondide kohta, mis kajastavad Läänemere- ja Hollandi (projekti rahastaja) ühist minevikku — kaubandus- ja laevandussuhteid perioodil 1450–1800.

Viimase kümne aasta vältel on Läti arhiivides algatatud mitu projekti, mille teostamiseks on koostöö Eestiga olnud tähtis.

2006. aastal alustati digiteeritud genealoogiliste allikate kogu Raduraksti ja arhiivide infosüsteemi rajamisega. Mõlema süsteemi väljatöötamisel on Eesti kolleegide toetus ja nõuanded omanud olulist rolli. Saaga keskkonna näol oli Eesti Rahvusarhiiv välja töötanud genealoogiliste allikate digiteerimise ja veebis avaldamise mudeli, sama kontseptsioon on nüüd kasutusel ka Lätis. Nii on Raduraksti ja Saaga regiooni ainsad digitaalsed kogud, mis võimaldavad vaba ligipääsu suurele hulgale perekonnaloouurimiseks vajalikele allikatele. Kellel on põhjust otsida oma suguvõsa juuri Lätist ja Eestist, olgu siis Läti, Eesti, Soome, Leedu, Venemaa, Saksa, Rootsi, Poola jt uurijad, saavad seda teha veebisaidi vahendusel.

Positiivselt tuleb hinnata erialakirjanduse vahetamise traditsiooni ja Eesti arhiivides leiduvatest allikatest ülevaate koostamise toetamist, mis laiendab arhiiviallikate kättesaadavust mõlema riigi uurijatele.

2007. aastal esitles Läti Riiklik Ajalooarhiiv silmapaistva läti ühiskonna- ja merendustegelase Krišjānis Valdemārsi epistolaarse pärandi väljaannet. Viimane kuulub Läti kultuuripärandi viimase aastakümne kõige olulisemate publikatsioonide hulka, millel

on ere rahvusvaheline mõõde. Raamat sisaldab ka Eesti arhiividest pärit allikaid, millest ülevaate koostamise jaoks oli koostöö Eesti kolleegidega väga tähtis.

Projekt «Läti, Leedu ja Eesti ajalugu filmides» andis 2003. aastal avalikkusele võimaluse näha Balti riikide kultuuriloolist arengut peegeldavaid ilmekamaid filmidokumente. Samas tugevdas projekt erialase koostöö sidemeid Läti ja naaberriikide lähedase profiiliga arhiivide vahel.

Eesti arhiivide fotodokumente kasutati Läti Arhiivide Peadirektoraadi poolt korraldatud Balti keti teemalisel näitusel. 2009. aasta augustis tähistatakse Balti keti 20. aastapäeva, kasutamist leiavad nii Eestis kui Lätis säilitatavad arhivaalid.

Aktiivne kogemustevahetus on toimunud Põhja-Läti ja Lõuna-Eesti maa-arhiivide vahel.

2002. aastal käisid Pärnu ja Viljandi maa-arhivaarid ja Eesti Rahvusarhiivi esindajad tutvumisvisiidil Valmieras, Cēsises ja Alūksnes; Alūksne, Cēsise, Sigulda ja Valmiera arhiivide töötajad tutvusid Pärnu ja Viljandi maa-arhiivi tööga ning pidasid Viljandi kultuurikolledži tudengitele loengu Läti arhiivisüsteemist.

Valdis Štāls Raduraksti esitlusel 2007.

2002. aasta detsembris osalesid Valmiera, Cēsise ja Alūksne maa-arhiivi esindajad Eesti Rahvusarhiivi ümarlauakokkutulekul Valga maa-arhiivis. 2003. aastal osalesid Eesti arhivaarid kogemustevahetamise seminaril «Arhiivijärelevalve tähtsus. Aktuaalsed teemad ja probleemid» Vidzemes, Valmiera maa-arhiivis.

2005. aastal toimus seminar «Cēsis 800. Läti arhiivide ja Eesti Ajalooarhiivi kogemus linnaajaloo uurimisega seotud projektidega» Cēsise rajooni Liepa vallas. Osalesid Cēsise maa-arhiivi ja Läti Riikliku Ajalooarhiivi ning Viljandi maa-arhiivi ja Eesti Ajalooarhiivi arhivaarid.

2006. aastal olid Cēsise maa-arhiivi arhivaarid kutsutud Viljandi maa-arhiivi klienditeeninduse korraldust käsitlevale seminarile. Tutvustati lugemissaalide tööd, lugejate uurimistööde teemasid.

Kokkuvõtteks võib järeldada, et Eesti Rahvusarhiivi loomisest peale on see olnud üks Läti arhiivisüsteemi peamisi koostööpartnereid. Millised on olnud selle koostöö tulemused? Ennekoike on kogemustevahetus aidanud mõlema riigi arhivaaridel parandada oma kvalifikatsiooni ja täiendada teadmisi. Tuleb tunnistada, et Eesti Rahvusarhiivi kogemused, eriti infosüsteemide vallas, on olnud Läti arhivaaridele suureks eeskujuks.

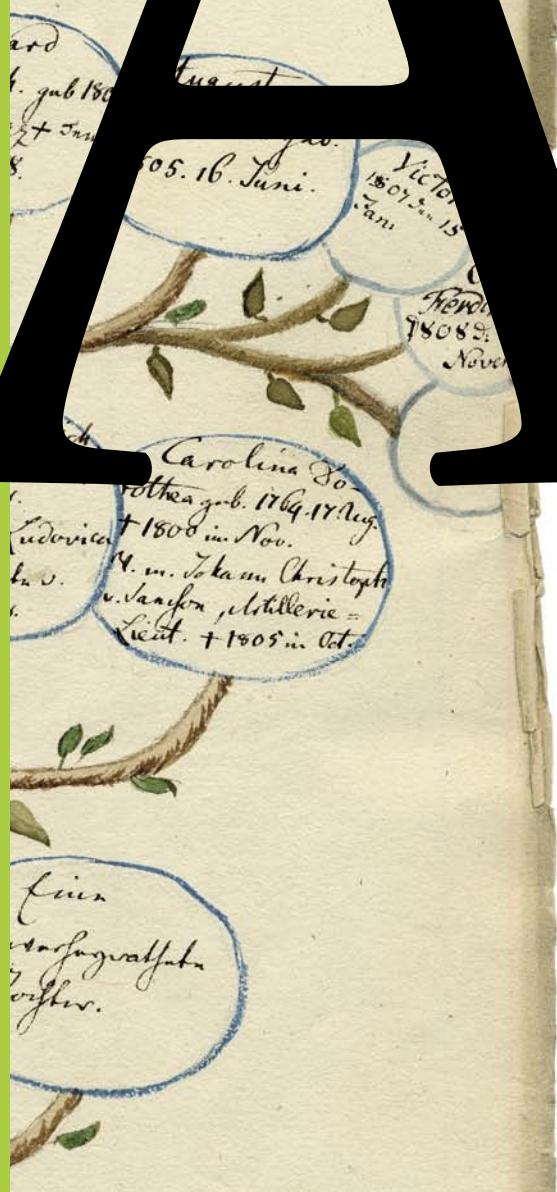
Meie riike seovad ajaloolised sidemed. Mõlema riigi territoorium kuulus keskajal Vana-Liivimaa koosseisu. Edasistel sajanditel kuulus Liivimaa hulka osa nii Lätist kui Eestist. Seetõttu leidub palju Eesti ajaloo seisukohalt olulisi arhivaale Riias ning palju Läti ajaloo seisukohalt olulisi arhivaale Tartus. Projekti «Eesti-ainelised materjalid välisarhiivides» raames koondavad Eesti arhivaarid ja ajaloolased praegu intensiivselt teavet Läti ajalooarhiivis. Sarnane töö ootab tulevikus ees ka Läti arhivaare ja ajaloolasi. Seetõttu loodame senise eduka koostöö jätkumist.

Soovin Eesti Rahvusarhiivile edu edasises töös!

Balti riigiarhivaarid, Vidas Grigoraitis Leedust, Valdis Štāls Lätist ja Priit Pirsko Eestist löövad käed koostöö jätkamiseks.

Beschlecht

Fred Puss

Arhiivi kasutajate ja arhiivi koostöö

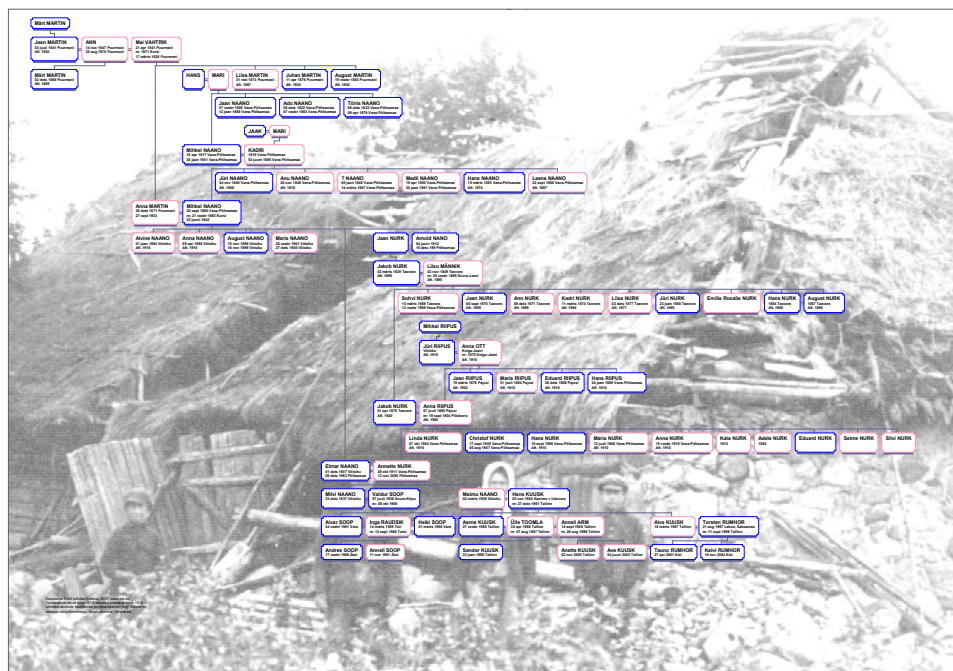
Varasematel aastakümnetel on suguvõsaurijate koostöö rahvusarhiivi ja tema eelkäijatega olnud üsna tagasihoidlik. Arhiiv on olnud teenuse pakkuja ning uurijad on olnud teenuse kasutaja rollis (kuigi tollal seda tegevust nii ei nimetatud). Mõne uurimuse valmides andis osa autoreid oma üllitise arhiivi raamatukogule, kuid sellega panus ka piirdus. Kuni viimaste aastateni kasutusel olnud mikrofilmide süsteemis ei saanud erilist abi uurijate poolt arhiivile ollagi. Uurimissaali töötajad tegid ise filmikarpide sisu kohta abivahendeid. Need olid kasutusel küll ainult väljatrükkidena, st pole kunagi jõudnud veebi.

Koostöö ja arhiivi sisulise abistamiseni jõuti alles digiajastul. Arhiivinduse tudengite Riia-reisil, vist 1996. aastal, mainis professor Aadu Must bussis, et ajalooarhiivi fondide numbrid ja nimetused on arvutisse viidud. Tolle aja kohta oli see juba omajagu suur saavutus, tegu oli mitme tuhande kirjega andmebaasiga (või pigem ikkagi tabeliga). Uurijatel sellest kasu veel ei olnud.

Arhiivi digiajastu muutus kasutajate jaoks nähtavaks alles veidi enam kui viis aastat tagasi. 2004. a detsembris avalikustati AIS. Olles arhiivipraktika läbi teinud AISi testijana, olin varakult teadlik selle võimalustest. Veebi jõudmiseni olin AISi kasutanud uurimissaali arvutitest ning see võimaldas uurimistööd efektiivsemaks muuta. Seda, milliste fondide säilikute andmed olid juba AISi sisestatud, küsisin töötajate käest, ja tekitasin vastavad tabelid. Neid aga praktiliselt kasutada vaja ei läinud, kuna enne muutus AIS veebis üldkasutatavaks.

AISI tulek veebi hõlbustas nii süstemaatilist tööd (kui oli juba teada, kust mida otsida) kui ka võimaldas leida isikunimede otsinguga välja tulevaid juhuslikke toimikuid. Otsinguvõimalused on küll veidi arenenud, kuid on siiani puudulikud ning AISi massiliste sisestusvigade parandamise süsteem puudub enam-vähem üldse. See oleks koht, kus kasutajad saaksid arhiivi oluliselt abistada.

Igapäevase andmeotsijana hindan ma väga vähe killustatust ning väga palju koondamist. Vaadates praegust VAUD, on teatmestu hulgas loetletud AIS, FIS, AR, URRAM, *Estica*, rääkimata siis kümnekonnast erilandmebaasist. Enamik neist sisaldab isiku- ja kohanimesid. Teatavasti ei ole need andmebaasidesse jõudnud alati ühel kujul. Kohanimede puhul tekitavad eri variante keel, kõikide sõnade puhul aga käekirja väljalugemine

Näide tänaste võimaluste abil kujundatud sugupuust.

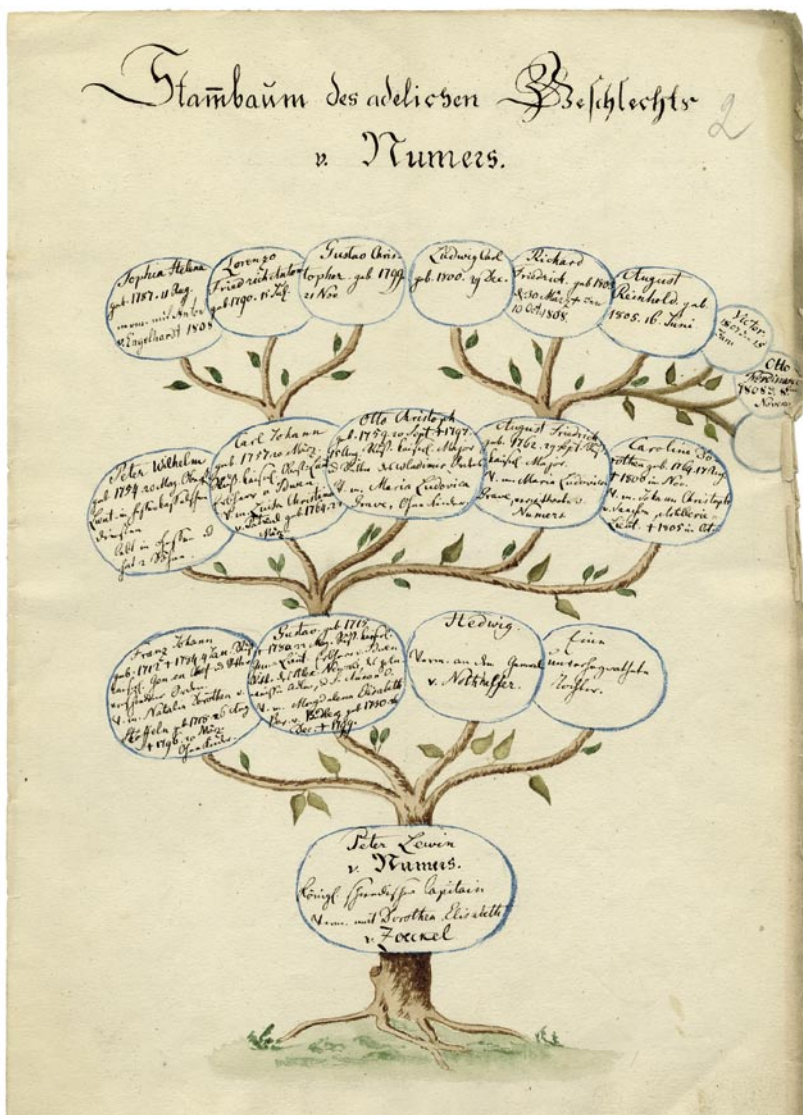
ning paratamatud sisestusvead. Igas andmebaasis ei tööta metamärgid, mõnes annavad nad ootamatuid (reeglina ebasoovitavaid) tulemusi. Seega: ühe märksõnaga otsingut peab ka ühes andmebaasis tegema mitmeid.

Arvutiandmebaasides on ülimalt hõlbus andmeid kokku liita ning säilitada, samal ajal jättes võimaluse vajaduse korral filtritega n-ö algsetes väikestes andmebaasides otsinguid teha. Tavakasutajatel on alati esimene vajadus teha üldotsinguid lihtsalt ühe või kahe sõna järgi. Praegu peab ta otsinguid tegema kõikides baasides eraldi, selle asemel, et teha seda ühe otsimootori abil.

Andmebaasidest olulisemad on aga alati olnud arhivaalid ise, milles sisalduv koguteave ei jõua kunagi andmebaasidesse. Massiline arhivaalide kasutajale kättemõtmine algas muidugi Saaga tulekuga 2004. aastal, esialgu uurimissaalis, 2005. a maist aga ka väljapoole arhiivi. Siinkohal pole mõtet taas kord rõhutada Saaga tähtsust Eesti kodu-uurimisele, pöörame tähelepanu hoopis kasutajate osale selles. Saaga on võimaldanud kasutajatel luua oma andmebaase virtuaalses uurimissaalis (hetkel on neid andmebaase küll vaid 32 kokku 4901 kirjega) ning osaleda ühe suure abivahendi — luteri koguduste personaalraamatute nimeregistri — arendamises. Selle heaks on oma panuse andnud 78 vabatahtlikku, kes on varem koostatud nimeregistreid arvutisise toksides või ka leht-lehelt uusi koostades andmebaasi jaoks kirja pannud 435 765 ajalooarhiivis ja 47 974 Tallinna linnaarhiivis säilitatavates personaalraamatutes ning 1987 hävinud raamatutes leiduvat perekonnanime viidet (kokku 485 726). Seega, keskmiselt tuleb ühe kasutaja kohta 6227 nime, kusjuures kõige agarama sisestaja Kristi Koitmäe panus on 63 089 nime ehk 13% kogu andmebaasist.

Personaalraamatute nimeregister sündis väga tihedas koostöös ajalooarhiiviga.

Eesti Genealogia Selts leppis pärast siseministeriumist 2004. aastal suurema osa personaalraamatute üleandmist siinkirjutaja ettepanekul arhiiviga kokku, et arhiiv skannib ka nimeregistrid (mis jäid veel ministeriumisse) ning selts organiseerib nende sisu andmebaasistamise. Esialgu koosnes andmebaas avalikust ja siseringi osast — algul ligi pooli nimesid (raamatute kohta, mis olid EAAsse antud) nägid kõik kasutajad ning teist poolt, andmemahu kasvades küll umbes kolmandikku (raamatute kohta, mis olid veel ministeriumis) nägid vaid projektiga seotud

EAA 3253-1-12,
Numersite perekonna põlvnemistabel.

kasutajad. Selline jaotus tulenes ministeeriumi soovist mitte tekitada enda käes olevate raamatute vastu liiga suurt huvi.

Nimeregistri andmebaasi, selle kasutajaliidese ja haldusliidese tegid ajalooarhiivi töötajad tihedas koostöös projektijuhiga. Praeguseks töötab väga hästi veateadete süsteem, vead parandatakse enamasti mõne minuti jooksul veateate saatmisest, lisaks on igal kasutajal võimalus andmebaasi täiendamisest ise osa võtta, lisades otsivormi kaudu Saaga kaadrinumbreid (andmebaasi viited on enamasti vaid leheküljenumbritele). Täiendamisvõimalust on kasutanud praeguseks 839 kasutajat, olles lisanud 50 238 kaadrinumbrit. Neist 10 või enam numbrit on lisanud 339 kasutajat, kõige aktiivsem kasutaja (Laine Priimägi) on lisanud 4831 nime. Projektijuhi kogemusest võib öelda, et väga avaraid võimalusi andmebaasi omalt poolt täiendada ei maksa kasutajatele pakkuda — alati leidub keegi, kes on asjast valesiti aru saanud ning tema tahtmatute vigade parandamiseks peavad teised aega leidma.

Tulevikus ootab nimeregistrit ees kindlasti laienemine ning sellest võiks kujuneda kõikide Saagas olevate ja ka väljaspool seda (nt muuseumides, erakätes jm asuvate, välisriikide, eelkõige Venemaa ja Läti arhiivide) veebi kaudu kättesaadavate arhivaalide nimeregister. Selleks tuleb vaid välja töötada indekseerimise põhimõtted iga allikaliigi kohta ning täiendada andmebaasi ja otsivormi uute väljadega.

Kasutajate abistamine on omaette küsimus. Selleks loodud VAU foorum sai tegelikult kasutajate soovile vastupidiselt (kõlama jäid vähemuses, kuid parema põhjendusega hääled) ümber korraldatud ning perekonnaloo teema jäi eraalgatusliku foorumi edendada. Muud teemad on foorumis paraku väga kesiselt esindatud ning aktiivset kasutajaskonda pole tekkinud. Selge on, et perekonnalugu on ülekaalukalt populaarseim arhiivimaterjalide kasutamisega seotud teema ning arhiiv on seda arvestanud. Abimaterjale on Eestis kindlasti vähem välja antud, kui seda on teinud pikaajalisema perekonnaloo huviliste abistamise traditsiooniga riikide arhiivid. Siiski ei pruugigi see olla üksi arhiivi kohustus. Populaarteaduslikud abimaterjalid võivad tekkida pigem vastavate organisatsioonide töö tulemusena, kuna arhiiv saab eelkõige tutvustada oma materjale. Eestis oleks enim vaja iga teema kohta võimalikult kõikehõlmavaid tutvustusi, mis tähendaks ka väljaspool rahvusarhiivi olevate materjalide käsitlemist. Praegu pakutavad veebis esitatud abivahendid (eelkõige sõnastikud gooti kirja kohta) on aga seni olemasolevatest kahtlemata parimad.

Sugupuu ülesjoonistamine sõltub paljuski tegija oskustest ja fantaasiast.

Harder
 533^{tt}
 200^{tt}
 102^{tt}
 59^{tt}
 59^{tt}
 60^{tt}
 867^{tt}

537^{tt}
 35^{tt}

Johann Aalholm
 P. Preifig
 Marko Wägner

EAA 1000-2-1407

Eelarve / Budget

	2007	2008
üldmaht, sh / full quantity, incl.	71 442 079	72 273 609
investeeringud / investments	4 260 000	-
majandamiskulud / operating costs	18 204 514	18 679 386
palgafond / total payroll	34 759 503	39 863 857
sotsiaalmaks / taxes	11 574 915	13 274 665

Personal / Staff

	01.01.2008	01.01.2009	01.07.2009
koosseisulised töötajad, sh / <i>Staffers, incl.</i>	287	285	228
täidetud / <i>positions filled</i>	253	254	215
kutsetunnistusega arhivaare / <i>certified archivists</i>	53 / 93*	55 / 96*	49 / 86*
koosseisuvälised töötajad / <i>temporary posts</i>	8	6	5

* Esimene arv näitab arhivaari ametikohal töötavaid ametnikke, teine kõiki arhivaari kutsetunnistusega rahvusarhiivi töötajaid vastaval perioodil.

Arhiivihoidlad / Repositories

	01.01.2008	01.01.2009
ruumide kogupind / <i>total area (m²)</i>	31 125	30 334*
hoidlapind / <i>repository area (m²)</i>	18 123	17 510**
riiulite kogupikkus (rm) / <i>total length of shelves (m)</i>	90 609	87 246
koormatud riiulite pikkus (rm) / <i>archival material (m)</i>	74 905	77 105
riiulite koormatus / <i>shelves loaded (%)</i>	82,6%	88,4%

* Seisuga 01.07.2009 on ruumide kogupind 29 115 m².

** Seisuga 01.07.2009 on hoidlapind 16 756 m².

Uurijateenindus / Researcher service

	2007	2008
uurijaid / <i>researchers</i>	9435	9825
külastusi / <i>visits</i>	17 741	15 759*
tellitud säilikuid / <i>units ordered</i>	160 466	119 058

* NB! Külastuste hulka ei ole loetud Saaga veebikeskkonna kasutajaid. Saaga täpne statistika hõlmab perioodi 1. juuni – 9. detsember 2008, mil erinevate veebikasutajate arv oli 12 858.

Päringud / Requests

	2007	2008
lahendatud päringuid / <i>requests answered</i>	12 531	10 918

Kogumine / Acquisition

	01.01.2008	01.01.2009
kogude suurus (fondid) / <i>amount of holdings (archives)</i>	18 488	17 079
kogude suurus (säilikud) / <i>amount of holdings (units)</i>	8 598 205	8 687 441

	2007	2008
arhiiviainese vastuvõtmine (säilikud) / <i>accrual (units)</i>	118 200	89 236

Järelevalve / Supervision

	01.01.2008	01.01.2009
Järelevalvealuseid asutusi / <i>number of institutions under supervision</i>	2761	2718

2007

- 10. jaanuar** Riigiarhiivi Maneeži tänava hoones avati dokumendinäitus «Eesti piir 1920–1946» Eesti ida- ja lõunapiiri tekkimisest.
- 15.–16. jaanuar** Toivo Jullinen osales DLM-foorumi juhatuse koosolekul Londonis.
- 22.–23. jaanuar** Rühm kolleegide võttis osa nn koolitajate koolitusest Tartu ülikooli haridusteaduskonna õppejõudude juhendamisel.
- 23.–24. jaanuar** Kalev Jaago tutvustas rahvusarhiivi pärimuskogumisvõistlust «Võim Eestis» Eesti Kirjandusmuuseumi seminaril.
- 23. jaanuar** Kinnitati kaks säilitusalast alusdokumenti: rahvusarhiivi säilitusstrateegia ja säilituspoliitika.
- 2. veebruar** Välisministeeriumis avati riigiarhiivi ja ministeeriumi koostöös sündinud näitus Tartu rahu sõlmimisega haakuvatest dokumentidest. Samal päeval avati teinegi väljapanek Tartu rahu teemal: filmiarhiivi kogudel põhinev fotonäitus Pirita vabaajakeskuses.
- 6.–7. veebruar** Riigiarhiivis ja ajalooarhiivis käis visiidil Saksamaa välisministeeriumi poliitilise arhiivi juhataja Ludwig Biewer.
- 8.–9. veebruar** Tartus Vahi tänaval toimus esimene juhtidele (talituse- ja osakonnajuhatajad, maa-arhivaarid) suunatud arenguvestluste koolitus, mille viis läbi koolitus- ja arendusfirma Self II.
- 8. veebruar** Vabariigi presidendilt sai arhiivinduse arendamise eest teenetemärgi (Valgetähe IV klass) kauaaegne kolleeg ja praegune Euroopa Komisjoni tõlk Tiit Arumäe.
- 12. veebruar** Eesti Standardikeskus avaldas digitaaldokumendi pikaajalise säilitamise vormingu 1. osa.
- 15. veebruar** Riigiarhiivi Madara tänava hoones esitleti dokumentide kogumikku «Hävitajad. Nõukogude hävituspataljonid Eestis 1944–1954», koostajad Valdur Ohmann ja Tiit Noormets.
- 20.–21. veebruar** Riigikantselei korraldatud seminaril ministeeriumide dokumendihaldusjuhtidele kõneldi dokumendivahetuskeskusest (DVK) ja selle rakendamisest asutustevahelises digitaalses dokumendivahetuses. Rahvusarhiivi esindasid Pille Noodapera ja Kuldar Aas.
- 21. veebruar** Ajalooarhiivi külastasid kolleegid Leedu arhiividest, et tutvuda mikrofilmide skannimise ja hoidlatööga.
- 22. veebruar** Filmiarhiiv näitas vabariigi aastapäeva auks filmi «Noored kotkad» (1927) Eesti Ajaloomuuseumis Maarjamäe lossis.
- 1.–2. märts** Arenguvestluste projekti raames jätkusid ametnike teavitamise ja vestlusteks ettevalmistamise koolitused Tartus ja Tallinnas.
- 23. veebruar** Riigikantselei koostöös rahvusarhiiviga asutas stipendiumi «Eesti riigijuhid 1918–1940/1944». Iga aasta võidupühaks, 23. juuniks otsustati välja anda kuni kolm stipendiumi Eesti 1918–1940/1944 riigivanemate ja peaministrite (Friedrich Akel, Ado Birk, Kaarel Einbund (Eenpalu), Jüri Jaakson, Juhan Kukk, Ants Piip, Konstantin Päts, August Rei, Otto Strandman, Jaan Teemant, Otto Tief, Jaan Tõnisson, Jüri Uluots) tegevuse ja elulugude käsitlemise toetamiseks.
- 23. veebruar** Avati Saaga uus testversioon koos spetsiaalse, kasutajasõbralikuma haldusliideselega.

- 17. märts** Eesti Emakeele Seltsi ja Peterburi Eesti Seltsi eestvõttel tähistati Peterburis emakeelepäeva, kus Eesti mäluasutuste esindajad tutvustasid koostöövõimalusi arhiivide-muuseumidega Eestis ning pakkusid abi kultuuripärandi korrastamisel ja säilitamisel. Rahvusarhiivist osalesid Tiiu Kravtsev ja Birgit Kibal.
- 19.–20. märts** Lauri Leht osales EBNA arhiivivarguste tööühma koosolekul Brüsselis.
- 20.–22. märts** Enrico Flaiani Vatikani arhiivist viis Tartus läbi pitserite konserveerimise teoreetilise ja praktilise koolituse nii rahvusarhiivi kui ka teiste mäluasutuste konservaatoritele.
- 30. märts** 2006. aasta ajalookirjanduse aastapreemia ja Tuna 2006. aasta parima artikli preemia anti kätte riigiarhiivi Madara tänava hoones. Ajalookirjanduse aastapreemia pälvis Rein Helme (monograafia «Kindralfeldmarssal Barclay de Tolly») ja Tuna artiklipreemia Marten Seppel («Paternalistliku pärisorjuse idee Baltikumis»).
- 26.–31. märts** Erik Uus, Tõnis Tärna ja Kristina Teral viibisid QVIZ-projekti töökohtumisel Hispaanias Valladolidis.
- 4. aprill** Maa-arhivaaride, osakonnajuhatajate ja juhtkonna infopäev Türi-Allikul.
- 5. aprill** Ajalooarhiivi külastasid kultuuriministeeriumi ja Eesti Mõisakoolide Ühenduse esindajad.
- 13. aprill** Ivi Tomingas tutvustas filmiarhiivi kogusid Eesti Rahva Muuseumi aastakoosolekul Tartus.
- 17. aprill** Genealoogiahuviliste õppepäev Viljandi maa-arhiivis.
- 18. aprill** Eesti Arhivaaride Ühingu aastakoosolek Tallinna Linnaarhiivis.
- 23.–27. aprill** Ajalooarhiivi tagatisfonditalituse töötajad Benno Aavasalu, Urmas Martin ja Raivo Velsker koos Ruth Tiidori ja Indrek Kuubeniga külastasid Utah' Genealoogia Seltsi arhiivi Salt Lake Citys Ameerika Ühendriikides.
- 24.–27. aprill** Toivo Jullinen, Hanno Vares, Kuldar Aas, Martin Terav, Pille Noodapera, Koit Saarevet ja Maiu Pevkur osalesid digiarhiivinduse konverentsil ja DLM-foorumil Berliinis.
- 25.–26. aprill** Priit Pirsko osales Euroopa riigiarhivaaride ümarlaua (EBNA) koosolekul Berliinis.
- 7. mai** Avati asutuste ja rahvusarhiivi vaheline veebipõhine suhtluskeskkond Digiaken dokumendihalduse, digitaalarhiivinduse ja digitaaldokumentide säilitamise teemadel.
- 9.–10. mai** Riigiarhiivi järelevalveosakond korraldas asutustele infopäeva teemal «Digitaalsed dokumendid asutuses — miks ja kuidas». 85 osalejaga koolitust juhtis Kuldar Aas.
- 11. mai** Avati riigiarhiivi uus uurimissaal aadressil Maneeži 2. Ühtlasi esitleti koostöös Poola Vabariigi suursaatkonnaga sündinud väljapanekut «Tervitused Varssavist», kus eksponeeriti vanu postkaarte Varssavi Riikliku Arhiivi kogudest.
- 15. mai** Ajalooarhiivi asutuste osakonna ja säilitusosakonna esindajad osalesid EELK Tartu praostkonna vaimulike teabepäeval Tormas.
- 16. mai** Ajalooarhiiv tähistas 86. sünnipäeva rahvusarhiivi 2005–2006 tegevuse ülevaate, ajalooarhiivi sõjaajaloo sarjas ilmunud allikapublikatsiooni «2. jalaväepolgu ajalugu» ja aadlivappide andmebaasi esitlusega. Samas avati näitus «Postimees 150».
- 17. mai** Asutuste koolitamise sarja esimene koolituspäev Tallinnas teemal «Dokumendi- ja arhiivihalduse ABC», koolitajateks Leen Jõesoo ja Tiia Siir (jätkukoolitus 22. mail).
- 17. mai** Pärimus- ja fotolugude konkursil «Minu pere pöördelistel aegadel (kaugematest aegadest 1991. aastani)» osalenud Viljandimaa paremate õpilaste ja õpetajate tänuüritus Viljandi maa-arhiivis.
- 21. mai** Filmiarhiivi näitus «Filmivõtted Tallinna vanalinnas» Pirita vabaajakeskuses.

- 22.–24. mai** Tõnis Tūrna osales QVIZ-projekti kohtumisel Luksemburgis.
- 23.–25. mai** Balti arhiivide kohtumisest Saaremaal võtsid osa säilitamisega tegelevad kolleegid.
- 25. mai** Ajalooarhiivi külastas Rahvusvahelise Käsikirjade Ühingu delegatsioon.
- 28. mai** Filmiarhiiv tähistas Tallinna päeva, võõrustades Tallinna Teadusmaja.
- 30. mai** Pärimus- ja fotolugude kogumise konkursi «Minu pere pöördelistel aegadel (kaugematest aegadest 1991. aastani)» tänuüritus filmiarhiivis.
- 30. mai** Riigiarhiiv avas näituse «Eesti piir 1920–1946» Narva muuseumis.
- mai** Trükivalgust nägi kaks uut juhust: «Isikuarhiivide korrastamine» ja «Mittetulundusühingute arhiivide korrastamine».
- 2. juuni** Külastusmängu «Unustatud mõisad» raames avati ajalooarhiivi koostatud püsinäitused Puurmani ja Suure-Kõpu mõisas.
- 4. juuni** Filmiarhiivi fuajees avati väljapanek Eesti Teadeteagentuuri fotokogust teemadel «Elu enne rahareformi» ja «15 aastat rahareformist».
- 7.–8. juuni** Toivo Jullinen viibis Euroopa arhiivigrupi (EAG) koosolekul Brüsselis.
- 11.–14. juuni** Marge Tiidus osales näituse ettevalmistamisel ja avamisel Varssavi Linnaarhiivis.
- 18. juuni – 6. juuli** Koidu Laur viibis ICCROMi suvekoolis (riskide vähendamine kultuurivarade säilitamisel) Rumeenias Sibiu linnas.
- 19.–20. juuni** Kuldar Aas, Lauri Leht, Hanno Vares, Martin Terav, Koit Saarevet ja riigiarhiivi infosüsteemiosakonna töötajad külastasid Mikkeli polütehnikumi Soomes.
- 19. juuni** Ajalooarhiivi säilitusosakonna töötajad külastasid Läti ajalooarhiivi ning arhiivide konserveerimis- ja mikrofilmimiskeskust Riias.
- 25.–27. juuni** Toivo Jullinen osales MoReq2 järelvaatuse töörühma ja DLM-foorumi juhatause koosolekul Brüsselis.
- 30. juuni – 1. juuli** Rahvusarhiivi suvepäevad Pärnumaal Jõulumäel.
- 21.–24. august** Välis-Eesti arhiivide pidajatele suunatud suvekool Võrumaal Koken. Eesti mäluasutuste esindajad tutvustasid arhiivide kogumise, korrastamise ja säilitamise põhimõtteid ning Välis-Eesti arhiiviportaali tööversiooni. Rahvusarhiivist osalesid lektoritena Tiiu Kravtsev, Birgit Kibal, Gristel Ramler, Ave Märjama, Ülle Narits, Ivi Tomingas, Ruth Tiidor, Koidu Laur ja Jaan Lehtaru.
- 21. august** Eesti Dokumendihaldurite Ühingu infopäeval tutvustas arhivaari kutseeksami süsteemi Tiia Siir.
- 28. august** Tartu linnavalitsus kinnitas arhiivihoonde juurdeehituse aadressil J. Liivi 4 detailplaneeringu algatamise.
- 30. august** Kuldar Aas ja Piret Randmäe osalesid Justiitsministeeriumi Registrite ja Infosüsteemide Keskuse poolt korraldatud seminaril Laulasmaal, kus käsitleti e-toimiku infosüsteemi juurutamist.
- 5.–7. september** Ajalooarhiivi säilitusjuhid viibisid Balti arhiivide säilitusspetsialistide kohtumisel Riias.
- 5.–8. september** Lauri Leht ja Kuldar Aas osalesid kahel järjestikusel digitaalarhiivinduse teemalisel konverentsil Lissabonis.
- 10. september** Ajalooarhiivis toimus rebaste päev TÜ ajaloo eriala esmakursuslastele, samas avati näitus «Eesti ajalugu tutvustavad seinaplakadid vene õppekeelega põhikoolidele» ning anti üle traditsiooniline ajalooarhiivi preemia parimale arhiivinduslasele tudengitööle.

- 16.–20. september** Balti audiovisuaalsete arhiivide ühenduse BAAC konverentsil Riias osalesid Paavo Annus, Mairold Kaus, Aigi Bremse ja Ivi Tomingas, kes esines ettekandega «Eesti Film 100».
- 17.–19. september** Lauri Leht võttis osa Euroopa digitaalsete raamatukogude konverentsist (ECDL) Budapestis.
- 17.–21. september** Ruth Tiidor ja Jaan Lehtaru osalesid rahvusvahelise kõite- ja paberikonservaatorite ühenduse IADA kongressil Viinis.
- 17. september – 21. oktoober** Edith Seegel viibis rahvusaaslaste programmi toetusel New Yorgis, kus korras Eesti Maja arhiivi.
- 26. september** Riigiarhivaar selgitas rahvसारhiivi hindamispõhimõtteid Eesti Televisiooni saates «Revidendid».
- 27. september** Koidu Laur ja Jaan Lehtaru viisid läbi arhivaalide säilitustingimusi ja arhiivitarvikuid tutvustava koolituse arhiivimoodustajatele.
- 1.–5. oktoober** Aadi Kaljuvee ja Piret Randmäe osalesid digitaalarhiivinduse koolitusel Vilniuses.
- 2. oktoober** Ajalooarhiiv tähistas kahe miljonenda digikujutise lisandumist digiteeritud allikate kogusse Saaga.
- 4. oktoober** Ivi Tomingas, Paavo Annus ja Sirje-Mai Hallaste viisid läbi asutuste koolituse audiovisuaalsete arhivaalide säilitamise teemal.
- 5. oktoober** Ajalooarhiivis tutvustati Tartu ülikooli 375. aastapäevale pühendatud näitust «Salus Academiae suprema lex esto! Akadeemia heaolu olgu ülim seadus!».
- 8. oktoober** Lauri Leht osales EBNA arhiivivarguste töörühma koosolekul Brüsselis.
- 8.–19. oktoober** Tiiu Oja viibis rahvusaaslaste programmi toetusel Moskva arhiivides.
- 11.–12. oktoober** Kolleegid Läti arhiivide konserveerimiskeskusest külastasid ajalooarhiivi ja läbisid pärgamentkõite koolituse.
- 15.–19. oktoober** Kalev Jaago, Kai Tafenau, Lea Teedema, Kadri Tooming ja Jelena Vammus viibisid rahvusaaslaste programmi raames Peterburi arhiivides, muu hulgas tutvustati Peterburi eesti kogukonnale Saaga digiallikate kogu.
- 15.–19. oktoober** Tõnis Tärna osales QVIZ-projekti töökohtumisel Budapestis.
- 16. oktoober** Avatud koolituste sarjas pidas Tiia Siir loengu «Dokumendihalduse ABC» (jätkukoolitus 23. oktoobril).
- 22. oktoober** Pärnu maa-arhiiv avas näituse «Arhiiv 100 aastat Pühavaimu 19 hoones».
- 29. oktoober** Ajalooarhiivis viibisid ekskursioonidel ja praktikumides tublimad õpilased, kes olid osalenud ajalooalaste uurimistöõde 9. võistlusel «Eesti Euroopas» vabariigi presidendi auhindadele.
- 29. oktoober – 2. november** Viljandi Kultuuriakadeemia infoteaduse eriala tudengid läbisid arhiivipraktika ajalooarhiivis, riigiarhiivis, Viljandi maa-arhiivis ja Pärnu maa-arhiivis.
- 29.–31. oktoober** Kersti Lust, Tõnis Tärna, Helina Tamman, Indrek Kuuben ja Enn Küng osalesid projekti «Baltic Connections» lõpetamisel Kopenhaagenis.
- 30. oktoober** EELK Konsistooriumis viidi läbi dokumendihalduse korraldamise teabepäev, lektoriteks Kaja Pullonen ja Ave Märjama.
- 30. oktoober** Koidu Laur ja Jaan Lehtaru kõnelesid mäluasutuste esindajatele ohuplaneeringust ja kahjustatud dokumentide käsitlemisest.
- 1.–2. november** Hanno Vares ja Koit Saarevet osalesid digitaalse säilitamise konverentsil Haagis.
- 5. november** Toivo Jullinen viibis DLM-foorumis juhataste koosolekul Brüsselis.

- 5. november** Arhivaaride Ühingu ettekandekoosolekul Tallinna Linnaarhiivis kõneles Ivi Tomingas Karl Hintzeri fotokogust filmiarhiivis ning Dorothee Goeze tutvustas Marburgi Herderi Instituudi Karl Hintzeri fotokogu.
- 6. november** Riigikantselei asutuste teabepäeval elektroonilisele dokumendivahetusele üleminekust esines Kuldar Aas.
- 6.–7. november** Ajalooarhiivi ja riigiarhiivi külastasid Marburgi Herderi Instituudi kolleegid Dr. Manfred Wörster ja Dorothee Goeze.
- 6.–7. november** Arhiivi sügisene infopäev Nelijärvel.
- 7. november** Meie seast lahkus Lääne maa-arhivaar Mare Ektermann.
- 9. november** Arhivaari kutseksam, tunnistus väljastati kaheksale inimesele.
- 13. november** Koit Saarevet viis läbi avatud koolituse elektroonilise dokumendi- ja andmehalduse riske käsitleval teemal (korduskoolitus 20. novembril).
- 13.–14. november** Kuldar Aas, Lauri Leht ja Toivo Jullinen viibisid projekti PROTAGE avakohtumisel Stockholmis.
- 14. november** Konverentsil «Digitaalraamatukogu ja selle kasutaja» kõneles Tõnis Tärna teemal «Arhiivi infosüsteemist virtuaalse uurimissaalini».
- 12.–16. november** Priit Pirsko ja Indrek Kuuben viibisid rahvusvahelise arhiivide ümarlaua (CITRA) konverentsil Kanadas Quebecis.
- 20.–25. november** Koidu Laur, Jaan Lehtaru ja Peeter Reppo osalesid ennetava konserveerimise ja mälusasutuste mikrokliima küsimusi käsitleval konverentsil Kopenhaagenis.
- 21.–24. november** Toivo Jullinen, Jaak Koiduaru, Lauri Leht ja Kuldar Aas viibisid DLM-foorumi vahekonverentsil Lissabonis.
- 21.–24. november** Ruth Tiidor võttis osa Euroopa standardiorganisatsiooni CEN konserveerimisalase terminoloogia töörühma kohtumisest Milaanos.
- 23. november** Rahvusarhiiv korraldas Eesti Vabariigi 90. sünnipäevale pühendatud konverentsi «Kaks algust: 15 aastat iseseisvat Eesti Vabariiki» Eesti Teaduste Akadeemia ruumes Tallinnas. Konverentsi avaettekande pidas president Toomas Hendrik Ilves.
- 28.–29. november** Ajalooarhiivi külastasid QVIZ-projekti partnerid Ühendkuningriigist Portsmouthi ülikoolist.
- 29. november ja 7. detsember** Filmiarhiivi ja Kindral Johan Laidoneri Seltsi ning selle noorteühenduse Kulter-Eesti koostöös toimusid filmiretked «Seda me peame mäletama» Eesti Vabariigi 90. juubeli puhul.
- 3.–4. detsember** Ministeeriumide dokumendihaldusjuhtide seminaril Pärnus tutvustas Kuldar Aas juhiseid dokumendiliigi XML-skeemi loomiseks ja digitaaldokumendi arhiveerimise nõudeid.
- 4. detsember** Indrek Kuuben, Ruth Tiidor, Tõnis Tärna, Erik Uus ja Benno Aavasalu osalesid Lätis perekonnaloo digiteeritud allikate kogu Raduraksti avamisel. Kogu ülesehituse juures võeti eeskujuga Saaga keskkonnast.
- 5.–7. detsember** Priit Pirsko ja Toivo Jullinen viibisid Euroopa arhiivigrupi (EAG) ja Euroopa riigiarhivaaride ümarlaua (EBNA) koosolekul Lissabonis.
- 6. detsember** Tiia Siir ja Pille Noodapera koolitasid asutuste siseaudiitoreid dokumendi- ja arhiivihalduse teemadel.
- 12.–14. detsember** Jaak Koiduaru ja Ruth Tiidor viibisid koos ennistusköja Kanut esindajatega Taanis, kus külastasid passiivse kliimakontrolliga arhiivihoidlaid Vejles ja Bredes, samuti Kuninglikku Raamatukogu Kopenhaagenis.

18. detsember Kinnitati uus arhiivijärelevalve läbiviimise kord, et hõlmata arhiivijärelevalvega paberpõhise dokumendihalduse kõrval ka digitaalne dokumendihaldus.

2008

1. jaanuar Tegevust alustas Rahvusarhiivi uus struktuuriüksus — digitaalarhiivibüroo.

10.–11. jaanuar Välis-Eesti arhiivide töörühma kutsel viibisid Tartus mäluasutuste esindajad Lätist ja Leedust. Kohtumisel tutvustati Välis-Balti mäluasutuste suhtlusportaali www.balthernet.net ja võeti vastu MTÜ BaltHerNet põhikiri.

14.–30. jaanuar Koit Saarevet osales IT-juhtide koolitusel Singapuri Rahvusülikoolis.

16.–19. jaanuar Kuldar Aas ja Raivo Ruusalepp viibisid PROTAGE-projekti kohtumisel Hispaanias Gironas.

18.–21. jaanuar Tiiu Kravtsev ja Birgit Kibal osalesid Saksamaa eestlaste teabepäeval Hamburgis.

21.–23. jaanuar Mart Vernik ja Mairold Kaus võtsid osa europrojekti PrestoSpace lõpptulemuste esitlusest Roomas.

21.–24. jaanuar Jaak Koiduaru, Indrek Kuuben ja Peeter Reppo tutvusid *Bundesarchivi* hoonega Berliinis.

21.–24. jaanuar Ajalooarhiivi säilitusosakonnas viibis Per M. Laursen Taanist, kes paigaldas valamislaua ja viis läbi kasutuskoolituse.

22.–24. jaanuar Tartus toimus QVIZ-projekti konsortsiumi viimane töökohtumine.

24. jaanuar Kuldar Aas kõneles bürootöö konverentsil Pärnus teemal «Kas digitaalne dokumendihaldus on vahend või eesmärk?».

24.–25. jaanuar Filmiarhiivis olid külaskäigul kolleegid Soome filmiarhiivist. Tutvuti säilitustingimustega ja arhiivihoidlaga Rakveres.

28.–29. jaanuar Toivo Jullinen viibis DLM-foorumi juhatuse koosolekul Brüsselis.

29. jaanuar Rahvusarhiivi teabepäev «Arhiivilt kasutajale: Masinaga minevikku ja tulevikku» TÜ raamatukogu konverentsisaalis.

31. jaanuar Piritä vabaajakeskuses avati filmiarhiivi väljapanek «Tartu Rahu».

5. veebruar Avati rahvusooperi Estonia, filmiarhiivi ja riigiarhiivi koostöös valminud näitus «Estonia — riik ja rahvas» Estonia Sinises saalis. Tegemist oli Eesti Vabariigi 90. aastapäevale pühendatud väljapanekuga, mis kajastas Eesti riigi ja rahva käekäiku viimase sajandi jooksul ühenduses Estonia teatri- ja kontserdihoonega.

14.–15. veebruar Koit Saarevet osales projekti PROTAGE koosolekul Stockholmis.

18. veebruar Filmiarhiiv eksponeeris fotonäitust «Eesti Vabariik 90 — algusaastad 1918–1923» Piritä vabaajakeskuses ja Tallinna Kinomajas.

21. veebruar Riigikantseleis esitleti valitsuse liikmetele kirjastuse Eesti Ajalooarhiiv väljaandel ilmunud Ago Pajuri koostatud dokumendikogumikku «Eesti riikluse alusdokumendid 1917–1920».

21. veebruar Filmiarhiivi eestvedamisel toimus taastatud filmide «Relvastatud rahvas» (1938), «Ringkäik sõjamuuseumis» (1938), «Võitluses sündinud, rahus kasvanud» (1938) ja «Au langenuile» (1939) taasesilinastus Tallinna Kinomajas.

- 22. veebruar** Ajalooarhiivis tutvustati dokumendikogumikku «Eesti riikluse alusdokumendid 1917–1920» ja avati näitus ««Eesti iseseisvus» — ilus sõna, hiilgav soov ja tore unistamine. Baltisaksa vaade Eesti iseseisvusele».
- 3.–4. märts** Toivo Jullinen viibis DLM-foorumi juhatuse ja Toulouse'i konverentsi korralduskomitee koosolekul Brüsselis.
- 10. märts** Avati filmiarhiivi ja Tallinna tehnikaülikooli ühistööna valminud juubelinäitus «Tallinna Tehnikaülikool 90» Vanemuise kontserdisaalis.
- 12. märts** Riigiarhiivi külastasid Rootsi rahvusarhiivi IT-töötajad.
- 12. märts** Lauri Leht osales EBNA arhiivivarguste töörühma koosolekul Brüsselis.
- 13.–14. märts** Ajalooarhiivis olid visiidil kolleegid Läti ajalooarhiivist.
- 18. märts** Digitaalarhiivibüroo tutvustas IT-firmadele rahvusarhiivi digitaalarhiivi arendamise plaane.
- 25. märts** Avatud koolituste sarjas tutvustasid Jaan Lehtaru ja Koidu Laur ohuplaneeringut asutustes ja kahjustatud dokumentide käsitlemist.
- 27. märts** Koit Saarevet koolitas asutuste esindajaid elektroonilise dokumendihalduse riskide käsitlemise teemal (korduskoolitus 8. aprillil).
- 27. märts** Arhivaaride Ühingu aastakoosolek Tallinna Linnaarhiivis.
- 31. märts – 3. aprill** Tõnis Tärna, Erik Uus, Priit Pirsko ja Indrek Kuuben osalesid QVIZ-projekti konsortsiumi viimasel töökoosolekul ja sümposiumil Rootsis Umeås.
- 2.–3. aprill** PROTAGE-projekti töötoad nii rahvusarhiivi spetsialistidele kui ka ministeeriumide dokumendihaldusjuhtidele.
- 7.–10. aprill** Kuldar Aas, Toivo Jullinen, Lauri Leht ja Piret Randmäe viibisid DLM-foorumil Ljubljanas.
- 8.–10. aprill** Priit Pirsko osales Euroopa riigiarhivaaride ümarlaval (EBNA) Ljubljanas.
- 7.–11. aprill** Kai Tafenau, Lea Teedema ja Tatjana Šor kogusid *Esticat* Läti ajalooarhiivis.
- 13.–17. aprill** Kuldar Aas, Aadi Kaljuvee ja Raivo Ruusalepp osalesid PROTAGE-projekti koosolekul Itaalias Sestri Levantes.
- 13.–16. aprill** Koit Saarevet viibis europrojekti PLANETS seminaril Viinis.
- 13.–16. aprill** Erik Uus osales QVIZ-projekti tutvustaval seminaril Hollandis Wageningenis.
- 16. aprill** Koidu Laur ja Jaan Lehtaru tutvustasid asutuste esindajatele arhivaalide säilitustingimusi ja arhiivitarvikuid.
- 18. aprill** Rahvusarhiivi infopäev Tartus Vahi tänava hoones.
- 25. aprill** Filmiarhiiv näitas arhiivifilmide programmi «Pildikesi Eesti elust 1930ndate lõpust ja sekka harivaid kultuurfilme» Tallinna Kinomajas.
- 25. aprill** Ajaloo Instituudi *diele's* kuulutati välja 2007. aasta ajalookirjanduse aastapreemia ja Tuna artiklipreemia. Aastapreemia pälvisid kirjastuse Eesti Ajalooarhiiv väljaandel ilmunud Ea Janseni monograafia «Eestlane muutub ajas. Seisusühiskonnast kodanikuühiskonda» autor ja toimetajad, Tuna artiklipreemia Jaak Valge kirjutise «Konstantin Päts, 12. märts ja Moskva» eest.
- 5. mai** Rahvusarhiiv käivitas asutustega digitaalse dokumendivahetuse.
- 7. mai** Tartus viibisid kolleegid Läti Rahvusarhiivist, et tutvuda AISi lahendustega.

- 7.–10. mai** Rahvusraamatukogus toimus Baltimaade konservaatorite VIII konverents «Säilitamine ja konserveerimine XXI sajandil. Teadmistelt oskusteni». Konverentsiga kaasnenud näitusel «Ennistatud Eesti» eksponeeriti arhivaale riigi-, filmi- ja ajalooarhiivi kogudest, programmis «Waba riik» näidati filmiarhiivi taastatud filme.
- 9. mai** Arhivaari kutseksam, tunnistus väljastati 8 inimesele.
- 13. mai** Ajalooarhiivi külastasid Eestimaa rüütelkonna esindajad.
- 14. mai** Viljandi maa-arhiiv tänas Viljandi linna ja maakonna koolide õpilasi ja õpetajaid, kes olid fotolugude konkursil paremate hulka jõudnud.
- 16. mai** Ajalooarhiivi sünnipäeval tutvustati digiteeritud Rootsi-aegsete kaartide kogu ja esitleti Arvo Teringu monograafiat «Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides 1561–1798».
- 19.–23. mai** Mart Vernik osales IBMi koolitusel Amsterdamis.
- 21. mai** Riigiarhiivi Madara tänava hoonet külastasid Tšehhi Rahvusarhiivi, maa-arhiivide ja Praha Linnaarhiivi töötajatest koosneva Czech Information Society liikmed.
- 22.–23. mai** Hanno Vares osales ISO tehnilise komitee 46 «Informatsioon ja dokumentatsioon» aastakoosolekul Stockholmis.
- 23. mai** Fotolugude konkursi paremate õpilaste ja õpetajate tänamine filmiarhiivis.
- 28.–30. mai** Balti arhiivide kohtumine Lätis Siguldas, Eestit esindasid Priit Pirsko, Toivo Jullinen, Indrek Kuuben, Marge Tiidus, Ivi Tomingas ja Mare Olde.
- 29. mai** Narva muuseumis avati riigiarhiivi ja filmiarhiivi ainese põhjal koostatud näitus «Garnisonilinn Narva 1920–1940».
- 30. mai** Tõnis Tärna ja Edith Seegel osalesid Eesti Mõisakoolide Ühenduse tänapäeval Tõstamaal, kus tähistati mõisakoolide riikliku programmi 7. tegevusaastat.
- mai** Ilmus rahvusarhiivi uus juhis «Säilitustähtaja määramine ja arhivaalide hävitamine».
- 3.–4. juuni** Tartus viibisid Soome ministriumide ja teiste riigiasutuste dokumendi- ja arhiivihalduse valdkonna spetsialistid ja arhivaarid.
- 7. juuni** Ajalooarhiivi külastasid professor Arno Rafael Cederbergi järeltulijad ja sõbrad.
- 9.–13. juuni** Kai Tafenau ja Lea Teedema kogusid *Esticat* Läti ajalooarhiivis Riias.
- 9.–13. juuni** Lauri Leht viibis digitaalse säilitamise (DELLOS) suvekoolis Itaalias Pisas.
- 15.–18. juuni** Tõnis Tärna viibis QVIZ-projekti tulemuste esitlemisel ja kaitsmisel Rootsis Umeå.
- 16.–18. juuni** Kuldar Aas, Lauri Leht ja Raivo Ruusalepp osalesid projekti PROTAGE kohtumisel Rootsis Boden.
- 17.–21. juuni** Suvekool Käsmus Välis-Eesti kultuuripärandi kandjatele, koolitajatena osalesid Koit Saarevet, Ivi Tomingas ja Hanno Vares.
- 1.–4. juuli** Toivo Jullinen osales DLM-foorumi juhatuse ja Toulouse'i kongressi korralduskomitee koosolekul Pariisis.
- 21.–27. juuli** Rahvusvahelise arhiivinõukogu 16. ülemaailmne kongress Malaysia pealinnas Kuala Lumpur. Rahvusarhiivi esindasid Priit Pirsko, Pille Noodapera, Lauri Leht, Hanno Vares ja Birgit Kibal.
- 1. september** Toivo Jullinen viibis DLM-foorumi juhatuse koosolekul Brüsselis.
- 4. september** Avakoosolek riikliku arengukava «Eesti kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamise arengukava aastani 2030» väljatöötamiseks kultuuriministeriumis. Rahvusarhiivi esindasid Toivo Jullinen, Ruth Tiidor, Tiiu Kravtsev ja Indrek Kuuben.

- 9.–25. september** Paavo Annus osales rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse (IASA) aastakonverentsil Sydneys, tutvus ka Eesti Maja ja Eesti Arhiiviga Austraalias.
- 15.–20. september** Ruth Tiidor ja Jaan Lehtaru viibisid Londonis asuva rahvusvahelise konserveerimisinstituudi (IIC) konverentsil «Konserveerimine ja juurdepääs».
- 16.–19. september** Tõnis Tärna, Helina Tamman, Katre Kaju, Liina Lõhmus, Maive Mürk ja Ene Liiva külastasid Rootsi Rahvusarhiivi, Stockholmi Linnaarhiivi ja Sõjaarhiivi.
- 20. september** Ajalooarhiivi tegid visiidi Soome ajalooühingu liikmed.
- 23. september** Traditsiooniline rebaste päev koos ajalooarhiivi preemia väljakuulutamisega ajalooarhiivis.
- 25.–27. september** Balti audiovisuaalsete arhiivide ühenduse (BAAC) konverents Tartus, ettekandega esines Mairold Kaus.
- 29. september – 1. oktoober** Kuldar Aas viibis digitaalarhiivinduse konverentsil iPRES 2008 Briti rahvusraamatukogus Londonis.
- 7. oktoober** Tiia Siir viis läbi asutustele suunatud dokumendi- ja arhiivihalduse koolituse rahvusraamatukogus (jätkukoolitus 14. oktoobril).
- 8.–9. oktoober** Rahvusarhiivi infopäev Lammasmäel.
- 13.–17. oktoober** Tarvo Kärberg viibis digitaalarhiivinduse koolitusseminaril Prahas.
- 13.–17. oktoober** Tiiu Oja ja Lea Teedema kogusid *Esticat* Läti ajalooarhiivis Riias.
- 13.–15. oktoober** Toivo Jullinen osales Euroopa arhiivinduslike õigusaktide andmebaasi (EURONOMOS) tööühma ja DLM-foorumi juhatuse koosolekutel Pariisis.
- 15. oktoober** Riigiarhiivi Maneeži tänava uurimissaalis avati dokumendinäitus «Kaitseliidu sümbolika 1925–1940».
- 15.–17. oktoober** Priit Pirsko osales Poola Rahvusarhiivi 200. aastapäeva tähistamisel Varssavis.
- 18.–28. oktoober** Tiiu Kravtsev viibis Välis-Balti arhiivide seminaril Kanadas Torontos.
- 21. oktoober** Kuldar Aas ja Raivo Ruusalepp võtsid osa PROTAGE-projekti koosolekust Stockholmis.
- 21. oktoober** Tiia Siir viis läbi algajatele suunatud koolituse «Esimesed sammud asutuse dokumendi- ja arhiivihalduse korraldamisel» rahvusraamatukogus (jätkukoolitus 28. oktoobril).
- 21.–23. oktoober** Tartus viibis QVIZ-projekti juht Fredrik Palm Rootsist Umeå Ülikoolist.
- 27. oktoober** Filmiarhiiv võõrustas filmitegijaid üle Eesti, tähistades UNESCO rahvusvahelise audiovisuaalse pärandi päeva.
- 30. oktoober** Paavo Annus, Mairold Kaus ja Aigi Bremse viisid läbi audiovisuaalsete arhivaalide digiteerimise koolituse.
- 30.–31. oktoober** Kuldar Aas osales digitaalse säilitamise sümposiumil Kopenhaagenis.
- 31. oktoober** Koostöös koolide ja muuseumidega toimus konverents «Käegakatsutav ajalugu — koolide, arhiivide ja muuseumide koostöövõimalused ajaloo õpetamisel» TÜ raamatukogus.
- 11. november** Valitsuse istungil esitleti riigikantselei tellimusel filmiarhiivi poolt koostatud fotonäitust «Eesti Vabariigi valitsused».
- 11. november** Pille Noodapera koos külalisesinejatega koolitas asutuste esindajaid teemal «Üleminek digitaalsele dokumendi- ja arhiivihaldusele» rahvusraamatukogus (korduskoolitus 16. detsembril).

- 11.–12. november** Toivo Jullinen osales DLM-foorumi juhatuse koosolekul Brüsselis.
- 13.–14. november** Kuldar Aas viibis Eesti Rahvusarhiivi esindajana Põhjamaade rahvusarhiivide IT- ja digitaalarhiivinduse juhtide seminaril Soome Rahvusarhiivis.
- 14. november** Piret Randmäe ja Kaido Laurits kõnelesid riigi infosüsteemi haldussüsteemi (RIHA) infopäeval, tutvustades rahvusarhiivi kui andmekogudele hinnangu andjat ja kooskõlastajat.
- 17.–21. november** Lea Teedema ja Tatjana Šor kogusid infot Eesti-aineliste allikate kohta Pihkva oblasti riiklikus arhiivis.
- 17.–21. november** Priit Pirsko osales Euroopa riigiarhivaaride ümarlaul ja sellega kaasnevatel kohtumistel Pariisis.
- 17.–21. november** Viljandi Kultuuriakadeemia infoteaduse eriala tudengid läbisid arhiivipraktika ajaloo- ja riigiarhiivis.
- 17.–19. november** Aadi Kaljuvee viibis digitaalse meedia tehnilisel konverentsil «Axmedis 2008» Firenzes.
- 19.–21. november** Lauri Leht ja Tõnis Tärna osalesid Euroopa arhiivivarguste töörühma tegevuse lõppu tähistaval konverentsil Prantsusmaal Roubaix' linnas.
- 20. november** Kuldar Aas tutvustas avatud koolituste sarjas digitaalse säilitamise ja arhiveerimise sõlmpunkte (korduskoolitus 27. novembril).
- 20.–21. november** Ivi Tomingas võttis osa Läti filmi-, foto- ja heliarhiivi 45. sünnipäeva tähistavast seminarist «Keeping on silver» Riias.
- 25. november** Lauri Leht esines Net Groupi digitaalarhiivinduse seminaril ettekandega rahvusarhiivi digitaalarhiivinduse kontseptsioonist.
- 26. november** Arhiivinõukogu koosolek riigikantseleis.
- 4. detsember** Indrek Kuuben, Tõnis Tärna ja Edith Seegel osalesid sõnavõttudega seminaril «Arhiivid digiajastul» Tallinna tehnikaülikooli Kuressaare kolledžis.
- 4.–5. detsember** Toivo Jullinen viibis DLM-foorumi juhatuse koosolekul Brüsselis.
- 8.–13. detsember** Lea Teedema ja Kersti Lust kogusid *Esticat* Peterburi arhiivides.
- 10.–12. detsember** Kuldar Aas, Lauri Leht, Toivo Jullinen ja Pille Noodapera osalesid DLM-foorumil Toulouse'is, kus Kuldar Aas pidas ka ettekande.
- 11. detsember** Vabariigi valitsus kinnitas rahvusarhiivi põhimääruse muutmise, millega alates 9. jaanuarist 2009 on Lääne maa-arhiivi tegevuspiirkonnaks nii Lääne kui ka Hiiu maakond ja Tartu maa-arhiivi piirkonnaks Pärnu, Tartu ja Viljandi maakond.
- 17. detsember** Viljandis tähistati Viljandi maa-arhiivi tegevuse lõpetamist.
- 19. detsember** Tallinna Linnaarhiivis peeti ajalookultuuri ajakirja Tuna 10. sünnipäeva.

2007

January 10 The document exhibition «Estonian border 1920–1946» on the development of Estonia's eastern and southern border was opened in Maneeži Street building of the State Archives.

January 15–16 Toivo Jullinen participated in the board meeting of DLM-Forum in London.

January 22–23 A group of colleagues took part in the so-called training of trainers by the guidance of lecturers from the Department of Education of Tartu University.

January 23–24 Kalev Jaago introduced the National Archives' heritage gathering competition «Authority in Estonia» during the seminar in Estonian Literary Museum.

January 23 Two conservation-related source documents were approved: the conservation strategy and the conservation policy of the National Archives.

February 2 The National Archives in cooperation with the Ministry of Foreign Affairs opened the exhibition of the documents adjacent to the Tartu Peace Treaty in the Ministry. The same day another display on the theme of the Tartu Peace Treaty was opened: the photo exhibition based on the collections of the Film Archives in Pirita Recreational Centre.

February 6–7 Ludwig Biewer, the head of the political archive of German Ministry of Foreign Affairs, visited the National Archives and the Historical Archives.

February 8–9 The first training on personal development interviews for the leaders (heads of services and departments, regional archivists) took place in Vahi Street in Tartu, conducted by the training and development company Self II.

February 8 The President of the Republic decorated Tiit Arumäe, a long-term colleague and the current interpreter at the European Commission, with the Order of the White Star of the Fourth Class for the development of archival system.

February 12 Estonian Centre for Standardisation published the first part of the digital document's long-term storage format.

February 15 The collection of documents «Destroyers. The Soviet destruction battalions in Estonia 1944–1954», compiled by Valdur Ohmann and Tiit Noormets, was presented in Madara Street building of the State Archives.

February 20-21 During the seminar for the heads of document management of the ministries, organized by the State Chancellery, the discussion took place on the document exchange centre (DEC) and its application in the digital document exchange among the institutions. The National Archives was represented by Pille Noodapera and Kuldar Aas.

February 21 The colleagues from Lithuanian archives visited the Historical Archives in order to learn about the microfilm scanning and the holdings work.

February 22 To celebrate the Day of Independence, the Film Archives showed the film «Young Eagles» (1927) in Estonian History Museum in Maarjamäe Castle.

February 23 The State Chancellery in cooperation with the National Archives established the stipend «Estonian state leaders 1918–1940/1944». It was decided to nominate up to three stipends for every year's Victory Day, June 23rd, to support the study of activities and

biographies of Estonian state elders and prime ministers (Friedrich Akel, Ado Birk, Kaarel Einbund (Eenpalu), Jüri Jaakson, Juhan Kukk, Ants Piip, Konstantin Päts, August Rei, Otto Strandman, Jaan Teemant, Otto Tief, Jaan Tõnisson, Jüri Uluots) in 1918–1940/1944.

February 23 The new test version of Saaga with the special, user friendly administrative interface was launched.

March 17 By the initiative of the Estonian Mother Tongue Society and Estonian Society in St. Petersburg, the day of the mother tongue was celebrated in St. Petersburg. Representatives of Estonian memory institutions introduced the possibilities of cooperation with Estonian archives and museums and offered help in organizing and preserving the cultural heritage. Tiiu Kravtsev and Birgit Kibal were representatives of the National Archives.

March 19-20 Lauri Leht took part in the EBNA's archival thefts working group meeting in Brussels.

March 20–22 Enrico Flaiani from Vatican Archives carried out both theoretical and practical workshop in Tartu on the seals' conservation for the conservators of the National Archives and other memory institutions.

March 30 The annual prize of historiography in 2006 and the prize for the best article in Tuna journal in 2006 were handed out in Madara Street building of the State Archives. Rein Helme (monograph «Field Marshal Barclay de Tolly») received the annual historiography prize and the prize for the article was merited to Marten Seppel («The idea of paternal serfdom in the Baltic region»).

March 26–31 Erik Uus, Tõnis Tärna and Kristina Teral participated in the QVIZ-project working group meeting in Valladolid, Spain.

April 4 The information day for the regional archivists, the departmental heads and the leadership in Türi-Alliku.

April 5 The representatives of the Association of Estonian Manor Schools and the Ministry of Culture visited the Historical Archives.

April 13 Ivi Tomingas presented the collections of the Film Archives during the annual meeting of Estonian National Museum in Tartu.

April 17 The training day for people interested in genealogy in Viljandi Regional Archives.

April 18 The annual meeting of the Association of Estonian Archivists in Tallinn City Archives.

April 23–27 The employees of the Microfilming and Imaging Service of the Historical Archives, Benno Aavasalu, Urmas Märtn and Raivo Velsker together with Ruth Tiidor and Indrek Kuuben, visited the archives of Utah Genealogical Association in Salt Lake City, USA.

April 24–27 Toivo Jullinen, Hanno Vares, Kuldar Aas, Martin Terav, Pille Noodapera, Koit Saarevet and Maiu Pevkur participated in the conference of digital archival system and DLM-Forum in Berlin.

April 25–26 Priit Pirsko took part in the meeting of European Board of National Archivists (EBNA) in Berlin.

May 7 The web-based communication environment Digiaken (Digital Window) between the institutions and the National Archives was launched to tackle the themes of document management, digital archival system and storage of digital documents.

May 9–10 The Supervision Department of the State Archives organized the information day with the topic «Digital documents in the institution – why and how» for the institutions. Kuldar Aas led the training for the 85 participants.

- May 11** The new research hall of the State Archives was opened in Maneeži Street 2. At the same time, the exhibition «Greetings from Warsaw» compiled in cooperation with the Embassy of the Republic of Poland was introduced, which exhibited old postcards from the collections of Warsaw City Archives.
- May 15** The Acquisition and Supervision Department and the Preservation Department of the Historical Archives participated in the information day of Tartu Deanery of Estonian Evangelical Lutheran Church in Torma.
- May 16** The Historical Archives celebrated its 86th birthday with the presentation of the review of the National Archives' activities in 2005–2006, the source publication «History of the 2nd Infantry Battalion» published in the military history series of the Historical Archives, and the database of coat of arms of nobility. At the same time, the exhibition «Postimees 150» was opened.
- May 17** The first training day of the training series of institutions in Tallinn with the theme «ABC of records management» led by Leen Jõesoo and Tiia Siir (follow-up training on May 22).
- May 17** The thank-you event for the best Viljandi County pupils and teachers who took part in the heritage and photographic tales contest «My family during the tumultuous times (from the earlier times till 1991)» in Viljandi Regional Archives.
- May 21** The Film Archives' exhibition «Shooting films in historical Tallinn» in Pirita Recreational Centre.
- May 22–24** Tõnis Tärna participated in QVIZ-project meeting in Luxemburg.
- May 23–25** The colleagues dealing with preservation took part in the meeting of the Baltic archives in Saaremaa.
- May 25** The delegation of the International Association of Manuscripts visited the Historical Archives.
- May 28** The Film Archives celebrated the Tallinn Day, hosting the Tallinn Science House.
- May 30** The thank-you event for the heritage and photographic tales contest «My family during the tumultuous times (from the earlier times till 1991)» in the Film Archives.
- May 30** The State Archives opened the exhibition «Estonian border 1920–1946» in Narva Museum.
- May** Two new guidelines were published: «Arrangement of personal archives» and «Arrangement of non-profit organizations' archives».
- June 2** Within the visiting game «Forgotten manor houses», the permanent exhibitions by the Historical Archives were opened in Puurmani and Suure-Kõpu manors.
- June 4** The exhibition on themes «Life before the monetary reform» and «15 years since the monetary reform» displaying the photos from the collection of Estonian News Agency was opened in the foyer of the Film Archives.
- June 7–8** Toivo Jullinen participated in the meeting of European Archives Group (EAG) in Brussels.
- June 11–14** Marge Tiidus participated in the preparation and the opening of the exhibition in Warsaw City Archives.
- June 18 – July 6** Koidu Laur attended ICCROM summer school (reduction of risks in preservation of cultural property) in Sibiu, Romania.

June 19–20 Kuldar Aas, Lauri Leht, Hanno Vares, Martin Terav, Koit Saarevet and the employees of the Information System Department of the State Archives visited Mikkelin Polytechnic in Finland.

June 19 The employees of the Preservation Department of the Historical Archives visited the Latvian Historical Archives and the archives' centre of conservation and microfilming in Riga.

June 25–27 Toivo Jullinen attended the meetings of MoReq2 supervision's working group and DLM-Forum's board.

June 30 – July 1 The summer days of the National Archives in Jõulumäe, Pärnu County.

August 21–24 The summer school directed to the keepers of Estonian archives abroad in Koke in Võru County. The representatives of Estonian memory institutions introduced the principals of archives' collection, organization and preservation, and the working version of the portal of Estonian archives abroad. Tiiu Kravtsev, Birgit Kibal, Gristel Ramler, Ave Märjama, Ülle Narits, Ivi Tomingas, Ruth Tiidor, Koidu Laur and Jaan Lehtaru took part as the lecturers from the National Archives.

August 21 Tiia Siir introduced the system of archivist's professional examination during the information day of the Association of Estonian Document Managers.

August 28 Tartu City Government approved the commencement of the detailed plan of the additional building to the archives at the address of J. Liivi 4.

August 30 Kuldar Aas and Piret Randmäe attended the seminar in Laulasmaa, organized by the Centre of Registers and Information Systems of the Ministry of Justice, which dealt with the introduction of the e-record's information system.

September 5–7 The heads of preservation of the Historical Archives attended the meeting of the Baltic archives' preservation specialists in Riga.

September 5–8 Lauri Leht and Kuldar Aas participated in two consecutive conferences on the digital archival system in Lisbon.

September 10 The day of freshmen history students took place in the Historical Archives. At the same time, the exhibition «Placards introducing Estonian history to basic schools with Russian as the language of instruction» was opened, and the traditional Historical Archives' prize to the best archive-related student study was handed over.

September 16–20 Paavo Annus, Mairold Kaus, Aigi Bremse and Ivi Tomingas attended the conference of the Baltic Audiovisual Archival Council (BAAC) in Riga. Ivi Tomingas held the presentation «Estonian Film 100».

September 17–19 Lauri Leht attended the conference of European digital libraries (ECDL) in Budapest.

September 17–21 Ruth Tiidor and Jaan Lehtaru took part in the congress of International Association of Book and Paper Conservators (IADA) in Vienna.

September 17 – October 21 Edith Seegel's mission in New York supported by the Compatriot Program in order to arrange the archive of Estonian House.

September 26 The Director General Priit Pirsko explained the National Archives' evaluation principles in the programme «Revidendid» on Estonian Television.

September 27 Koidu Laur and Jaan Lehtaru carried out the training introducing the conditions for records' preservation and archival accessories to the archive creators.

October 1–5 Aadi Kaljuvee and Piret Randmäe attended the training on digital archival system in Vilnius.

- October 2** The Historical Archives celebrated the input of the two millionth digital image into the collection of digitized records Saaga.
- October 4** Ivi Tomingas, Paavo Annus and Sirje-Mai Hallaste carried out the training for the institutions on audio-visual records' preservation.
- October 5** The exhibition dedicated to the 375th anniversary of Tartu University «Salus Academiae suprema lex esto! Let the wellbeing of the academy be the supreme rule!» was introduced in the Historical Archives.
- October 8** Lauri Leht took part in the EBNA's archival thefts working group meeting in Brussels.
- October 8–19** Tiiu Oja's mission supported by the Compatriot Program in Moscow's archives.
- October 11–12** The colleagues from Latvian archives' centre of conservation visited the Historical Archives and took part in the parchment binding workshop.
- October 15–19** Kalev Jaago, Kai Tafenau, Lea Teedema, Kadri Tooming and Jelena Vammus, supported by the Compatriot Program, visited St. Petersburg's archives. Among other things, the collection of digitized sources Saaga was introduced to the local Estonian community.
- October 15–19** Tõnis Tärna attended the working meeting of QVIZ-project in Budapest.
- October 16** Tiia Siir's presentation «ABC of records management» during the series of open trainings (follow-up training on October 23).
- October 22** Pärnu Regional Archives opened the exhibition «Archive's 100 years in Pühavaimu 19 building».
- October 29** The best students, who had participated in the 9th competition of historical studies «Estonia in Europe» for the President's prizes, took part in the excursions and workshops in the Historical Archives.
- October 29 – November 2** The students of information science in Viljandi Culture Academy completed the archival training in the Historical Archives, the State Archives, Viljandi and Pärnu regional archives.
- October 29–31** Kersti Lust, Tõnis Tärna, Helina Tamman, Indrek Kuuben and Enn Küng attended the closing of the project «Baltic Connections» in Copenhagen.
- October 30** Information day on the organization of document management was carried out in the Consistory of Estonian Evangelical Lutheran Church. Kaja Pullonen and Ave Märjama were the lecturers.
- October 30** Koidu Laur and Jaan Lehtaru talked with the representatives of memory institutions about the danger plan and handling the damaged documents.
- November 1–2** Hanno Vares and Koit Saarevet attended the conference on digital preservation in Hague.
- November 5** Toivo Jullinen attended the board meeting of DLM-Forum in Brussels.
- November 5** Ivi Tomingas talked of the Karl Hintzer's photo collection in the Film Archives and Dorothee Goeze introduced Karl Hintzer's photo collection in Herder Institute in Marburg during the meeting of the Association of Archivists.
- November 6** Kuldar Aas had a presentation on the electronic document exchange during the State Chancellery's information day for the institutions.
- November 6–7** The colleagues from Herder Institute in Marburg, Dr. Manfred Wörster and Dorothee Goeze, visited the Historical Archives and the State Archives.

- November 6-7** The archives' information day in Nelijärve.
- November 7** Mare Ektermann, Lääne Regional archivist, passed away.
- November 9** The archivist's professional examination, the certificates were issued to eight persons.
- November 13** Koit Saarevet carried out the open training on risks in electronic document and data management (re-training on November 20).
- November 13-14** Kuldar Aas, Lauri Leht and Toivo Jullinen attended the opening meeting of PROTAGE project in Stockholm.
- November 14** Tõnis Tūrna held a speech «From the archival information system to the research hall» during the conference «Digital library and its user».
- November 12-16** Priit Pirsko and Indrek Kuuben attended the International Conference of the Round Table on Archives (CITRA) in Quebec, Canada.
- November 20-25** Koidu Laur, Jaan Lehtaru and Peeter Reppo participated in the conference of preventive conservation and microclimate of memory institutions in Copenhagen.
- November 21-24** Toivo Jullinen, Jaak Koiduaru, Lauri Leht and Kuldar Aas attended the DLM-Forum's interim conference in Lisbon.
- November 21-24** Ruth Tiidor took part in the meeting of conservation related terminology's working group of the European Committee of Standardization (CEN) in Milan.
- November 23** The National Archives organized the conference «Two beginnings: 15 years of independent Republic of Estonia» in the premises of Estonian Academy of Sciences in Tallinn. The opening presentation was held by the President Toomas Hendrik Ilves.
- November 28-29** QVIZ-project partners from Portsmouth University in UK visited the Historical Archives.
- November 29/December 7** The Film Archives in cooperation with the Association of General Johan Laidoner and its youth organisation Kulter-Eesti participated in the film journeys «This we have to remember» on the occasion of the 90th anniversary of the Republic of Estonia.
- December 3-4** Kuldar Aas introduced the guidelines for the creation of the document type XML-scheme and the requirements of digital data archiving in the seminar for the ministries' heads of document management in Pärnu.
- December 4** Indrek Kuuben, Ruth Tiidor, Tõnis Tūrna, Erik Uus and Benno Aavasalu attended the launching of Raduraksti, the collection of digitized genealogical sources, in Latvia. The entire structure of Raduraksti took example by Saaga's environment.
- December 5-7** Priit Pirsko and Toivo Jullinen participated in the meetings of the European Archives Group (EAG) and the European Board of National Archivists (EBNA) in Lisbon.
- December 6** Tiia Siir and Pille Noodapera trained the institutions' internal auditors on the themes of document and archive management.
- December 12-14** Jaak Koiduaru and Ruth Tiidor together with the representatives of the Conservation Centre Kanut were in Denmark, where they visited the archival repositories with the passive climate control in Veijle and Brede, also the Royal Library in Copenhagen.
- December 18** The new rule of archival supervision was approved, in order to include with the archival supervision not only the paper-based document management but also the digital document management.

2008

January 1 The new structural unit of the National Archives — the Bureau of Digital Preservation — started to function.

January 10–11 By the invitation of the working group of Estonian Archives Abroad, the representatives of Latvian and Lithuanian memory institutions visited Tartu. During the meeting, the communication portal www.balther.net for the Baltic memory institutions abroad was introduced and the statutes of NPO BaltHerNet were approved.

January 14–30 Koit Saarevet participated in the training of IT leaders in National University of Singapore.

January 16–19 Kuldar Aas and Raivo Ruusalepp attended the PROTAGE-project meeting in Girona, Spain.

January 18–21 Tiiu Kravtsev and Birgit Kibal participated in the information day of Germany's Estonians in Hamburg.

January 21–23 Mart Vernik and Mairold Kaus took part in the presentation of the final results of PrestoSpace euro-project in Rome.

January 21–24 Jaak Koiduaru, Indrek Kuuben and Peeter Reppo got acquainted with Bundesarchiv building in Berlin.

January 21–24 Per M. Laursen from Denmark visited the Preservation Department of the Historical Archives, where he carried out the training on the installation and use of the casting table.

January 22–24 The last working meeting of QVIZ-project consortium took place in Tartu.

January 24 Kuldar Aas held the presentation «Is digital document management means or a goal?» in the bureau work conference in Pärnu.

January 24–25 The colleagues from the Finnish Film Archives visited the Film Archives. They got acquainted with the preservation conditions and the archival repository in Rakvere.

January 28–29 Toivo Jullinen attended the board meeting of DLM-Forum in Brussels.

January 29 The National Archives' information day «From the archive to the user: with the machine to past and future» in the conference hall of University of Tartu Library.

January 31 The Film Archives' exhibition «The Tartu Peace Treaty» was opened in Pirita Recreational Centre.

February 5 The exhibition «Estonia — the state and the nation», compiled in cooperation with the National Opera Estonia, the Film Archives and the State Archives, was opened in the Blue Hall of Estonia. It was the exhibition dedicated to the 90th anniversary of the Republic of Estonia, which reflected on the destiny of Estonian state and the nation during the last century in connection with Estonia theatre and opera house.

February 14–15 Koit Saarevet participated in the meeting of PROTAGE project in Stockholm.

February 18 The Film Archives showed the photo exhibition «Republic of Estonia 90 — early years 1918–1923» in Pirita Recreational Centre and Tallinn Cinema House.

February 21 The document collection «The founding documents of Estonian statehood 1917–1920», compiled by Ago Pajur and published by the Historical Archives, were presented to the members of the government in the State Chancellery.

- February 21** By the initiative of the Film Archives, the re-screening of the restored films «Armed nation» (1938), «Tour in the military museum» (1938), «Born in fight, grown up in peace» (1938) and «Glory to the fallen» (1939) took place in Tallinn Cinema House.
- February 22** The document collection «The founding documents of Estonian statehood 1917–1920» was introduced in the Historical Archives and the exhibition «Estonian independence — beautiful word, bright wish and great dreaming. Baltic German look to Estonian independence» was opened, too.
- March 3–4** Toivo Jullinen attended the board meeting of DLM-Forum and the organizing committee's meeting of Toulouse conference in Brussels.
- March 10** The jubilee exhibition «Tallinn University of Technology 90», organized jointly by the Film Archives and Tallinn University of Technology, was opened in Vanemuine Concert Hall.
- March 12** The IT workers of the Swedish National Archives visited the State Archives.
- March 12** Lauri Leht took part in the EBNA's archival thefts working group meeting in Brussels.
- March 13–14** The colleagues from the Latvian Historical Archives visited the Historical Archives.
- March 18** The Bureau of Digital Preservation introduced the development plans of the National Archives' digital archive to IT companies.
- March 25** Jaan Lehtaru and Koidu Laur introduced the danger planning and handling the damaged documents in the institutions during the series of open trainings.
- March 27** Koit Saarevet trained the representatives of the institutions on the topic of risks in electronic document management (re-training on April 8).
- March 27** The annual meeting of the Association of Archivists in Tallinn City Archives.
- March 31 – April 3** Tõnis Tärna, Erik Uus, Priit Pirsko and Indrek Kuuben participated in the last working meeting of QVIZ-project's consortium and symposium in Umeå, Sweden.
- April 2-3** The workshops of PROTAGE-project for both the specialists of the National Archives and the heads of document management in the ministries.
- April 7–10** Kuldar Aas, Toivo Jullinen, Lauri Leht and Piret Randmäe attended DLM-Forum in Ljubljana.
- April 8–10** Priit Pirsko attended European Board of National Archivists (EBNA) in Ljubljana.
- April 7–11** Kai Tafenau, Lea Teedema and Tatjana Šor gathered Estica in Latvian Historical Archives.
- April 13–17** Kuldar Aas, Aadi Kaljuvee and Raivo Ruusalepp took part in the meeting of PROTAGE-project in Sestri Levante, Italy.
- April 13–16** Koit Saarevet attended the seminar of PLANETS euro-project in Vienna.
- April 13–16** Erik Uus attended the seminar introducing QVIZ-project in Wageningen, Netherlands.
- April 16** Koidu Laur and Jaan Lehtaru introduced the preservation conditions of the records and the archival accessories to the representatives of the institutions.
- April 18** The National Archives' information day in Vahi Street building in Tartu.
- April 25** The Film Archives showed the programme of the archive films «Pictures of the life in Estonia in late 1930s, joined by educational cultural films» in Tallinn Cinema House.

April 25 The annual prize of historiography in 2007 and the prize for the best article in Tuna journal were made known in the diele of the Institute of History. The annual prize was given to Ea Jansen's monograph «An Estonian in changing time. From class to civil society», published by the Historical Archives. Tuna's prize was awarded to Jaak Valge for his «Konstantin Päts, March 12 and Moscow».

May 5 The National Archives initiated the digital document exchange with the institutions.

May 7 The colleagues from the Latvian National Archives visited Tartu to study AIS solutions.

May 7–10 The 8th Triennial Meeting for Conservators of the Baltic States «Preservation and conservation in 21st century. Knowledge-challenge-attitude» took place in the National Library of Estonia. The exhibition «Restored Estonia», which accompanied the conference, displayed the records from the collections of the State, Film and Historical Archives. During the programme the restored films from the Film Archives were shown.

May 9 The archivist's professional examination, the certificate was issued to eight persons.

May 13 The representatives of the Estonian Knighthood visited the Historical Archives.

May 14 Viljandi Regional Archives expressed its gratitude to the best pupils and teachers from the schools of Viljandi and Viljandi County who took part in the photographic tales contest.

May 16 The collection of the digitized maps from the Swedish era and Arvo Tering's monograph «People from Estonia, Livonia and Courland in European universities in 1561–1789» were introduced during the Historical Archives' anniversary.

May 19–23 Mart Vernik attended IBM's training in Amsterdam.

May 21 The members of the Czech Information Society, consisting of the employees from the Czech National Archives, regional archives and Prague City Archives, visited the State Archives' Madara Street building.

May 22–23 Hanno Vares took part in the annual meeting of ISO technical committee 46 «Information and documentation» in Stockholm.

May 23 Thanking of the best pupils and teachers of the photographic tales contest in the Film Archives.

May 28–30 The meeting of the Baltic archives in Sigulda, Latvia. Estonia was represented by Priit Pirsko, Toivo Jullinen, Indrek Kuuben, Marge Tiidus, Ivi Tomingas and Mare Olde.

May 29 The exhibition «Garrison town Narva 1920–1940», compiled from the material from the State and Film Archives, was opened in Narva Museum.

May 30 Tõnis Tärna and Edith Seegel attended the thanksgiving event of the Association of Estonian Manor Schools in Tõstamaa, where the 7th year of the state programme on manor schools was celebrated.

May The new guidelines was published: «Determining the retention period and the destruction of archival».

June 3–4 The specialists of document and archive management and the archivists of Finnish ministries and other state institutions visited Tartu.

June 7 The descendants and friends of professor Arno Rafael Cederberg visited the Historical Archives.

June 9–13 Kai Tafenau and Lea Teedema gathered Estica in Latvian Historical Archives.

June 9–13 Lauri Leht participated in the digital preservation (DELLOS) summer school in Pisa, Italy.

- June 15–18** Tõnis Tärna attended the presentation and the defence of QVIZ-project results in Umeå, Sweden.
- June 16–18** Kuldar Aas, Lauri Leht and Raivo Ruusalepp took part in the PROTAGE project meeting in Boden, Sweden.
- June 17–21** The summer school in Käsmu for the bearers of Estonian national heritage abroad. Koit Saarevet, Ivi Tomingas and Hanno Vares participated as the trainers.
- July 1–4** Toivo Jullinen attended the board meeting of DLM-Forum and the organizing committee's meeting of Toulouse conference in Paris.
- July 21–27** The 16th Congress of International Council on Archives in Kuala Lumpur, capital of Malaysia. The National Archives was represented by Priit Pirsko, Pille Noodapera, Lauri Leht, Hanno Vares and Birgit Kibal.
- September 1** Toivo Jullinen attended the board meeting of DLM-Forum in Brussels.
- September 4** The opening meeting to work out the national development plan «Development plan for the preservation and valuation of Estonian national heritage until 2030» in the Ministry of Culture. The National Archives was represented by Toivo Jullinen, Ruth Tiidor, Tiiu Kravtsev and Indrek Kuuben.
- September 9–25** Paavo Annus participated in the annual conference of the International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA) in Sydney, visiting also Estonian House and Estonian Archives in Australia.
- September 15–20** Ruth Tiidor and Jaan Lehtaru attended the conference «Conservation and access» of the London-based International Institute of Conservation (IIC).
- September 16–19** Tõnis Tärna, Helina Tamman, Katre Kaju, Liina Lõhmus, Maive Mürk and Ene Liiva visited the National Archives of Sweden, Stockholm City Archives and the Military Archives.
- September 20** The members of Finnish Historical Society visited the Historical Archives.
- September 23** The traditional freshmen's day in the Historical Archives and the announcement of the Historical Archives' prize.
- September 25–27** The conference of the Baltic Audiovisual Archival Council (BAAC) in Tartu. Mairold Kaus held the presentation.
- September 29 – October 1** Kuldar Aas participated in iPRES conference of digital archiving in the British National Library in London.
- October 7** Tiia Siir conducted the training for the institutions on document and archive management in the National Library (follow-up training on October 14).
- October 8–9** The National Archives' information day in Lammasmäe.
- October 13–17** Tarvo Kärberg attended the training seminar of the digital archiving in Prague.
- October 13–17** Tiiu Oja and Lea Teedema gathered Estica in Latvian Historical Archives in Riga.
- October 13–15** Toivo Jullinen participated in the working group meeting of European Archival Legislation Online (EURONOMOS) and the board meeting of DLM-Forum in Paris.
- October 15** The document exhibition «Symbols of the Defence League 1925–1940» in the State Archives' research hall at Maneeži Street.
- October 15–17** Priit Pirsko participated in the celebration of the Polish National Archives' 200th anniversary in Warsaw.

- October 18–28** Tiiu Kravtsev attended the seminar of the Baltic archives abroad in Toronto, Canada.
- October 21** Kuldar Aas and Raivo Ruusalepp attended the meeting of PROTAGE-project in Stockholm.
- October 21** Tiia Siir carried out the training for the beginners «First steps in organizing the institution's document and archive management» in the National Library (follow-up training on October 28).
- October 21–23** Fredrik Palm, the leader of QVIZ-project, from Umeå University in Sweden visited Tartu.
- October 27** The Film Archives hosted the film-makers from all over Estonia, celebrating the UNESCO international day of audio-visual heritage.
- October 30** Paavo Annus, Mairold Kaus and Aigi Bremse carried out the training on the digitalization of audio-visual records.
- October 30–31** Kuldar Aas participated in the symposium of digital preservation in Copenhagen.
- October 31** The conference «Palpable history — cooperation possibilities of schools, archives and museums in teaching history» in cooperation with schools and museums took place in University of Tartu Library.
- November 11** The photo exhibition «The governments of the Republic of Estonia», commissioned by the State Chancellery and compiled by the Film Archives was introduced in the governmental session.
- November 11** Pille Noodapera together with the guest presenters trained the representatives of the institutions on the topic «Transition to the digital document and archive management» in the National Library (re-training on December 16).
- November 11–12** Toivo Jullinen participated in the board meeting of DLM-Forum in Brussels.
- November 13–14** Kuldar Aas as the representative of the National Archives attended the seminar for the heads of IT and digital archiving of Scandinavian national archives in Finnish National Archives.
- November 14** Piret Randmäe and Kaido Laurits held the presentations during the information day of the Administrative System of State Information System (RIHA), introducing the National Archives as the evaluator and the approver of the databases.
- November 17–21** Lea Teedema and Tatjana Šor gathered information on Estonian related sources in Pskov Regional State Archives.
- November 17–21** Priit Pirsko took part in the meeting of European Board of National Archivists in Paris.
- November 17–21** The students of information science in Viljandi Culture Academy attended the archival training in the Historical and the State archives.
- November 17–19** Aadi Kaljuvee took part in the technical conference of the digital media «Axmedis 2008» in Florence.
- November 19–21** Lauri Leht and Tõnis Tärna participated in the closing conference of European archival thefts working group in Roubaix, France.
- November 20** Kuldar Aas introduced the focal issues of the digital preservation and archiving in the series of open trainings (re-training on November 27).

November 20–21 Ivi Tomingas võttis took part in the seminar «Keeping on Silver» dedicated to the 45th anniversary of Latvian State Archives of Film, Photography and Audio Documents in Riga.

November 25 Lauri Leht held the presentation on the National Archives' concept of digital archival system in Net Group's seminar of digital archival system.

November 26 The meeting of Consultative Board of the Archives in the State Chancellery.

December 4 Indrek Kuuben, Tõnis Tärna and Edith Seegel held presentations in the seminar «Archives in digital era» in Kuressaare College of Tallinn University of Technology.

December 4–5 Toivo Jullinen attended the board meeting of DLM-Forum in Brussels.

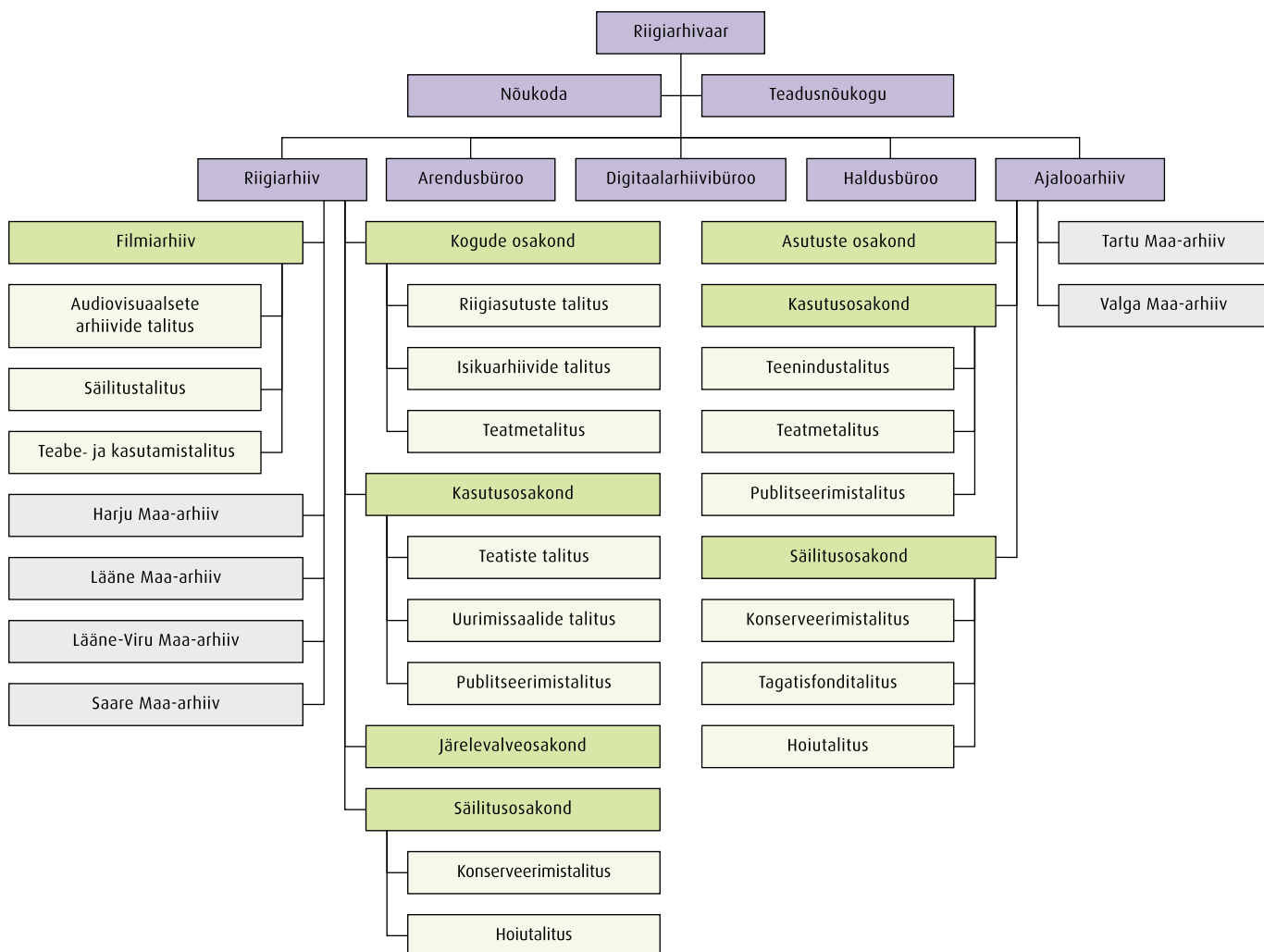
December 8–13 Lea Teedema and Kersti Lust gathered Estica in the archives of St. Petersburg.

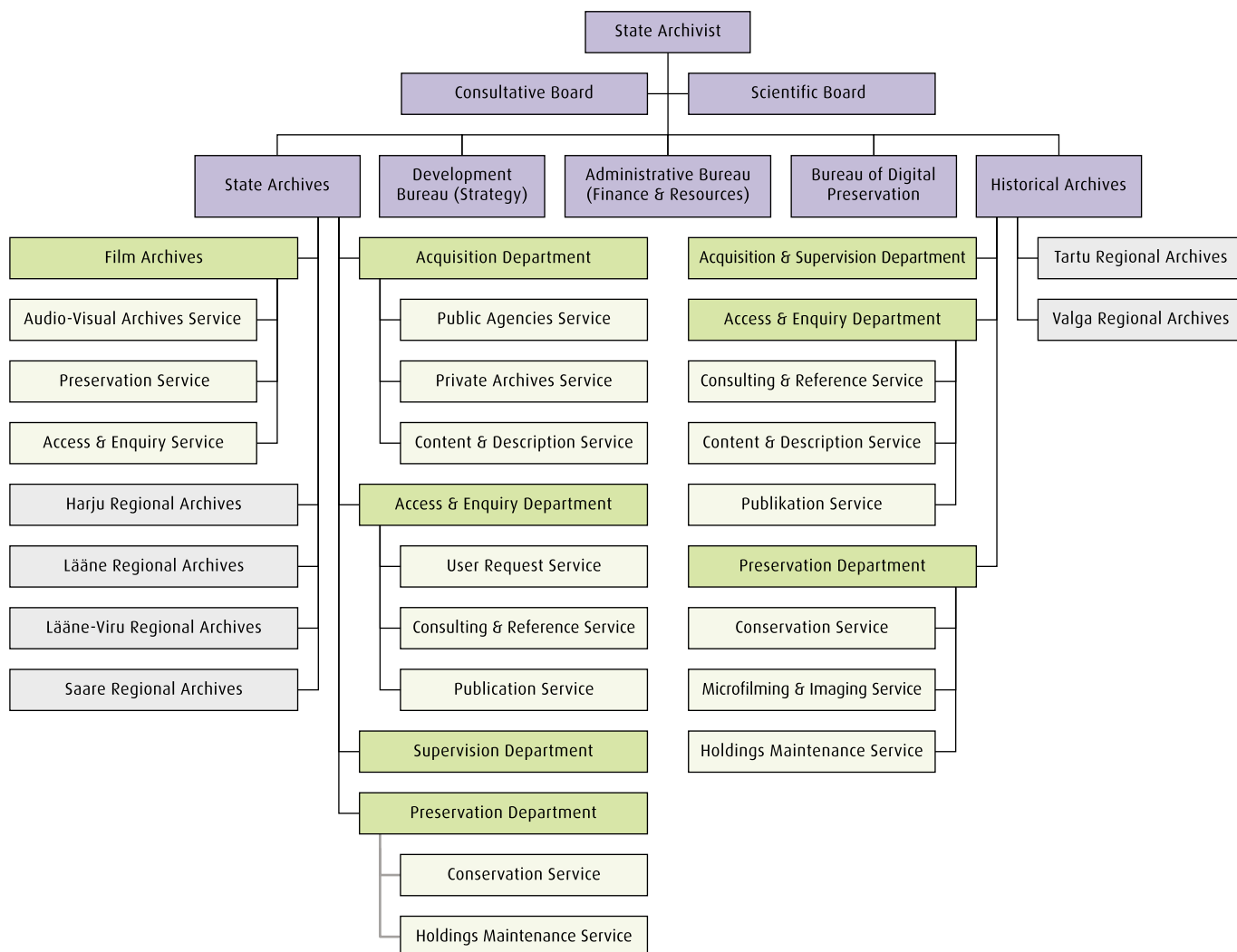
December 10–12 Kuldar Aas, Lauri Leht, Toivo Jullinen and Pille Noodapera participated in DLM-Forum in Toulouse, where Kuldar Aas held also the presentation.

December 11 The Government approved the amendment to the statutes of the National Archives, whereby from the January 9th, 2009, the realm of Lääne Regional Archives includes both Lääne and Hiiu counties, and the realm of Tartu Regional Archives includes Pärnu, Tartu and Viljandi counties.

December 17 The marking of the end of Viljandi Regional Archives in Viljandi.

December 19 The celebration of the 10th birthday of Tuna journal in Tallinn City Archives.

Sariväljaanded

SCRIPTA ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE (Tartu)

Arvo Tering. Eesti-, liivi- ja kuramaalased Euroopa ülikoolides 1561–1798.

Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2008

UURIMUSI JA ALLIKMATERJALE EESTI SÕJAAJALOOST (Tartu)

5: Juhan Möttus, Enn Kippel. 2. jalaväepolgu ajalugu. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2007

AD FONTES (Tallinn)

16. Kaido Laurits. Saksa kultuuroromavalitsus Eesti Vabariigis 1925–1940. Tallinn: Riigiarhiiv, 2008

Üksikväljaanded

Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust määrata ja juhtida võid. Eesti riikluse alusdokumendid 1917–1920. Koostanud Ago Pajur. Tartu: Rahvusarhiiv, 2008

Eesti Kultuurfilmi Kataloog 1933–1940. Tallinn: Filmiarhiiv, 2008

Võitluses sündinud, rahu kasvanud Eesti Vabariik. DVD. Tallinn: Filmiarhiiv, 2008

Ea Jansen. Eestlane muutub ajas. Seisusühiskonnast kodanikuühiskonda.

Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2007

Rahvusarhiivi tegevuse ülevaade 2005–2006. Koostanud Tõnu Tannberg. Tartu: Rahvusarhiiv, 2007

Perioodilised väljaanded

ACTA ET COMMENTATIONES ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE

15 (22). Eesti NSV aastatel 1940–1953: Sovetiseerimise mehhanismid ja tagajärjed Nõukogude Liidu ja Ida-Euroopa arengute kontekstis. Koostanud Tõnu Tannberg. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2007

Ajalookultuuri ajakiri TUNA

2007, nr 1-4

2008, nr 1-4

Rahvusarhiivi juhised

Leen Jõesoo, Kaja Pullonen, Hanno Vares. Säilitustähtaja määramine ja arhivaalide hävitamine.

Rahvusarhiiv, 2008

Hanna Kaal, Ave Märjama, Ülle Narits. Isikuarhiivide korrastamine. Rahvusarhiiv, 2007

Hanna Kaal, Ave Märjama, Ülle Narits. Mittetulundusühingute arhiivide korrastamine.

Rahvusarhiiv, 2007

Toivo Jullinen	arendusbüroo juhataja Head of Development Bureau
Birgit Kibal	arendusbüroo nõunik Adviser, Development Bureau
Indrek Kuuben	ajalooarhiivi direktor Director of Historical Archives
Lauri Leht	digitaalarhiivibüroo juhataja Head of Bureau of Digital Preservation
Pille Noodapera	arendusbüroo nõunik Adviser, Development Bureau
Priit Pirsko	riigiarhivaar Director General of National Archives
Fred Puss	Eesti isikuloo keskuse juhataja Head of Estonian Biographical Center
Edith Seegel	ajalooarhiivi kasutusosakonna arhivaar Archivist of Access and Enquiry Department, Historical Archives
Valdis Štāls	Lāti riigiarhivaar Director General of Latvia State Archives
Helina Tamman	ajalooarhiivi publitseerimistalituse juhataja Head of Publication Service, Historical Archives
Tõnu Tannberg	riigiarhivaari nõunik Adviser of Director General
Kari Tarkiainen	Soome riigiarhivaar 1996–2003 Director General of National Archives of Finland
Ruth Tiidor	ajalooarhiivi säilitusosakonna juhataja Head of Preservation Department, Historical Archives
Marge Tiidus	riigiarhiivi direktor Director of State Archives
Ivi Tomingas	filmiarhiivi direktor Director of Film Archives
Hanno Vares	arendusbüroo nõunik Adviser, Development Bureau

Kontaktid

Rahvusarhiiv

J. Liivi 4, Tartu 50409   telefon 738 7505 faks 738 7514   rahvusarhiiv@ra.ee   www.ra.ee

Ajalooarhiiv

J. Liivi 4, Tartu 50409   telefon 738 7501 faks 738 7510   ajalooarhiiv@ra.ee   www.eha.ee

Riigiarhiiv

Maneeži 4, Tallinn 15019   telefon 693 8000 faks 661 6230   riigiarhiiv@ra.ee   www.riigi.arhiiv.ee

Filmiarhiiv

Ristiku 84, Tallinn 10318   telefon 693 8613 faks 693 8611   filmiarhiiv@ra.ee   www.filmi.arhiiv.ee

Harju Maa-arhiiv

Tõnismägi 16, Tallinn 10119   telefon 693 8504 faks 693 8542   harju@ra.ee   www.ra.ee/harju

Lääne Maa-arhiiv

Lihula mnt 22, Haapsalu 90510   telefon 475 5647 faks 475 6246   laane@ra.ee   www.ra.ee/laanemaa

Lääne-Viru Maa-arhiiv

Näituse 23, Rakvere 44314   telefon 323 2160 faks 323 2168   lviru@ra.ee   www.ra.ee/lviru

Saare Maa-arhiiv

Arhiivi 1, Kuressaare 93815   telefon 453 6508 faks 453 6507   saare@ra.ee   www.ra.ee/saare

Tartu Maa-arhiiv

J. Liivi 4, Tartu 50409   telefon 738 7560 faks 738 7510   tartu@ra.ee

Valga Maa-arhiiv

Vabaduse 6, Valga 68204   telefon 766 8870 faks 766 8875   valga@ra.ee   www.ra.ee/valga

